GÜRCÜ AKADEMİSYENLERİN "TÜRKİYE'YE KARŞI MEŞRU TALEPLERİMİZ ÜZERİNE" BAŞLIKLI MEKTUBU VE SONRASINDA YAŞANAN GELİŞMELER[*]

Gürbüz ARSLAN[**]

ÖZ

Türkiye'ye yönelik arazi istekleri konusunda gerek Türk Hükümeti'ni gerekse müttefiklerini ikna edemeyen Sovyet yönetimi, toprak taleplerini kendisine bağlı cumhuriyetler üzerinden yürütmeye karar vermiştir. Bu sayede uluslararası kamuoyunun Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni (SSCB) Türkiye'ye karşı toprak talepleri nedeniyle yayılmacı bir politika izlemekle suçlamayacağı ve makul göreceği düşünülmüştür. Sovyet yönetiminin aldığı karar doğrultusunda Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti de bu sürece dâhil olmuş ve kısa bir süre sonra Gürcü akademisyenlerin "Türkiye'ye Karşı Meşru Toprak Taleplerimiz Üzerine" başlıklı mektubu Gürcü ve Sovyet basınında yer almıştır. Mektubun yayımlanmasıyla birlikte tüm dünya SSCB'nin Türkiye'ye karşı toprak taleplerini Gürcü akademisyenler üzerinden dile getirmesinden haberdar olmuştur.

Çalışmanın amacı, Gürcü akademisyenlerin "Türkiye'ye Karşı Meşru Toprak Taleplerimiz Üzerine" başlıklı bir mektup kaleme almasına giden süreci, mektubun içeriğini ve yayımlanması sonrası yaşanan gelişmeleri ortaya koyarak literatüre katkı sağlamaktır. Çalışmada, bahsi geçen süreç, konuyla alakalı çalışmalar, arşiv belgeleri, yerli ve yabancı süreli yayınlar ışığında irdelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Türkiye, SSCB, Gürcistan, Türk-Sovyet İlişkileri

A LETTER BY GEORGIAN ACADEMICS AND THE FOLLOWING DEVELOPMENTS: "OF OUR LEGITIMATE CLAIMS AGAINST TURKEY"

ABSTRACT

The Soviet administration convinced neither the Turkish Government nor its allies regarding its territorial demands from Turkey and decided to continue its territorial claims through the republics affiliated with it. Accordingly, it

[*] *Gönderim Tarihi: 13.12.2021. Kabul Tarihi: 24.12.2021.*

[**] *Dr. Öğr. Üyesi,* Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, ZONGULDAK. arslan-gurbuz@hotmail.com, *ORCID: 0000-0002-9973-8755.*

was thought that the international public would not criticise the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) for holding an expansionist policy against Turkey, and its territorial demands would be considered reasonable. In line with the decision taken by the Soviet administration, the Georgian Soviet Socialist Republic also became involved in this process, and soon afterwards, the Georgian academics' letter titled "On Our Legitimate Claims Against Turkey" was published in Georgian and Soviet press. Following the letter's publication, the world became aware of the USSR's territorial demands from Turkey, thanks to Georgian academics. This study aims to contribute to the literature by revealing the process that led to the publication of the letter titled "On Our Legitimate Claims Against Turkey" by Georgian academicians. The study examines the publication process, the letter's content and the subsequent events after publication in the light of relevant studies, archival documents, and domestic and foreign periodicals.

Keywords: Turkey, USSR, Georgia, Turkish-Soviet Relations

Giriş

II. Dünya Savaşı'nın sona erdiği 1945 yılından itibaren dünya şartları ve bilhassa Avrupa'daki kuvvet dengesi tamamıyla değişmeye başlamıştır. Savaş milletlerarası politikanın kuvvet merkezi olan pek çok devleti tasfiye ederken, Almanya, İtalya ve Japonya savaşın yenilen devletleri olarak yerlerini almıştır. Fransa ve İngiltere galip devletlerdendir, fakat 6 yıllık savaş onları da perişan bir hale getirmiştir. Savaşın sonunda iki büyük kuvvet ayakta kalmıştır: Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve SSCB. Fakat savaş sonrası sürecin başlarında ABD'nin önceliğinin Avrupa olmaması, SSCB'yi bölgede tek sivrilen kuvvet merkezi olarak bırakmıştır. Böyle bir ortamda SSCB; Polonya, Çekoslovakya, Macaristan ve Bulgaristan gibi kendi sınırları üzerinde bulunan ülkeleri Almanya'nın hegemonyasından kurtarmak bahanesiyle askeri işgal altına almış ve buralarda komünist rejimler kurmuştur.[1]

SSCB'nin II. Dünya Savaşı sonrasının yarattığı ortamdan faydalanmak suretiyle kendi yayılma ve emperyalizm siyasetini hayata geçirdiği bu zaman zarfı, Türkiye açısından da Sovyetlerin toprak talepleriyle karşı karşıya kaldığı bir dönem olmuştur. Nitekim Türkiye, 7 Haziran 1945 tarihinde, SSCB'nin feshetmek istediği Türk-Sovyet Tarafsızlık ve Dostluk Antlaşması'nın yerine iki ülke arasında dış müdahalelere karşı ittifakı içeren bir antlaşma yapılabileceği yönünde bir teklifte bulununca, Sovyet yönetimi de antlaşmanın bedeli olarak Boğazlarda üs, Montreux Sözleşmesi'nde değişiklik, Kars ve Ardahan'ın iadesi gibi taleplerde bulunmuştur. Zira Türkiye'nin, SSCB'nin II. Dünya Savaşı'nda elde ettiği başarılardan dolayı Sovyet taleplerini kolaylıkla kabul edeceği düşünülmektedir. Fakat Türkiye, Sovyet yönetiminin beklentisinin aksine iki

[1] Fahir Armaoğlu, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1990*), C: I, İstanbul 1994, s. 49.

ülke ilişkilerini güçlendirilebilmek adına söz konusu istekleri kabul etmeyeceğini bildirmiştir.[2]

Türkiye'ye yönelik arazi istekleri konusunda ilk girişimi başarısız olan Sovyet yönetimi için ABD ve İngiltere hükümet yetkilileriyle bir araya geldikleri Potsdam Konferansı yeni bir fırsat yaratmıştır. Zira SSCB Dışişleri Komiseri Molotov, İngiltere Dışişleri Bakanı Eden ile Potsdam'da yaptığı görüşmede, "*1921 yılında Türkler, Sovyetler Birliği'nin zayıflığından yararlanarak Sovyet Ermenistan'ının bir kısmına el koymuşlardır. Bu olay Sovyetler Birliği'nde yaşayan Ermenileri incitmiştir*" diyerek, Türkiye'den istedikleri arazilerin aslında Ermenilerden alınan topraklar olduğunu ve bunların gerçek sahiplerine verileceğini ifade etmiştir.[3] Stalin ise konferansın ikinci günü bir araya geldiği Churchill'e Kars ve Ardahan'ın iadesi meselesinin ittifak görüşmeleri esnasında gündeme getirildiğine vurgu yapmıştır.[4] Stalin, Churchill ve ABD Başkanı Truman ile bir araya geldiği 23 Temmuz 1945 tarihli oturumda da Kars'ı Ermenistan, Ardahan'ı ise Gürcistan için istediklerini beyan etmiştir.[5] Lakin Sovyet yönetiminin Türkiye'ye yönelik arazi isteklerini meşru gösterme çabaları müttefikleri üzerinde beklenen sonucu vermemiştir.

Toprak talepleri konusunda ilk olarak Türkiye'yi, meselenin uluslararası bir düzeyde ele alındığı Potsdam Konferansı'nda da müttefiklerini ikna edemeyen Sovyet yönetimi, arazi isteklerini kendisine bağlı Ermenistan ve Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri üzerinden yürütmek için harekete geçmiştir. Böylece Sovyet yönetimi, Türkiye ile yapılacak bir ittifak antlaşmasının bedeli olarak öne sürdüğü isteklerinin sadece taleple sınırlı kalmayacağının da ilk işaretini vermiştir. Nitekim bu politika kapsamında Gürcistan, SSCB'nin Türkiye'den toprak elde etme siyasetine dâhil edilirken, Gürcü akademisyenlerin "Türkiye'ye Karşı Meşru Taleplerimiz Üzerine" başlıklı bir mektup kaleme almasına giden süreç de başlamıştır.

---

2 Gürbüz Arslan, "Yol Ayrımını Derinleştiren Süreçte Türk-Sovyet İlişkilerinde Meydana Gelen Gelişmeler (19 Mart 1945- 7 Kasım 1945)", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C: IX, S: 27, 2021, s. 146-162.

3 Cemil Hasanlı, *Tarafsızlıktan Soğuk Savaşa Doğru Türk-Sovyet İlişkileri 1939-1953*, Çev. Ali Asker, Ankara 2011, s. 170. (Bu eserde, Molotov ile Eden arasında gerçekleşen konuşmanın kaynakçası olarak Fahir Armaoğlu'nun, Türk Tarih Kurumu tarafından 1991 yılında yayınlanan *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri* isimli kitabının 128-139 arasındaki sayfalarına atıf yapılmıştır. Lakin bu doğru değildir ve dipnotlarda bir karışıklık söz konusu olmuştur. Çünkü Fahir Armaoğlu'nun kitabında Molotov-Eden görüşmesine dair böyle bir bilgi yoktur. Eserin Rusça aslında ise söz konusu görüşmenin kaynağı olarak "АВП РФ, ф.06, оп.7, п.2, д.31, л.75–76" şeklinde Sovyet arşiv belgelerine atıf yapılmaktadır. Bkz. Джамиль Гасанлы, *СССР–Турция: От Нейтралитета к Холодной Войне (1939–1953)*, Москва 2008, с. 224-225.)

4 Winston Churchill, *Triumph and Tragedy: The Second World War*, C: VI. Newyork 2002, s. 751-752.

5 *Foreign Relations Of The United States, Diplomatic Papers* (FRUSDP), C: II, 1945, s. 302.

1. Mektubun Yayımlanması

Sovyet yönetiminin isteği üzerine önce Ermenistan, sonra da Gürcistan Dışişleri Komiserlikleri Türkiye'ye karşı toprak taleplerini içeren raporlarını hazırlayarak SSCB Dışişleri Komiserliği'ne göndermiştir. Söz konusu talepleri inceleyen Dışişleri Komiserliği yetkililerinin konuyla ilgili kaleme aldıkları 18 Ağustos 1945 tarihli metin ile SSCB Dışişleri Komiser Yardımcısı Kavtaradze'nin hazırladığı raporda, Türkiye'den istenilecek topraklar yaklaşık olarak 26.000 km² olarak hesaplanmıştır. Bu arazinin 20.500 km²'sinin Ermenistan'a, 5.500 km²'sinin ise Gürcistan'a verilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Hatta Kavtaradze, Türk topraklarının paylaşımı esnasında Batum eyaletinin güney kısmı ile Ardahan ve Oltu'nun Ermenistan'a bırakılması gerektiğinin altını çizmiştir. Lakin bu durum, söz konusu bölgelerin kendisine verilmesi beklentisi içerisinde olan Gürcistan yönetiminin hoşuna gitmemiştir. Bunun üzerine Gürcistan Komünist Partisi Merkez Komitesi Birinci Sekreteri Çarkviani, Ermenistan'a verilmesi düşünülen topraklar ile Artvin'in Gürcülere ait olduğuna dair tarihi, etnografik ve coğrafi raporlar hazırlanması yolunda Gürcistan Ulusal Bilimler Akademisi'ne talimat vermiştir.[6]

Çarkviani'nin talimatı üzerine akademi üyelerinden Tarih Bilimleri Doktoru S. Canaşiya tarafından söz konusu bölgelerin Gürcülere ait olduğuna dair "Türkiye'nin Ele Geçirdiği Gürcü İlleri Hakkında" başlıklı bir rapor hazırlanarak Gürcistan yönetimine takdim edilmiştir. Gürcü yönetiminin Türkiye'ye yönelik arazi isteklerinin meşruluğu üzerine inşa edilen ve iki sayfalık ekle birlikte toplam 16 sayfadan oluşan raporda, Türkiye'nin Gürcistan topraklarını zorla ele geçiren işgalci bir devlet olduğu ve Türk-Sovyet sınırlarının zorunluluk sonucu çizildiği gibi tarihsel gerçeklerle bağdaşmayan ithamlarda bulunulmuştur. Türkiye'nin II. Dünya Savaşı yıllarında SSCB ile arasındaki dostluk ilkeleriyle bağdaşmayacak bir tavır sergilediği ve bu nedenle Türk-Sovyet sınırlarının tespit edildiği 1921 tarihli antlaşmalara riayet etmenin anlamsız olduğu vurgulanmıştır. Ardahan ve Oltu'da nüfusun çoğunluğunu Gürcü kökenli Müslümanların oluşturduğu, Osmanlı Devleti'nin; Mesheti, Parhali, Tortum, İspir, Bayburt, Gürcü Boğazı ve Rize gibi bölgeleri ele geçirdikten sonra buradaki halkı bölgeden kovmak suretiyle bu toprakları insandan arındırdığı ve kalan Gürcüleri de zorla Müslümanlaştırdığı yolunda doğru olmayan iddialara yer verilmiştir. Raporun sonunda da söz konusu bölgelerin Gürcistan'ın tarihi toprakları olduğu ve bu nedenle üzerindeki haklarının kaybolmadığının altı çizilmiştir.[7]

---

6 Hazal Yalın, *1945 Türkiye-SSCB İlişkileri*, İstanbul 2021, s. 148-149.; Hasanlı, *a.g.e.*, s. 198-204.

7 *Gürcistan Cumhurbaşkanlığı Arşivi (GCA),* F.14, L.19, D.209 / 23-39. (Bu raporun aslı, Gürcistan Devlet Başkanlığı Arşivinde "Koleksiyon 14, Liste 19, Dosya 209, sayfa 23-39" bulunmaktadır. Biz ise bu rapora, Gürcistan arşivlerinden belgelerin yer aldığı "https://nsarchive.gwu.edu/rus/text_files/Georgia Archives/1945-12-29.pdf" adresinden 01.08.2021 tarihinde ulaştık.) Raporun içeriği ve rapora yönelik değerlendirmeler konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Gürbüz Arslan, "Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin

Gürcistan yönetimi raporu inceledikten sonra ilk olarak, Dışişleri Komiserleri Kiknadze aracılığıyla Gürcü asıllı SSCB İçişleri Komiseri Beriya'ya bir mektup yazmış ve ondan Türkiye'ye yönelik toprak taleplerinin kabulü konusunda destek istemiştir.[8] Kiknadze mektubunda, Batum eyaletinin güney kısmı ile Ardahan ve Oltu'nun Ermenistan'a bırakılması gerektiği fikrine dair itirazını sunmuştur. Zira bu topraklar Güney Kafkasya Sovyet Cumhuriyetleri'nin muhtemel bir savaşı önlemek amacıyla Türkiye ile 13 Ekim 1921'de imzaladıkları dostluk antlaşması sonucu Gürcistan'dan koparılmıştır. Ayrıca ellerinde bu toprakların Gürcistan'a ait olduğunu kanıtlayan tarihi ve etnografik delillerden ibaret bir rapor vardır. Kiknadze'ye göre bu şartlar altında Türkiye tarafından SSCB'ye iade edilmesi gereken yaklaşık 26.000 km²'lik arazinin 12.762 km²'lik kısmı Gürcistan'a, 13.190 km²'lik kısmı ise (Eski Erivan vilâyetinin Kars ve Kağızman sancaklarıyla Sürmeli kazası) Ermenistan'a bırakılmalıdır.[9] Gürcistan yönetimi ikinci olarak ise Kiknadze'yi 1945 Eylül başlarında Moskova'ya göndermiş ve bahse konu raporu, Beriya'nın dışında SSCB Dışişleri Komiseri Molotov ile yardımcılarına ve Dışişleri Halk Komiserliği'nin Yakın Doğu Şubesi Müdürü Samılovski'ye takdim etmiştir.[10]

Gürcistan'ın, Batum eyaletinin güney kısmı ile Ardahan ve Oltu'nun Ermenistan'a bırakılmaması ve Türkiye'den daha fazla arazi alabilmek adına Sovyet yönetimini ikna için girişimlerde bulunduğu bu zaman zarfı, Türkiye açısından da Sovyet toprak taleplerinin geri çekilmemesi karşısında kendisini yalnız hissettiği bir dönem olmuştur. Zira bu süreçte ABD'li yetkililer, SSCB'nin Türkiye'den toprak talebinde bulunmasını iki ülke arasında çözülmesi gereken bir sorun olarak görmeye devam etmiştir.[11] İngiltere'de ise bu konunun ciddi bir problem teşkil etmeyeceği yönünde bir düşünce hâkim olmaya başlamıştır.[12] Hatta SSCB'nin resmî ajansı olan TASS'ın, Londra'da düzenlenen beş müttefik ülke (ABD, İngiltere, Sovyet Rusya, Fransa, Çin) dışişleri bakanları toplantısı esnasında, ABD'deki Milli Ermeni Birliği'nin gönderdiği mesajı yayınlaması bile ABD ile İngiltere'nin Türkiye'ye yönelik Sovyet toprak taleplerine bakışını değiştirmemiştir. Oysaki TASS Ajansı'nın 20 Eylül 1945'te yayınladığı mesajda, Ermenilerin Türk boyunduruğundan kurtarılmaları

Türkiye'ye Yönelik Toprak Talepleri Kapmasında "Türkiye'nin Ele Geçirdiği Gürcü İlleri Hakkında" Başlıklı Raporu", *Siyasi, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Türkiye ve Rusya,* Ed. Osman Köse, Ankara 2021, s. 84-104.

8 Hasanlı, *a.g.e.*, s. 202.

9 GCA, F.14, L.19, D.209 / 20-22. (Bu mektubun aslı, Gürcistan Devlet Başkanlığı Arşivinde "Koleksiyon 14, Liste 19, Dosya 209, sayfa 20-22" bulunmaktadır. Biz ise bu rapora, Gürcistan arşivlerinden belgelerin yer aldığı https://nsarchive.gwu.edu/rus/text_files/GeorgiaArchives/1945-12-29.pdf adresinden 01.08.2021 tarihinde ulaştık.) Kiknadze'nin mektubu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Arslan, *Gürcistan Sovyet….,* s. 104-105.

10 Hasanlı, *a.g.e.*, s. 203.

11 *Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl: II. Dünya Savaşı Yılları 1939-1946*, Ankara 1973, s. 280-283; FRUSDP, C: VIII, 1945, s. 1239-1241.

12 Suat Bilge, *Güç Komşuluk: Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri 1920-1964*, Ankara 1992, s. 294-296.

istenmekte ve Kars ile Ardahan'ın Sovyet Ermenistan Cumhuriyeti'ne ilhakı talep edilmektedir.[13]

Böyle bir süreçte Sovyet toprak taleplerini kabul etmeyeceğine bir kez daha dikkat çeken Türkiye, SSCB'nin isteklerinden vazgeçmesi halinde kendisiyle iyi münasebetler kurulabileceğini bildirmiştir. Bu bağlamda Başbakan Şükrü Saraçoğlu, 5 Eylül 1945'te gazetecilerle yaptığı toplantıda, bütün devletlerle özellikle de komşu ülkelerle dostluk ilişkilerinin geliştirilmesinden yana olduğunu ifade etmiş ve "*Biz kimseden bir şey istemiyoruz ve bizim hiçbir kimseye verilecek hiçbir şeyimiz yoktur*" demiştir.[14] Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de TBMM'nin açılışı dolayısıyla 1 Kasım 1945'te yaptığı konuşmada, "*Türk topraklarından ve haklarından hiç kimseye verilecek borcumuz yoktur. Şerefle yaşayacağız ve şerefle öleceğiz*" demek suretiyle Türkiye'nin çıkarlarıyla bağdaşmayacak taleplere asla boyun eğmeyeceğine dikkati çekmiştir. İsmet İnönü konuşmasının devamında Sovyet yönetimine çağrıda bulunarak, Türkiye'nin iki ülke arasında iyi münasebetler kurulması hususunda ümidini kesmemiş olduğunu ve bu konuda atılacak adımların iyi yürekle karşılanacağını belirtmiştir.[15]

Türkiye'nin yaptığı bu çağrı Sovyet yönetiminde hiçbir karşılık bulmamıştır. Nitekim SSCB'nin Ankara Büyükelçisi Vinogradov, 2 Kasım günü ABD'nin Ankara Büyükelçisi Wilson ile yaptığı görüşmede, ülkesinin Türkiye'ye karşı tutumunda herhangi bir değişiklik olmadığını ve toprak iadesi gibi taleplerinin Türkiye tarafından yerine getirilmesini beklediklerini söylemiştir.[16] Ayrıca Sovyet yönetimi 1925 tarihli Türk-Sovyet Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması'nın uzatılmaması yönündeki kararını değiştirmeyince, bu antlaşma da 7 Kasım 1945 tarihi itibariyle feshedilmiş bir konuma gelmiştir.[17]

Açıkçası Türk-Sovyet ilişkilerinde dayanak noktası olarak gösterilen 1925 tarihli antlaşmanın iki ülke arasında bir ittifak yapılmadan yürürlükten kalkması, şimdiye kadar Türkiye'ye karşı toprak taleplerinin bir anda değil, Türkiye'nin ittifak talebine karşılık gündeme getirildiğini ifade eden SSCB'yi önemli bir dayanak noktasından yoksun bırakmıştır. Bu nedenle Sovyet yönetimi, Türkiye'ye yönelik toprak taleplerini kendisine bağlı cumhuriyetler üzerinden yürütme planını uygulamaya sokmuştur. Bu bağlamda yapılan ilk hamle, yurt dışında yaşayan Ermenilerin Sovyet Ermenistan'ına davet edilmesi olmuştur. Zira Sovyet Ermenistan'ına çok sayıda Ermeni'nin göç etmesi halinde buradaki toprakların onlara yetmediği propagandası yapılacak ve onlara yer bulmak adına Türkiye'den toprak talep edildiğine dair bir süreç başlatılacaktır.[18]

---

13 *Cumhuriyet*, 21 Eylül 1945, 1, 3.
14 *Cumhuriyet*, 6 Eylül 1945, s. 1-2.
15 *Cumhuriyet*, 2 Kasım 1945, s. 1, 5.
16 *FRUSDP*, C: VIII, 1945, s. 1271-1272.
17 *Ulus*, 8 Kasım 1945, s. 1.
18 Gürbüz Arslan, "Türk-Sovyet İlişkilerinde Kars ve Ardahan'ın İadesi Meselesi (1945-1953)", *Türkiye-Rusya İlişkileri: Dünü, Bugünü ve Yarını*, Ed. İlyas Topsakal-Alperen Kürşat Zengin, İstanbul 2021, s. 149-150.

Sovyet yönetiminin bu yoldaki ikinci hamlesi ise Gürcü akademisyenlerin "Türkiye'ye Karşı Meşru Taleplerimiz Üzerine" başlıklı mektubunun yayınlanmasına izin vermek suretiyle ilk kez kendi vatandaşlarının yani Gürcülerin ağzından Türkiye'ye yönelik arazi taleplerini gündeme getirmek olmuştur. Böylece SSCB, Türkiye'den istediği arazilere kavuşma yolunda önemli bir hamle yaparken, bu mektubun manası ise Gürcistan yönetiminin kendilerine verilmesini istedikleri Batum eyaletinin güney kısmı ile Ardahan ve Oltu'nun Ermenilere bırakılmaması ve Türkiye'den daha fazla toprak alabilmek yolunda Sovyet yönetimini ikna etmeyi başarmış olmasıdır. Çünkü mektupta imzası bulunan iki akademisyenden biri olan S. Çanaşiya, aynı zamanda "Türkiye'nin Ele Geçirdiği Gürcü İlleri Hakkında" başlıklı raporun da mimarıdır. Gerek bu mektupta gerekse raporda Türkiye'den talep edilen araziler aynıdır.

Bu arada mektubun yayınlanma zamanı ABD, İngiltere ve SSCB dışişleri bakanlarının dünyada yaşanan son gelişmeler hakkında görüş alışverişinde bulunmak amacıyla bir araya geldikleri Üçler Konferansı olarak da bilinen Moskova Konferansı'na denk getirilmiştir. Nitekim ABD heyetinin Moskova'ya indiği 14 Aralık 1945'de Tiflis'te yayımlanan *Komünist* gazetesi Gürcü akademisyenler S. Çanasiya ile N. Berdzenishvili'nin söz konusu mektubunu yayımlamıştır.[19] Aynı mektup konferans başladıktan dört gün sonra, yani 20 Aralık'ta Pravda, İzvestiya ve Krasnaya Zvezda gibi Sovyet basınının önde gelen gazetelerinde tekrar neşredilmiştir. Böylece sadece SSCB'nin müttefikleri değil, tüm dünya Sovyet yönetiminin Gürcü akademisyenler üzerinden Türkiye'ye karşı arazi isteklerini dile getirmesinden haberdar olmuştur.

2. Mektubun İçeriği

Çanasiya ile Berdzenishvili, özgürlük savaşı olarak adlandırdıkları II. Dünya Savaşı'nın başarıyla sonuçlanmasıyla birlikte galip gelen demokrasinin bir barış ve güvenlik kalesi olarak örgütlendiğine vurgu yaparak mektuplarına başlamıştır. Bu organizasyonda özgürlüğü seven halkların layık oldukları yerleri almayı ve özlemlerinin yerine getirilmesini beklediklerini dile getirmiştir. Bu meyanda faşizmin yenilgiye uğratılmasında önemli katkıları olduğunu iddia ettikleri Gürcü halkının da yasal taleplerini sunma hakkı kazandığının altını çizmiştir. Onlara göre Gürcü halkının bu talepleri, Türkiye tarafından işgal edildiğini ileri sürdükleri ata topraklarıyla ilgili olup, mektubun ele alınma nedeni de bu toprakların kendilerine iadesi hakkında dünya kamuoyunun dikkatini çekmek içindir. Güya olay sadece önemsiz bir toprak ihlali değildir, Gürcü halkının benliğinin beşiğinin gasp edilmesi, yani anayurtlarının ellerinden alınması ve yaşayan bir ulusal bedenin ikiye bölünmesi suçudur. Gürcü halkının da asırlık bir mücadelesidir.[20]

---

19 *Pravda*, 20 Aralık 1945, s. 2.

20 *Pravda,* 20 Aralık 1945, s. 2.;*İzvestiya*, 20 Aralık 1945, s. 3.; *Krasnaya Zvezda*, 20 Aralık 1945, s. 2.

Gürcü akademisyenler mektuplarının ilk bölümünde, Gürcü tarihini MÖ 2000 yılına kadar götürmüş ve ataları olarak gösterdikleri Hitit ve Subarların, Türkiye'den talep ettikleri topraklarda hüküm sürdüğünden bahsederek, bu toprakların "Gürcü halkının benliğinin beşiği olduğu" söylemini kanıtlamaya çalışmıştır. Bu kapsamda Çanasiya ile Berdzenishvili, Gürcü halkının eski çağlardan beri Toroslardan Kafkasya'ya kadar uzanan geniş bir bölgede yaşadığı, çalıştığı ve savaştığından bahsetmiştir. Gürcülerin tarih boyunca bu topraklarda birçok medeniyet ve devlet merkezi inşa ettiğini, büyük bir yaşamsal ve yaratıcılık yeteneği gösterdiğini, anavatanlarına her zaman bağlı kaldığını ve miraslarını savunmak için sarsılmaz bir irade gösterdiğini yazmıştır. Ataları olan Hititler ve Subarların Ön Asya'nın ilk yerli halkı olduğunu ve bu topraklara MÖ 2000'li yıllarda yerleştiğini dile getirmiştir. Bu iki yerli halkın tüm eski dünyanın Gürcüce "Gali" (Kızılırmak) olarak bildiği ırmağın büyük kıvrımında, Dicle ve Fırat'ın yukarı bölgelerinde tarım ve demir-çelik alanlarında büyük kültür merkezi kurduğunu anlatmıştır. MÖ I. bin yılın ilk yarısında Urartu Devleti'nin Hitit-Subar uygarlık bayrağını eline alarak daha da geliştirdiğini belirtmiştir. Gürcü akademisyenlere göre bozkır fatihleri Anadolu'ya saldırınca Gürcü halkı zamanla kuzeye doğru yer değiştirip yeni devletler ve kültür merkezleri kurarak, yüzyıllardır sahip olduğu uygarlıklarının kesintisiz gelişebilmesi için gerekli hayat enerjisini kendinde bulmuştur. Nihayetinde de Urartu Devleti yıkıldığı zaman onun yerini Gürcü halkının iki yeni devlet oluşumu almıştır: Doğuda İberya Krallığı ve batıda Kolhis Krallığı.

Çanasiya ile Berdzenishvili mektuplarının devamında aynı organik ulusal gövde üzerinde kurulduklarını ifade ettikleri bu iki eski Gürcü krallığının da, "Gürcü halkının benliğinin beşiği olduğunu" iddia ettikleri toprakların önemli bir bölümünde hüküm sürdüğü tezini işleme gayreti içerisinde olmuştur. Gürcü akademisyenler antik Yunan yazarlarına atıf yaparak, İberya Krallığı'nın MÖ VI. yüzyılın ortalarında Ön Asya'nın en büyük dört devletinden biri olduğu ve sınırlarının da Kuzey Mezopotamya'dan Torosların doğusuna kadar geniş bir alanı kapsadığı üzerinde durmuştur. Hatta MÖ II. yüzyılda bugünkü Sivas'ın doğusuna düşen toprakların da İberya Krallığı'na ait olduğunu ve bu anlamda İberya'nın sınırlarının Türkiye'nin Sivas iline kadar uzandığını dile getirmiştir. İberya'nın, ilerleyen süreçte Galis deresi ağzından Karadeniz'e açılabildiğine de vurgu yapmıştır.

Çanasiya ile Berdzenishvili, Karadeniz'in doğu kıyılarında kurulan Kolhis Krallığı hakkında Heredot'a atıf yaparak, bu krallığın da MÖ VI. yüzyılda Ön Asya'nın en büyük dört devletinden biri olduğunu dile getirmiştir. Kolhis Krallığı'nın sınırları konusunda ise MÖ 400 yılında Kolhis'e gelen Yunan yazar ve komutan Ksenofon'a atıf yapılmıştır. Ksenofon'un, Trabzon ve Giresun'un Kolhis Krallığı'nın şehirleri olduğu ve Kolhların/Kolhislilerin Trabzon civarında yaşadığını söylemiş olduğunu yazmıştır. Ksenofon'un on binlerce askerden oluşan müfrezesiyle birlikte Trabzon yakınlarındaki Kolhis köylerinde bir ay kalarak, buradan Kolhis'in diğer bölgelerine akınlar yaptığından bahsetmiştir. Bu meyanda Gürcü akademisyenler, Çoruh Irmağı'nın

doğduğu yerden başlayarak batıya doğru uzandığını ifade ettikleri Kolhis Krallığı ile Çıldır Gölü'nden doğuya doğru uzandığını dile getirdikleri İberya Krallığı'nın toprakları üzerinde en eski çağlardan beri Gürcü boylarının yaşadığına bir kez daha dikkati çekme çabasında olmuştur.

Çanasiya ile Berdzenishvili mektuplarının ikinci bölümünde, Gürcü halkının kendi varlığını ve ata topraklarını korumak için üç bin yıl boyunca savaşıp durduğu, bu süre zarfında ulusal bilincini yitirmediği ve kutsal olduklarını iddia ettikleri haklarından vazgeçmediği tezini işlemiştir. Gürcülerin kendisinden güçlü düşmanlarının saldırıları karşısında zorunlu olarak geçici bir süre için geri çekilmiş olsalar da gücünü yeniden toplayarak düşmanına saldırdığından ve elinden zorla alınan topraklarını geri aldığından bahsetmiştir.[21]

Gürcü akademisyenler, bu süreci ilk olarak Romalılarla başlatmış ve ata toprakları olarak ifade ettikleri bölgeleri MÖ I. yüzyılda Romalılara kaptırdıklarını anlatmıştır. Onlara göre ata topraklarının hâkimiyetini geri almaları uzun sürmemiştir. Zira IV. yüzyılda Kolhis Krallığı'nın mirasçısı ve Kolhların torunları olan Lazlar, Doğu Kolhis'de bir Laz Krallığı kurmuş ve böylece ata topraklarında yeniden Gürcülerin egemenliği başlamıştır. Açıkçası Lazlar sayesinde Gürcü halkının benliğinin oluştuğu topraklara yeniden kavuştukları söyleminde bulunan Çanasiya ile Berdzenishvili, daha sonra "*Lazların Kolhların torunları olduklarını kimse yadsıyamaz*" diyerek, Lazların Gürcü kökenli olduğunu ispata çalışmıştır. Bu bağlamda söylemlerine delil olarak Bizanslı tarihçilerin Lazlarla ilgili ifadelerini göstermişlerdir. Güya VI. yüzyıl Bizans tarihçisi Procopius Caesarensis, "*Kolhların Laz olmaması mümkün değildir. Kolhların adı Lazlar olarak değişmiştir, bu birçok diğer halkın da başına gelmiş bir olaydır*" demiştir. Yine Bizanslı tarihçilerden Agathias'ın "*Lazların eski zamanlarda Kolhlar olarak adlandırıldığı ve gerçekten onlar olduklarından, Phasis, Kafkaslar ve komşu ülkelerin nüfusunu tanıyan hiç kimse şüphe duymayacaktır. Lazlar, diğer güçlü uluslara hükmeden güçlü ve cesur bir halktır. Onlar, eski Kolh adından çok gurur duyarlar, belki de bu sebepsiz yere değildir, kim bilir?"* şeklinde bir cümle kullanmıştır. Nihayetinde Gürcü akademisyenler açısından Bizanslı tarihçilerin bu ifadeleri Lazların, Kolhların torunu olduğu konusunda hiçbir tartışmaya yer bırakmayacak birer delildir.

Daha sonra Laz adının Batı Kolhis halkı için de kullanıldığı üzerinde durulmuştur. O dönemde sadece doğu yani Rion Kolhis'i değil, batı yani Çoruh-Trabzon Kolhis'inin de bulunduğunu ve Batı Kolhis halkına Laz Krallığı'yla bir devlet olarak birleşmemiş olsa da Laz denildiğini ifade etmişlerdir. Hatta Çanasiya ile Berdzenishvili'ye göre Batı Kolh bölgesi, Laz Krallığı ile tek bir devlet çatısı altında bir araya gelemediği için Laz ismi, Chan ve Chala kelimeleriyle birlikte daha sonraki tüm zamanlar için Batı Kolhis halkına özgü olarak kalmıştır. Gürcü akademisyenler, X. yüzyılda yaşayan Gürcü bir yazarın,

---

[21] *Pravda*, 20 Aralık 1945, s. 2.; *İzvestiya*, 20 Aralık 1945, s. 3.; *Krasnaya Zvezda*, 20 Aralık 1945, s. 2.

Bizanslı yazara ait "Laziki Trabzon şehri" ifadesini Gürcistan'ın yerli halkı olan "Megreller ülkesinin şehri Trabzon" şeklinde kendi diline aktarmasını bu iddialarına kanıt olarak göstermiştir. Ayrıca Trabzon İmparatorluğunun (1201-1461) yöneticilerine Konstantinopolis'te "Lazların efendileri", mülklerine bazen Lazika, bazen de Kolhis denildiğine vurgu yapmıştır. Yine Laz kabilesinin tarihsel yerleşiminin sınırlarını netleştirdiğini ifade ettikleri akademisyen N.Y. Marr'ın, "*Konstantinopolis'te, Türkiye'nin Karadeniz kıyılarındaki tüm sakinlere laz denir, hatta Samsunlular ve Sinoplulara bile, Erzurumlular ise bir yandan Gümüşhanelileri diğer yandan ise tüm kıyı sakinlerini Laz olarak adlandırır*" sözlerine de yer vermiştir.

Çanasiya ile Berdzenishvili mektuplarının üçüncü bölümünde, Türkiye'den talep ettikleri toprakların bir kısmının yer aldığı ve Güney Gürcistan olarak ifade ettikleri bölgenin Gürcüler için ne kadar önemli olduğu tezini işlemiştir. Bu toprakların Gürcistan'ı birleştiren ulusal bir hanedanın temellerinin atıldığı ve Gürcü kültürünün yeniden yeşerdiği bir bölge olduğuna değinilmiştir. Bu kapsamda Gürcü akademisyenler, Ortaçağ'da Gürcistan'ın siyaset ve kültürel birliğinin çekirdeğini İberya'nın ana bölgesi olan Kartli'nin oluşturduğunu ve Gürcüleri tek bir çatı altında birleştirme yolunda bu bölgenin en büyük aday olduğunu yazmıştır. Doğu Gürcistan hükümdarı olarak ünlenen Vahtang Gorgasali'nin bu yönde önemli çabaları olduğunu aktarmıştır. VI. yüzyıldaki feodal temele dayalı bir Gürcü devletinin yeniden doğuşu çabalarını Perslerin engelleyemediğini, lakin bu çabaların yüzyılın sonlarına doğru Kura Irmağı vadisindeki Arap fetihleri nedeniyle kesintiye uğradığını anlatmıştır. Bu dönemden itibaren Araplarla yapılan çarpışmaların ve ulusal göçlerin etkisiyle ana örgütlenme merkezinin Güney Gürcistan topraklarına kaydığı üzerinde durmuştur.

Yazarlara göre söz konusu kesinti, Çoruh Irmağı'nın yukarı bölgesindeki Güney Gürcistan bölgesi İspir hükümdarları olan ve Bayburt'ta özel yurtlukları bulunan Bagrationlar ile son bulmuştur. Zira ilk önceleri Gürcistan'ın yalnızca bir bölümünü oluşturan Artvin ve civarı prensleri olan Bagrationlar, Güney Gürcistan topraklarının önemli bir bölümünü geri almak suretiyle X. yüzyılın sonunda tüm Gürcistan'ı birleştiren ulusal bir hanedanın temelini atmıştır. Böylece Gürcü Kralı III. David, 979 yılında Bizans İmparatoru Vasiliy'i Erzurum, Van Gölü'nün kuzeybatısı, Erzurum'dan Trabzon'a giden ana yol üzerindeki geçit ve Çoruh Irmağı'nın yukarısında yer alan topraklar gibi bölgelerden geri çekilmeye zorlayabilmiştir. III. David, önce Tercan ve Taron bölgelerini, 997 yılında ise Malazgirt'i alarak Gürcistan'ın güney sınırlarını Van Gölü'nden Erzincan'a dek genişletmiştir.[22]

Gürcü akademisyenler açısından IX. ve X. yüzyıllar, Araplar tarafından Kura vadisinde durdurulan Gürcistan kültürünün Güney Gürcistan prens-liklerinde geliştiği bir dönem olmuştur. Bu zaman diliminde Çoruh havzası

[22] *Pravda*, 20 Aralık 1945, s. 2.; *İzvestiya*, 20 Aralık 1945, s. 3.; *Krasnaya Zvezda*, 20 Aralık 1945, s. 2.

toprakları ile Kura ve Fırat'ın üst kısımlarında görkemli yapıtlar ve Gürcü mimarisinin orijinal anıtları dikilmiştir. Bu mimari eserler hala yıkılmamıştır ve bunlara Oltu, Tortum, Oşki, İşhan, Ardanuç, Opiza ve Dolishane gibi Erzurum ve Artvin'e bağlı yerleşim yerlerinde rastlamak mümkündür. Çanasiya ile Berdzenishvili'ye göre bu zaman zarfında Artvin ve civarı Giorgi Merçuli, Mikael Modrekili gibi Gürcü yazar ve besteci, Ioane ve Yevfimiy Mtatsmideli gibi Gürcülerin önde gelen devlet adamları tarafından temsil edilen Gürcü edebi dilinin gelişiminin hız kazandığı bir bölge olmuştur. Ayrıca feodal çağda Gürcistan'ın birlik bilincinin son şeklini aldığı Güney Gürcistan toprakları, XI-XII yüzyıllarda ise Gürcü halkının kültürel alanda gösterdiği büyük gelişime ev sahipliği yapmıştır. Nitekim bu dönemde Rustaveli, Beka Opizari, Beşken Opizari gibi Gürcü sanatçılar, İoane Petritsi, Giorgi Mtatsmideli ve Ephrem Mtsire gibi Gürcü filozoflar ve tarihçiler yetişmiştir.

Mektubun devamında, bu şekilde bir ilerleme kaydeden Gürcistan'ın doğal gelişiminin Moğol istilasıyla kesintiye uğramış olduğu ve Moğollarla yapılan mücadelenin Gürcistan tarihine etkisi üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda Çanasiya ile Berdzenishvili, Gürcülerin Moğollara karşı neredeyse iki yüzyıl boyunca özgürlüklerini ve kültürlerini korumak adına büyük bir mücadele verdiği tezini işlemiştir. Hatta Batı dünyasının, Rusya ile Gürcistan'ın Moğolların korkunç saldırısını zayıflatan ana engel olarak hizmet ettiğini minnetle hatırlaması gerektiğine vurgu yapmıştır. Gürcülerin Moğollarla yaptığı bu mücadeleden dolayı telafi edilemez büyük kayıplar yaşadığından bahsetmiş ve bu nedenle insanlık tarihinin en önemli olaylarıyla anıldığını söyledikleri XV. yüzyılı Gürcistan'ın işkence ve kan içinde karşıladığı iddiasında bulunmuştur. Güya XV. yüzyıl, Orta Doğu'da Tatarların yerini yeni göçebe fatihler yani Osmanlı Türklerinin aldığı ve Gürcülerin birlikten yoksun bir şekilde Türklerle mücadele etmek durumunda kaldığı bir yüzyıldır.

Çanasiya ile Berdzenishvili mektuplarının dördüncü bölümünde, XV. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun Gürcü topraklarını işgal ettikleri tezini işlemiş ve Osmanlı Devleti'ni kana susamış bir düşman olmakla itham etmiştir. Bu meyanda Gürcü akademisyenler, Osmanlı Türklerinin Gürcistan'a iyice yaklaştığı XV. yüzyılın, aynı zamanda Gürcistan'ın iç ve dış faktörlerin sonucu olarak bir dizi feodal devlet şeklinde bölündüğü bir dönem olduğuna değinmiştir. Bu haliyle bile sınırları Erzincan ve Trabzon'a kadar ulaşan Güney Gürcü Prensliği'nin (Samtshe), kana susamış olduğunu iddia ettikleri Osmanlı Devleti'ne karşı büyük bir savaş verdiğini aktarmıştır. Gürcülerin, kültür dünyalarını saran tehlikeyi doğru anladığına ve bu kapsamda Osmanlı Türklerine karşı Avrupa ve Ortadoğu devletlerinden oluşan geniş bir koalisyonu iki kez örgütlemeye çalıştığına vurgu yapmıştır. Türklere karşı koalisyon oluşturma girişimleri başarısız olsa da bu durumun Kartli Krallığı, İmereti Krallığı ve Güney Gürcistan'ın kendilerini savunmak yolunda güçlerini birleştirmesine mâni olmadığını ve güç birliği eden Gürcülerin, 1515 yılında Erzurum yakınlarında olduğu gibi Türklere karşı birçok kez zaferler kazandığını dile getirmiştir. Gürcü halkının, bu dönemde Yakındoğu'nun büyük bir

bölümünü ve Balkan Yarımadası'nı alan, tüm Gürcistan'ı ele geçirmeyi amaçlayan Türklere karşı görülmemiş bir hırsla direndiğini ifade etmiştir. Yazarlara göre bu direnme sonucu Gürcistan'ın orta ve batı bölgelerinden çıkarılan Türkler, Gürcülerin içinde bulunduğu bölünmüşlük halinden faydalanmak suretiyle Güney Gürcistan'ı anayurdundan ayırmış ve buraya yerleşebilmiştir.[23]

Çanasiya ile Berdzenishvili mektuplarının devamında Osmanlı Devleti'nin Güney Gürcistan topraklarını ele geçirmesiyle ne Türk-Gürcü mücadelesinin ne de Gürcistan'ın birlik bilincinin sona erdiği üzerinde durmuştur. Gürcü akademisyenler açısından, bu dönemi en iyi anlatan kişi, XVII. yüzyıl Gürcü tarihçisi Gorgibjanidze olmuştur. Nitekim Gorgibjanidze, "*Hristiyan inancına sahip Gürcüler iki büyük Müslüman devlet Osmanlı Türkiye'si ve İran arasında sıkışıp kaldılar. Gürcüler bu süreçte çok acı çektiler, uzun bir süre bazen bu yanda, bazen öteki yanda dövüştüler, düşmanlarına çok zarar verdiler ama onları yenemediler. Sultan ve Şah, Gürcistan'ı 1555 yılında yapılan İran-Türk Antlaşması'yla kendi aralarında bölüştüler. Bu antlaşmaya göre Samtshe, Kartli ve Kaheti Şah'a, İmereti, Odişi, Guriya, Abhaziya ve Laz toprakları Sultan'a kalıyordu"* demek suretiyle Gürcülerin ruh halini yansıtmıştır.

Çanasiya ile Berdzenishvili'ye göre Gürcistan, Osmanlı Devleti ile İran'ın yaptığı bu paylaşımı hiçbir zaman tanımamış, güney ve güneybatı topraklarından vazgeçmemiştir. Bunun kanıtı ise 1793 tarihli Rusya-Gürcistan Dostluk Antlaşması'nın özel 4. maddesidir. Zira bu maddede, "*İmparator, savaş durumunda her türlü silahlı yardımda bulunacağına ve barış durumundaysa çok eskiden beri Kartli Devleti'nin olan toprakların ve yerlerin geri verilmesini yağmacılardan ısrarla isteyeceğine söz verir*" şeklinde bir ifade vardır. Ayrıca Gürcülerin XIX. ve XX. yüzyıllarda gerçekleşen Türk-Rus savaşlarına aktif olarak katılmaları bu yüzdendir ve Gürcüler topraklarının birleşmesine dair umutlarını bu savaşlara bağlamıştır. Gürcü akademisyenler, Gürcü halkının birlik bilincinin hiçbir zaman kaybolmadığına kanıt olarak ise İ. Chavchavadze, A. Tsereteli, G. Tsereteli, Gr. Orbeliani, D. Kipiani gibi önemli aydın ve şairlerin, Türkiye'nin ele geçirdiğini iddia ettikleri Gürcü topraklarının her geri alınışını coşkuyla selamlamasını göstermiştir. Ayrıca Gürcülerin Batum'un, Ardahan'ın ve Artvin'in Türklerden geri alınışını, Erzurum'un, Lazistan'ın ve Trabzon'un Ruslar tarafından işgalini birer ulusal bayram olarak kutladığı ve bu bayramlarda yüzyıllardır kurduğu hayallerinin gerçekleştiğini görmüş olduğu anlatılmıştır. Bu kutlamaların Gürcü halkının birlik bilincine olan inancını yitirmediğinin diğer kanıtları olduğu da söylenmiştir.

Gürcü akademisyenler mektuplarının beşinci bölümünde, Gürcistan'a akınlar yapan toplumlar arasında bir kıyaslama yapmış ve bu topluluklar arasında Türklerin en kötüsü unvanını hak ettiği iddiasında bulunmuştur. Güya

---

[23] *Pravda*, 20 Aralık 1945, s. 2.; *İzvestiya*, 20 Aralık 1945, s. 3.; *Krasnaya Zvezda*, 20 Aralık 1945, s. 2.

Türkler ortaya çıktıkları her yere sadece ölüm, yıkım ve vahşet getirmişlerdir. Ele geçirilen Gürcü bölgelerinde geliştirilen maddi kültürü birkaç basamak aşağıya indirmişler, şehir hayatını tamamen öldürmüşler, şarapçılık ve ipekböcekçiliği gibi gelişmiş tarımsal kültürleri yok etmişlerdir. Türklerin Gürcü topraklarını fethetmesiyle birlikte nüfus yoksullaşmış, Gürcü halkının dili, yasaları, gelenekleri, atalarının kültürü ve inancı en vahşi, insanlık dışı zulme maruz kalmıştır. Türkler bölgede ateş ve kılıç zoruyla Türk dili ve İslam'ı yaymış, boyun eğmeyen nüfusu kitleler halinde evlerinden sürmüştür.

Çanasiya ile Berdzenishvili'ye göre Türklerin Gürcülere verdiği zarar bununla sınırlı kalmamıştır. Güya VIII. yüzyılda dünya Hristiyan mimarisinin en seçkin anıtlarından biri olan Bana manastırının yapıldığı, XII. yüzyılda Rustaveli'nin ölümsüz sesinin yankılandığı, XIV. yüzyılda dev Chule ve Safar tapınaklarının inşa edildiği yerde Türklerin işgali ve hâkimiyetleri boyunca olumlu hiçbir şey yaratılmamıştır. Gürcü tapınakları camiye dönüştürülmüş ve halk XX. yüzyılın başında bile Kraliçe Tamara döneminden kalan köprüleri kullanmaya devam etmiştir. Gürcü akademisyenler, bu bölümde son olarak Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altına giren Gürcü halkının Türklere karşı savaşını her zaman sürdürdüğünü belirtmiştir. Türklerin tüm çabalarına rağmen Gürcistan'dan aldıkları güney bölgelerinin organik birliğini asla yok edemediğini, tüm dünya kamuoyunun ve bilimin bunu doğruladığını, hatta Türklerin de bu birliği tanımak zorunda kaldığını ifade etmiştir.[24]

Çanasiya ile Berdzenishvili mektuplarının altıncı bölümünde, Türkiye'den talep ettikleri toprakların Gürcü bölgesi olduğu yönündeki iddialarına Osmanlı Devleti'ne atıf yapmak suretiyle devam etmiştir. Gürcü akademisyenler, bu kapsamda Osmanlı Devleti'nin 1578'de Güney Gürcistan Prensliği Samtshe'yi topraklarına kattıktan sonra bu prensliğe Gürcü vilayeti adını verdiğini yazmıştır. 1595 tarihli "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan" başlıklı Osmanlı sicil defterinde; Çıldır, Posof, Penek, Bana ve Ardahan gibi Gürcü bölgeleri hakkında bilgilerin yer aldığını ifade etmiştir. Osmanlı Devleti'nin Trabzon vilayetini, Rusya sınırından Rize şehrine kadar Lazistan, Rize'den Ordu dağlarına kadar Trabzon, merkezi Samsun olmak üzere Ordu'dan Kızılırmak nehrine kadar Canik ve Gümüşhane gibi dört sancağa ayırdığından bahsetmiştir. Gürcü akademisyenlere göre XIX. yüzyılın sonlarında Türk resmi kaynaklarında Samsun bölgesinin adının hala Canik olarak yer alması, bu toprakların Çanların yani Lazların olduğunun başka bir kanıtıdır. Çanasiya ile Berdzenishvili söz konusu çıkarımlarından sonra konuyu bir kez daha Lazların Gürcü kökenli olduğuna getirmiştir. Bu iddialarına kanıt olarak ise Şemseddin Sami tarafından hazırlanmış olan biyografi, tarih ve coğrafya ansiklopedisi "Kamûsül Alam"ı referans göstermiştir. Ansiklopedi de "*Lazlar, Karadeniz'in güneydoğu kıyılarında, Trabzon Vilayeti'nde yaşarlar. Kafkasya halkından*

[24] *Pravda*, 20 Aralık 1945, s. 2.; *İzvestiya*, 20 Aralık 1945, s. 3.; *Krasnaya Zvezda*, 20 Aralık 1945, s. 2.

sayılırlar ve Gürcü asıllıdırlar. Hatta dış görünüşleri, onların Kafkasya asıllı ve Kafkasya halkı ırkından olduklarını söyler" ifadesinin yer aldığını belirtmiştir.

Gürcü akademisyenler, daha sonra Türkiye'den talep ettikleri toprakların Gürcü bölgesi olduğu yönündeki iddialarını güçlendirmek için XX. Yüzyıla kadar Güney Gürcistan'daki Gürcü coğrafya adlarının var olmaya devam ettiğini anlatmıştır. XIX. ve XX. yüzyılın başlarındaki Osmanlı haritalarında İmera (Gümüşhane'nin kuzeydoğu bölgeleri), Dzara, Goriana, Macara, Şuva, Mirzani, Mohora, Lori, Borşiani, Natehilebi, Ksanta, Kitra, Çorogma Harti, Çumovani, Ortsveıi gibi birçok Gürcü adına rastlandığını ifade etmiştir. Hemen akabinde ise "*Şimdi Türk makamları, Gürcü coğrafya adlarını değiştiriyor, tarihsel anıtlarını ve mimari başyapıtlarını yıkıyor. Yüzlerce nesil atalarımızın kan ve teriyle bolca sulanan Gürcü nüfusunu evlerinden kovarak uzak bölgelere sürüler halinde yeniden göç ettiriyorlar"* gibi Türkiye'ye yönelik ağır bir ithamda bulunmuştur.

Çanasiya ile Berdzenishvili, son bölümde Türkiye'yi işgalci ve Hitler Almanya'sı ile iş birliği yapan, Gürcistan'ı ise faşizmin yenilgiye uğratılmasına önemli katkılar sunan bir devlet olarak göstermek suretiyle Türkiye'ye yönelik toprak taleplerinin kabul edilmesi gerektiği tezini işlemiştir. Bu bağlamda Gürcü akademisyenler, Türkiye'nin 1920 yılı ve 1921 başlarındaki Gürcü halkının içinde bulunduğu zor durumdan faydalanarak Gürcistan topraklarını istila ettiğini öne sürmüştür. Bu istila esnasında, Türklerin daha önce ele geçirmiş olduğu Gürcü topraklarına ek olarak Ardahan, Oltu, Artvin ve Batum'un güney kesimini de topraklarına kattığını yazmıştır. Sovyet halkının Nazi Almanya'sına karşı "Büyük Vatanseverlik Savaşı" ismini verdikleri mücadelesi sırasında, Türkiye'nin Alman işgalcilerinin fiilen yanında kaldığını ve yeniden Gürcü topraklarına göz diktiğini iddia etmiştir. Hatta bu son iddiaları konusunda ortaya somut bir veri koymadan Türk basınını şahit göstermiştir. Türkiye'yi gönüllü olarak emperyalist Almanya'nın hizmetine giren ve Hitler karşıtı koalisyona zarar veren bir ülke olmakla itham etmiştir. Buna karşılık Gürcü halkının Birleşmiş Milletlerin (BM) kutsal davasına ne gibi katkılarda bulunduğunun herkes tarafından bilindiği ifade etmiş ve "*Bunları hatırlatmaya gerek var mı*?" diye sormuştur. Son olarak "*Gürcü halkı asla vazgeçmediği ve vazgeçemeyeceği topraklarını geri almalıdır. Trabzon ve Giresun ilçeleri de dâhil olmak üzere Ardahan, Artvin, Oltu, Tortum, İspir, Bayburt, Gümüşhane ve Doğu Lazistan ilçelerini yani Gürcistan'dan kopan toprakların sadece bir kısmını kastediyoruz*"[25] diyerek mektuplarını bitirmiştir.

Görüldüğü gibi mektupta, tarihsel bir metin görünümü altında Gürcistan'ın Türkiye'ye yönelik toprak taleplerinin haklılığı üzerinde durulmuştur. Gürcü halkı benliklerinin beşiği Türkler tarafından işgal edilen mağdur bir halk, Türkler ise Gürcistan'ı fetheden milletler arasında en zalimi olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Türklerin Gürcü topraklarını sadece fethet-

[25] *Pravda*, 20 Aralık 1945, s. 2.; *İzvestiya*, 20 Aralık 1945, s. 3.; *Krasnaya Zvezda*, 20 Aralık 1945, s. 2.

mekle kalmadığı, aynı zamanda onları zorla Müslümanlaştırdığı ve dillerini unutturduğu gibi ithamlarda bulunulmuştur. Özgürlük savaşı olarak adlandırdıkları II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Hitler Almanya'sıyla iş birliği yaparak faşist cephenin yanında yer aldığı; buna karşılık kendilerinin faşizmin yenilgiye uğratılmasında önemli katkılar sunduğu ileri sürülmüştür. Bu şartlar altında Türklerin cezalandırılmayı, Gürcülerin ise ödüllendirilmeyi hak eden bir halk olduğu ve kurulacak yeni düzende bu durumun dikkate alınması gerektiği tezi işlenmiştir. Lakin mektupta özellikle Türk-Gürcü ilişkileri bakımından tarihsel gerçeklerle bağdaşmayan birçok taraf vardır ve bu nedenle mektubun tarihsel açısından değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

3. Mektubun Değerlendirilmesi

Mektubun ilk bölümünde yer alan ve Gürcü akademisyenlerin herhangi somut bir veriye dayandırmadan dile getirmiş olduğu "Hitit ve Subarların Gürcülerin ataları olduğu" yönündeki iddia konusunda kesin bir kanıya varmak zordur. Zira Hititlerin varlığına dair ilk bilgiler, 1915 yılında Boğazköy'deki Hitit Devlet Arşivi'nin Çek Bilim adamı Hronzy tarafından çözülmesiyle net bir şekilde ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu araştırma sonucunda Hititler ve dönemlerine ait bilgiler edinilmesine rağmen Hititlerin Anadolu'nun yerli halkı olup olmadıkları veya Anadolu'ya nereden geldikleri ve bu anlamda kökenleriyle ilgili net bilgilere ulaşılamamıştır. Bunun nedeni ise Hititçede onların Anadolu'ya nereden geldikleri hakkında bir veriye rastlanılmamış olunmasıdır. Bu durum Hititlerin Anadolu'ya hangi yönden geldikleri ve kökenlerinin kime dayandığı konusunda çeşitli varsayımları da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Hititolog Albrecht Goetze, Hititlerin konuştukları dilin Hint-Avrupa kökenli olması nedeniyle, diğer Hint-Avrupa devletleri gibi boğazlar üzerinden Anadolu'ya geldiklerini ve batı kökenli olduklarını savunmaktadır. Ferdinand Somer, Hititlerin Kafkasya kökenli bir halk olduğunu belirtmektedir.[26] Ahmet Ünal ise Hititlerin, Çanakkale veya İstanbul Boğazları üzerinden batından mı, yoksa Kafkasya üzerinden büyük bir kavis yaparak İran, Kuzey Suriye ve orada çivi yazısını aldıktan sonra Güneydoğu Anadolu üzerinden mi geldiklerinin tespit edilemediğini ve konunun hala tartışılmakta olduğunu dile getirmektedir.[27]

Aynı şekilde Gürcülerin ataları olduğu iddia edilen Subarların kökeni konusunda da kesin bir iddiada bulunmak zordur. Nitekim Subar halkı ile ilgili ilk bilimsel araştırmalar, XIX. yüzyılın başlarında, İngilizlerin Koyuncuk'ta (Asur İmparatorluğu'nun başkenti eski Ninive) yaptıkları kazılarla başlamıştır. Konu hakkındaki ilk kapsamlı çalışmayı yapan Arthur Ungnad, "Pan- Subar"

---

[26] Sedat Alp, *Hitit Çağlarında Anadolu: Çivili ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar*, Ankara 2005, s. 4-7.; Güllühan Özdemir, *Kraliçe Puduhepa'nın Hitit Devleti'ne Siyasi ve Sosyal Etkileri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon 2018, s. 1-2.

[27] Ahmet Ünal, *Hititler Devrinde Anadolu*, C: I, İstanbul 2002, s. 28.

teorisini ortaya atarak, tüm eski Yakın Doğu halklarının Subar kökenli olduğu gibi bir iddiada bulunmuştur. Konu üzerine yazılan ikinci kapsamlı çalışma, I.J. Gelb'in 1944 yılında yayımlanan "Hurrians and Subarians" adlı eseri olmuştur. Gelb eserinde, konuyla ilgili daha önceki görüşlerden farklı bir bakış açısı ortaya koyarak, tarihi metinlerde geçen Subar ifadesinin bölgedeki diğer etnik gruplardan ayrı ve müstakil bir etnik ve linguistik gruba işaret ettiğini öne sürmüştür. Speiser ise Subar/Subartu ifadesinin MÖ 3000 başlarında coğrafi bir terim olarak ortaya çıktığını, daha sonra ise Hurrileri belirtmek için kullanıldığını ifade etmiştir.[28]

Açıkçası Hititler ve Subarlarla ilgili öne sürülen tezlerin günümüzde dahi yazılı belgeler ve arkeolojik kaynaklar ile kanıtlanmayı beklediği düşünüldüğünde, Hitit ve Subarların Gürcülerin ataları olduğu söylemi gerçekçi durmamaktadır. Bu şartlar altında Hitit ve Subarların Anadolu'da hâkimiyet kurdukları bölgelerin "Gürcü halkının benliğinin beşiği olduğu" iddiası çürümekte ve bu nedenle Türkiye'nin bu toprakları Gürcistan'a iade etmesi gibi bir istek de temelsiz kalmaktadır.

Mektubun ikinci bölümünde mevzubahis olan "Gürcülerin Romalılara kaptırdıkları ata topraklarına Gürcü kökenli bir halk olan Lazlar sayesinde yeniden kavuştuğu" ve altıncı bölümdeki "Doğu ve Orta Karadeniz'in Lazların/Çanların yani Gürcülerin yurdu olduğu" söylemindeki "Lazların Gürcü kökenli bir halk olduğu" yönündeki iddia ise tartışmaya açıktır. Zira İbrahim Tellioğlu'na göre Gürcüler, hem filolojik hem de antropolojik bakımından bölgenin diğer iki ana unsuru olan Megrel-Laz ve Svanlardan farklıdır.[29] Ayrıca tarih boyunca Laz, Tzan, Çani, Lazoi gibi değişik adlarla anılan Lazlarla ilgili İlkçağ kaynaklarında yeterli bilginin bulunmayışı da onların kimliği konusunda çeşitli tartışmaları beraberinde getirmiştir. Nitekim Lazların Gürcü ya da Türk olabileceği üzerinde durulmuş; Lezgilerden, Peçeneklerden, Vizigotlardan ya da Çin-Tibet sınırında yaşayan Tao kabilelerinden biri olduklarına dair fikirler öne sürülmüştür. Ancak bu iddialar ciddi bir tarihsel ve kültürel temelden yoksun kalmıştır. Ayrıca Lazca'nın, Megrelce, Gürcüce ve Svanca gibi Güney Kafkasya kökenli üç dil arasından Megrelce ile arasındaki benzerlikler Lazlarla Megrellerin aynı kökenden geldiği kanaatini oluşturmuştur. Yine Lazca ile Gürcüce arasında yapısal farklılıkların bulunduğunun tespit edilmesi sonucu Lazların Gürcü kökenli olduğu varsayımı gücünü yitirmeye başlamıştır.[30] Argun Başkan ise Lazların, etno-kültürel ve politik açıdan birbirlerine yakın ama etnik olarak birbirinden ayrılan Gürcü, Megrel ve Svan gibi Kafkasya'nın yerli

---

[28] Abdulgani Kaçar, *Subartu ve Subarlar*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2014, s. 2-3; Subartu ve Subarlar ifadesinin geçtiği yazılı belgelerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Abdulgani Kaçar, "Yazılı Kaynaklara Göre Subartu ve Subarlar", *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri,* C: XII, S: 1, 2018, s. 31-48.

[29] İbrahim Tellioğlu, *XI.-XII. Yüzyıllarda Türk-Gürcü İlişkileri*, Trabzon 2009, s. 5.

[30] İbrahim Tellioğlu, "Lazlar Güney Kafkasya Kökenli Bir Topluluk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C: II, Ankara 2019, s. 149.

halkları içerisinde Megreller ile akraba bir topluluk ve Megreller ile birlikte Zan kökenli bir halk olduğunu yazmıştır.[31]

Mektubun üçüncü bölümünde Güney Gürcistan olarak ifade edilen bölgenin Gürcüler için önemli olduğu tezi işlenirken, bu topraklarda başka bir halk yaşamamış ve bütün halkların Gürcü olduğu gibi yanlış bir söylem geliştirilmiştir. Aynı şekilde dördüncü bölümde de "Osmanlı Devleti'nin, Gürcistan'ı birleştiren ulusal bir hanedanın temellerinin atıldığı ve Gürcü kültürünün yeniden yeşerdiği bir bölge olarak gösterilen Güney Gürcistan topraklarını Gürcülerden aldığı" gibi doğru olmayan bir iddiada bulunulmuştur. Oysaki Osmanlı Devleti bu toprakları ele geçirdiği zaman bölgenin hâkimi Gürcüler değil, XII. yüzyıldan itibaren burada yaşamaya başlayan Kıpçak Türkleridir.

Nitekim XII. yüzyılda Gürcü Kralı IV. David tarafından askeri güçlerinden faydalanmak maksadıyla Gürcistan'a davet edilen ve ülkenin siyasi-askeri yapısında önemli değişiklikler yaşanmasında rol oynayan Kıpçaklar,[32] 1268 yılında Gürcü Krallığı'ndan ayrılarak İlhanlılara tâbi yarı bağımsız "Ortodoks Kıpçak Atabegler Hükümeti'ni" kurmuşlardır. Böylece Azgur, Ahıska, Posof, Ardahan, Acara, Şavşat, Ardanuç, Oltu, Tortum, Yusufeli, Olur, Şenkaya, Sarıkamış, Göle, Hanak, Çıldır, Kurtkala, Nighaliskhev ve Ahılkelek çevresi yani Güney Gürcistan olarak gösterilen bu bölge artık "Atabegler Yurdu" adıyla Kıpçak beylerinin idaresi altında yeniden şekillenmeye başlamıştır. Kıpçaklar, İlhanlı Devleti'nin zayıflamasıyla birlikte önce Karakoyunlu, daha sonra Gürcistan Krallığı'na tekrar bağlansa da bu durumdan Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın yardımıyla kurtulmuştur. Bu tarihten sonra Kıpçaklar, Ahıska Atabegliği olarak Akkoyunlulara bağlı bir şekilde varlıklarını sürdürmeye devam etmiştir. Uzun Hasan'ın ölümünden sonra da "Atabegler Yurdu'nda" Osmanlılar görülmeye başlamış ve 1578'de vuku bulan Osmanlı-İran Savaşı'ndan sonra Atabegler Yurdu topraklarının tamamı Osmanlı Devleti'nin eline geçmiştir. Kıpçak Atabegi II. Menuçehr'in Osmanlı Devleti'ne itaat etmesiyle birlikte de Atabegler Yurdu'nda 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı'na kadar sürecek olan Osmanlı hâkimiyeti başlamıştır.[33]

Mektubun beşinci bölümünde dile getirilen "Osmanlı Devleti'nin Güney Gürcistan topraklarında hâkimiyet kurduktan sonra da bu bölgelerde yaşayan Gürcü halkını silah ve kılıç zoruyla Müslümanlaştırdığı, Türk dilini yaydığı ve kendisine karşı gelen halkı da kitleler halinde evlerinden sürdüğü" iddiasına

---

31 Argun Başkan, "Kafkasya'da Bütünleşme ve Dağılma Döngüleri İçinde Gürcüler, Zanlar (Megreller ve Lazlar) ve Svanlar", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C: VIII, S: 30, 2011, s. 15-16.

32 İbrahim Tellioğlu, *Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler*, Trabzon 2007, s. 134-140.

33 Azad Dedeoğlu, *Ahıska Bölgesinde Kıpçakların Tarihi (XI-XVI. Yüzyıllar Arası)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2018, s. 215, 224-228.; Ümit Kılıç, "Oltu'da Arslan Paşa Külliyesi", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C: V, S: 17, 2008, s. 115-116.

katılmak mümkün değildir. Her şeyden önce bu dönemde İslamiyet'i yoğun bir şekilde kabul edenler Kıpçak Türkleri olmuştur. Nitekim bölgenin hâkimi olan Kıpçak beylerinin Müslümanlığı kabul etmesi karşılığında onlara toprak ve hükümranlık verilmesi, halkın Müslümanlaşma sürecinin ise 200 yıllık bir zaman dilimi boyunca devam ettiği[34] göz önüne alındığında, bölgedeki Müslümanlaşma sürecinin gönüllülük esası ve teşvikle olduğu ortaya çıkmaktadır.

Mektubun altıncı bölümünde yer alan "Osmanlı Devleti'nin 1578'de Güney Gürcistan Prensliği Samtshe'yi topraklarına kattıktan sonra bu prensliğe Gürcü vilayeti adını verdiği ve bu bağlamda Türkiye'den talep edilen toprakların Gürcü bölgesi olduğunun Osmanlı Devleti tarafından kabul edildiği" yönündeki söylem de gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Çünkü Gürcü akademisyenlerin iddialarına kanıt olarak gösterdiği "Defter-i Mufassal Vilâyet-i Gürcistan" başlıklı bir Osmanlı tahrir defteri aslında yoktur ve Osmanlı Hükümeti'nin bu topraklar için hazırladığı tahrir defterinin ismi "Defter-i Mufassal Liva-i Ahıska"dır. Buradaki isim farklılığı ise bu defterin Tiflis nüshasının kapağındaki "Ahıska" yazılı kısmın yırtılmış ve onun yerine "Gürcistan" ifadesinin yazılmış olmasından kaynaklanmıştır. Bu defteri kendi diline çeviren Gürcü Türkolog Sergi Cikia da defterin adını "Defter-i Mufassal Vilâyet-i Gürcistan" olarak kaydetmiştir.[35] Bu meyanda gerçek olan, mektupta mevzubahis tahrir defterinin asıl isminin "Defter-i Mufassal-i Liva-i Ahıska" olduğu ve Osmanlı Devleti'nin bu topraklara Gürcistan vilayeti adını vermediğidir. Yine mektubun bu bölümünde ileri sürülen, "Türk makamlarının 1945 yılı itibariyle Gürcü coğrafya adlarını değiştirdiği, tarihsel anıtlarını ve mimari yapıtlarını yıktığı, Gürcü nüfusunu evlerinden kovarak uzak bölgelere sürüler halinde yeniden göç ettirdiği" yönündeki iddia da Türkiye'ye yapılan haksız bir ithamın ötesine geçememektedir.

Mektubun son bölümündeki "Türkiye'nin 1920 yılı ve 1921 başlarında Gürcü halkının içinde bulunduğu zor durumdan faydalanarak, Gürcistan topraklarını ele geçirdiği ve bu esnada, Türklerin daha önce ele geçirmiş olduğu Gürcü topraklarına ek olarak Ardahan, Oltu, Artvin ve Batum'un güney kesimini de topraklarına kattığı" söylemi de doğru değildir. Nitekim Türk ordusu söz konusu tarihlerde Güney Kafkasya'ya doğru bir hareket düzenlemiştir. Lakin bu hareketinin amacı, Gürcülere ait olduğu iddia edilen toprakların zorla ele geçirilmesi değildir. Tam tersine 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından imzalanan Berlin Antlaşması'yla savaş tazminatı olarak Rusya'ya bırakılan, Brest-Litovsk Antlaşması gereği yapılan halk oylamasında Osmanlı Devleti'ne katılma isteğini ortaya koyan topraklarını Gürcü ve Ermeni

---

[34] Dedeoğlu, *a.g.t.*, s. 223, 259.; Fahrettin Çiloğlu, *Dilden Dine, Edebiyattan Sanata Gürcülerin Tarihi*, İstanbul 1993, s. 77-78.; Nebi Gümüş, *XVI. Asır Osmanlı-Gürcü İlişkileri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2000, s. 140-143.

[35] Gümüş, *a.g.t.*, s. 12.; Ahmed Niyazov, "Ahıska Mufassal Defteri", *Bizim Ahıska Dergisi*, S: 42, 2016, s. 16-19.

işgalinden korumak içindir.[36] Çünkü Mondros Mütarekesi'nden sonra Kars'ta Ermeni, Ardahan'da Gürcü işgali başlamış,[37] Batum ise İngiltere tarafından 7 Temmuz 1920'de Gürcülere bırakılmıştır. Nihayetinde Türk ordusu, 29 Eylül'de Sarıkamış'ı ve 30 Ekim'de Kars'ı Ermeni işgalinden kurtarmıştır. Ardahan ile Artvin 23 Şubat 1921'de, Batum 11 Mart 1921'de Türk birliklerinin eline geçmiştir. Hatta Türk ordusunun Batum'a girmesini, Bolşevikler karşısında zor duruma düşmeleri üzerine Gürcü Hükümeti kendisi teklif etmiştir.[38] Yani mektupta iddia edildiği gibi herhangi bir toprak işgali yoktur; tam tersine Türk topraklarının işgalden kurtarılması ve hatta Türk ordusunun bölgeye davet edilmesi mevzubahistir.

Aynı şekilde mektubun son bölümündeki bir diğer iddia olan "Türkiye'nin, II. Dünya Savaşı'nda Alman işgalcilerinin fiilen yanında kaldığı, bir kez daha Gürcü topraklarına göz diktiği, gönüllü olarak emperyalist Almanya'nın hizmetine girmek suretiyle Hitler karşıtı koalisyona zarar veren bir ülke olduğu" söylemi de gerçekleri yansıtmamaktadır. Her şeyden önce Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nda takip ettiği siyaset, kendi bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak yönünde olmuştur. Savaş boyunca ne başka bir ülkenin topraklarına göz dikmiş ne de kendisine sunulan toprak vaatleri ve maruz kaldığı tehditler karşısında İngiltere ve Fransa ile imzaladığı Üçlü İttifak Antlaşması'nı bozmuştur.[39] Türkiye hiçbir zaman Hitler karşıtı koalisyona zarar vermediği gibi Almanya'nın Edirne sınırında ve Boğazlar statüsünde Türkiye lehine değişiklik teklifleri karşısında kendi toprakları üzerinden asker ve silah geçişine izin vermeyerek,[40] Müttefik ülkelerin konumlarını güçlendirmesine dahi yardımcı olmuştur. Bu gerçeğe rağmen Türkiye'yi Almanya'nın hizmetine girmekle itham eden Gürcü akademisyenler, SSCB'nin Almanya ile anlaşarak II. Dünya Savaşı'nın çıkmasına etki ettiğini,[41] savaşın ilk yıllarında Mihverle iş birliği yaparak Avrupa'yı taksime çalıştığını ve hatta Montreux Sözleşmesi'nde değişiklik yapılmasıyla Boğazlarda üs talebi[42] gibi Türkiye'nin toprak bütünlüğü aleyhine isteklerde bulunduğunu görmezden gelmiştir. Ayrıca Türkiye'nin İngiltere ve Fransa ile Üçlü İttifak Antlaşması'nı imzalaması karşısında SSCB

---

36 Mustafa Gül, "Elvîye-i Selâse'nin Osmanlı Devleti'ne İadesi ve Bazı Uygulamalar", *AÜ Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C: IV, S: 15, 1995, s. 367-372.; Selçuk Ural, "Kurtuluştan Mondros Mütarekesi'ne Elviye-i Selâse'de Yaşanan Sorunlar", *AÜ Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C: XII, S: 47, 2011, s. 648-656.

37 Mahir Aydın, "Elviye-i Selase", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C: XI, Ankara 1995, s. 68.

38 Mustafa Sarı, "Batum'da Son Türk İdaresi (1921)", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, C: II (Kafkasya Özel Sayısı): 2017, s. 481-486.

39 Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nda izlediği politika için bkz. *Türk Dış Politikası (1919-1980)*, C: I, Ed. Baskın Oran, İstanbul 2009, s. 399-475.

40 *Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl, İkinci Dünya Savaşı Yılları (1939-1946)*, Ankara 1973, s. 112.

41 Armaoğlu, *a.g.e.*,s. 299-302.

42 Oral Sander, *Siyasi Tarihi: Birinci Dünya Savaşı'nın Sonundan 1980'e Kadar*, Ankara 1989, s. 149-150.

Dışişleri Komiseri Molotov'un Türkiye'ye yönelik ihtar ve tehdit dolu beyanatını[43] ve SSCB'nin Müttefikler cephesine zoraki olarak katıldığını hatırlamak istememiştir.

Görüldüğü gibi Sovyet yönetiminin Türkiye'ye karşı toprak taleplerini Gürcü akademisyenler üzerinden dile getirdiği ve Türkiye'nin Gürcistan'a toprak vermesi gerektiği hususunda uluslararası kamuoyunun desteğini sağlamak için kaleme alınan bu mektupta, Türkiye'ye karşı haksız ithamlar ve tarihsel gerçeklerle bağdaşmayan pek çok yön bulunmaktadır.

3. Mektubun Yayımlanması Sonrası Yaşanan Gelişmeler

3.1. Türkiye'nin Sergilediği Tutum

Sovyet yönetiminin Türkiye'ye karşı toprak taleplerini Gürcü akademisyenlerin mektubu üzerinden dile getirmek suretiyle meşru göstermeye yönelik bu adımı karşısında Türkiye, ilk olarak İngiltere ve ABD Dışişleri yetkilileriyle temasa geçip, konuyla alakalı onların tavrını öğrenmek istemiştir. Nitekim Dışişleri Bakanlığı, mektuptan haberdar olduktan bir gün sonra Türkiye'nin Londra ve Washington Büyükelçilerine çektiği telgrafta şunları yazmıştır:

> "Moskova ve Londra radyoları dünkü yayınlarında iki Gürcü yazarın Moskova'da Bevin ile Byrnes'e bir mektup vererek bunda Gürcistan'ın Türkiye'den Ardahan ve Kars vilayetlerinden başka Trabzon ve Giresun'da dahil olduğu halde Karadeniz mıntıkasında bütün bir arazi parçasının ilhakını istediğini ve bu talebi bazı tarihi sebeplerle desteklediklerini bildirmiştir. İngiltere ve Amerika Dışişleri Bakanlığı'yla temas ederek yeni ortaya çıkan bu garip talep karşısında İngiliz ve Amerikan resmî mahafilinin ne mütalaada bulunduklarının anlamaya çalışılmasını ve aynı zamanda bu haberin mahalli basında ne şekilde tefsir edildiğinin bildirilmesini rica ederim."[44]

Yine Dışişleri Bakanlığı, aynı tarihte Moskova, Paris ve Tahran Büyükelçilerine çektiği telgrafta da söz konusu taleplerin bu ülkelerin gerek resmî çevrelerinde gerekse basınında ve kamuoyunda ne gibi tepkiler uyandırdığının bildirilmesini istemiştir.[45]

Türkiye ikinci olarak, Sovyet toprak taleplerine karşı İngiltere ve ABD'nin desteğini almak için harekete geçmiştir. Bu ülkelerin Türkiye'den yana tavır alması halinde Sovyetlerin arazi isteklerini meşru göstermeye yönelik hamlesinin başarısız olacağı düşünülmüştür. Bu meyanda Türk devlet adamları, ABD'nin Ankara Büyükelçisi Wilson, ABD Dışişleri Bakan Vekili Acheson,

---

43 İsmail Soysal, "Cevat Açıkalın'ın Anıları", *Belleten*, C: LVI, S: 217, Aralık 1992, s. 1023-25.

44 *T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi* (*TDA*), 571 / 36185-142708-5.

45 *TDA*, 571 / 36185-142708-12.

İngiltere Başbakanı Attlee, İngiltere Dışişleri Bakanı Bevin ve ABD Dışişleri Bakanı Byrnes başta olmak üzere birçok yetkiliyle yaptıkları görüşmelerde, SSCB'nin Türkiye'ye karşı toprak iddialarından duyulan rahatsızlığı aktarmıştır. Talep edilen topraklarda yaşayan halkın etnik kimliğinin Türk olduğu, Türkçe konuştuğu ve Türk Hükümeti'nin demokratik politikasından memnun oldukları ifade edilmiştir. Türkiye'nin vatanını korumak ve Sovyet yönetiminin toprak elde etme arzusunu boşa çıkarmak yolunda her şeyi göze alacağının altı çizilmiştir. Türkiye ile SSCB arasında yaşanan problemlerin iki ülke sorunlarının ötesine geçerek dünya barışını ve güvenliğini tehlikeye atacak bir hal almaya doğru gittiği belirtilmiştir. Dünya barışını koruma yolunda SSCB'nin Türkiye'ye yönelik toprak taleplerinden vazgeçmesi gerektiğinden de bahsedilmiştir.[46]

Üçüncü olarak, en yetkili makamların ağzından mektupta ileri sürülen iddiaların gerçeği yansıtmadığına ve hiçbir şekilde toprak verilmeyeceğine dikkati çekilmiştir. Bu kapsamda Şükrü Saraçoğlu, 6 Ocak 1946'da gazetecilerle yaptığı toplantıda, Çanasiya ile Berdzenishvili'nin Gürcistan'a iadesini istedikleri ve Karadeniz kıyısındaki Türk illerinin yarısına denk gelen topraklarda çok az sayıda Gürcü yaşadığı üzerinde durmuştur. Söz konusu bölgelerde yaşayan Gürcülerin de Çar ordularının önünden kaçarak anavatanlarına iltica etmiş Türk muhacirleri olduğuna vurgu yapmıştır. "*Görülüyor ki bu tarih profesörleri ne dünkü, ne de bugünkü tarihi bilmiyorlar. Olsa olsa bu profesörler Hitler'in hayat sahasını "Espace Vital"i tercüme etmeğe çalışmışlardır yahut da bu tarih profesörleri okuttukları dersin icabı sanarak masum kanların bir kere daha döküldüğünü görmek ve yazmak hastalığına tutulmuş olsalar gerektir*" diyerek, bu isteklerin yayılmacı bir politikanın ürünü olduğuna değinmiştir. Şükrü Saraçoğlu konuşmasının sonunda da "*Bütün bunlara rağmen temenni ediyorum ki bu profesörlerin yazıları yalnız bu profesörlerin yazısı ve malı olarak kalsın*" sözüyle SSCB'nin bu mektuba sahip çıkmaması beklentisini dile getirmiştir.[47]

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de Doğu Anadolu gezisi sırasında uğradığı Kars Halkevi'nde 25 Mayıs 1946'da yaptığı konuşmada, Türkiye'nin topraklarından asla vazgeçmeyeceği mesajını vermiştir. Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nda Hitlerle iş birliği yaptığına dair Gürcü akademisyenlerin iddialarının gerçeği yansıtmadığının ve Türkiye'ye yönelik toprak taleplerinin BM Anayasası'na aykırı olduğunun altını çizmiştir. İsmet İnönü, bu bağlamda, "*Bütün milletin malı ve canı, sınır boylarının her karış toprağı üzerine konulmuştur. Türkiye'nin şerefli ve haklı durumu dünyanın hak ve adalet tanıyan milletlerince anlaşılmıştır. Birleşmiş Milletler Anayasasındaki hürriyet,*

---

46 *FRUSDP*, C: VIII, 1945, s. 1285-1289.; C: VII, 1946, s. 805-810.; *TDA*, 571 / 36185-142708-8.

47 *Akşam*, 7 Ocak 1946, s. 1-2.

toprak bütünlüğü ve istiklâl haklarının boş sözlerden ibaret olmadığına inanıyoruz" demiştir.[48]

Türkiye son olarak da Sovyet yetkililere topraklarını korumak için savaş dâhil her türlü seçeneği göze aldığı mesajını vermiş ve onlardan Türk-Sovyet ilişkilerinin düzelebilmesi adına Türkiye'ye yönelik toprak talepleri olmadığına dair bir açıklama yapmasını istemiştir. Nitekim Dışişleri Bakan Vekili Nurullah Esat Sümer, 4 ve 25 Şubat 1946'da SSCB'nin Ankara Büyükelçisi Vinogradov ile yaptığı görüşmelerde, iki ülke ilişkilerinin gelişebilmesi için Sovyet yönetiminin Türkiye'ye yönelik toprak taleplerini geri çekmesi gerektiği üzerinde durmuştur.[49] Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Feridun Cemal Erkin, 1946 yılı mayıs ayında Milletler Cemiyeti'nin feshiyle ilgili Cenevre'de yapılan toplantıda, Türkiye'nin topraklarını korumak için SSCB ile sonuna kadar savaşacağına vurgu yapmıştır.[50] Başbakan Şükrü Saraçoğlu, 9 Mayıs 1946'da bir araya geldiği Vinogradov'a "*Ben hayatta olduğum sürece Molotov'un müzakereler için ön şart olarak ileri sürdüğü toprak ve Boğazlar konusu mevzu bahis bile olamaz*" demiştir.[51] Şükrü Saraçoğlu, 22 Haziran'da Vinogradov ile yaptığı görüşmede de Türkiye'nin SSCB ile ilişkilerini güçlendirmek adına doğu illerini devretmek ve Boğazlarda üs vermek gibi hiçbir adım atmayacağını dile getirmiştir.[52]

3.2. İngiltere ve ABD'nin Sergilediği Tutum

İngiltere, ilk başta ortada somut bir tehdit olmaması nedeniyle SSCB'nin Türkiye'ye yönelik arazi isteklerini ciddi bir problem olarak görmemiştir. Ancak bu tavrı, Moskova Konferansı'nda Sovyetlerle iş birliği umutlarının boşa çıkması ve SSCB'nin İran üzerinde egemenlik kurmaya yönelik politikasının yanı sıra Gürcü akademisyenlerin mektubunun yayımlanmasıyla birlikte değişmeye başlamıştır. Bu meyanda söz konusu mektup, İngiltere'nin Türk-Sovyet ilişkilerine bakışının değişmesine ve bir kez daha Sovyet taleplerine karşı Türkiye'nin yanında yer almasına etki etmiştir.

Nitekim İngiltere Dışişleri Bakanı Bevin, 24 Aralık 1945'te yani mektubun yayımlanmasından dört gün sonra bir araya geldiği Stalin'e, Türkiye'nin savunmasının İngiltere için hayati öneme sahip olduğunu[53] söylemek suretiyle Sovyet yönetimini toprak talepleri konusunda ileri gitmemesi hususunda uyarmıştır. İngiltere Dışişleri Bakanlığı Genel Sekteri, Türkiye'nin Londra Büyükelçisi Cevat Açıkalın'la yaptığı görüşmede, İngiliz Hükümeti'nin mektupta belirtilen taleplerin kabul etmesinin mevzubahis olamayacağının altını

---

48 *Cumhuriyet*, 26 Mayıs 1946, s. 1, 3.
49 *FRUSDP*, C: VII, 1946, s. 815-818.
50 *FRUSDP*, C: VII, 1946, s. 823-824.
51 Hasanlı, *a.g.e.*, s. 284-285.
52 *FRUSDP*, C: VII, 1946, s. 825-826.
53 *FRUSDP*, C: VII, 1946, s. 807.

çizmiştir.[54] İngiltere Başbakanı Attlee de Moskova Konferansı sonrası bir araya geldiği Cevat Açıkalın'a Türkiye'nin yanında olduklarını ifade etmiştir.[55]

Bevin, 21 Şubat 1946'da Avam Kamarasında yaptığı konuşmada ise "*Türkiye ile Rusya arasındaki sınır yenilen bir fatih tarafından değil, mağlup bir Türkiye ve ne yazık ki son savaştan pekiyi çıkmamış bir Rusya tarafından belirlenmiştir. Dolayısıyla bunun dayatılan bir sınır olduğu söylenemez"* diyerek, Gürcü akademisyenlerin talep ettiği toprakların Türkiye tarafından zorla ele geçirildiği iddiasının doğru olmadığını belirtmiştir. Türkiye'nin uydu bir devlete dönüşmesini görmek istemediğinin, özgür ve bağımsız bir ülke olarak kalması gerektiğinin altını çizmiştir.[56] İngiltere Dışişleri Bakan Danışmanı Mc Neill de 1946 Mart ayında yaptığı açıklamada, İngiltere'nin Türkiye ile ilgili ittifak anlaşmasının gerektirdiği yükümlülükleri yerine getireceğine vurgu yaparak,[57] Türkiye'nin SSCB ile olası bir mücadelesinde yalnız bırakılmayacağına dikkat çekmiştir.

Sovyet yönetiminin Türkiye'den toprak talep etmesini ortada resmî bir belge olmaması nedeniyle ciddi bir problem olarak görmeyen ve Potsdam Konferansı'nda da bu meselenin Türkiye ile SSCB arasında halledilmesi gerektiğini söyleyen[58] ABD yönetimi, Gürcü akademisyenlerin mektubu karşısında da ilk başta herhangi bir tepki göstermemiştir.[59] Bu kapsamda ABD, söz konusu mektup karşısında İngiltere gibi bir tavır sergilememiştir.

Bununla birlikte Gürcü akademisyenlerin mektubu, ABD yönetiminin Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'yu İngiltere'nin geleneksel etki alanı olarak görme ve bölgeye doğrudan müdahale etmeme gibi tutumunda değişikliğe giderek, söz konusu bölgeler ile ilgilenmeye karar verdiği bir dönemde ABD'nin Türkiye'nin toprak bütünlüğü ile yakından ilgilenmeye başlamasına etki etmiştir. Zira İngiltere'nin etkinliğinin giderek azaldığı bu bölgelerde Türkiye ve İran'a karşı saldırgan politika takip eden SSCB'nin engellenmemesi durumunda dünyanın yeni bir çatışma ortamına sürükleneceği ve Sovyetlerin İran petrolü üzerinde hâkimiyet kurması halinde Batı ekonomisinin önemli bir hammadde kaynağından mahrum kalacağı düşünülmüştür.[60]

ABD'nin Türk-Sovyet ilişkilerine bakışında değişiklik olacağının ilk işaretini veren kişi ise ABD Başkanı Truman olmuştur. Truman, Dışişleri Bakanı Byrnes için hazırlamış olduğu 5 Ocak 1946 tarihli muhtırada şunları yazmıştır: "*Rusya'nın Türkiye'yi istila etmek ve Akdeniz'e kadar Karadeniz Boğazlarını ele geçirme niyetleri hakkında hiçbir şüphem yoktur. Rusya demir bir yumruk ve sert bir şekilde uyarılmadıkça diğer bir savaş olacaktır. Onlar*

---

54 *TDA*, 571 / 36185-142708-8.
55 *FRUSDP*, C: VII, 1946, s. 807.
56 *Times*, 22 Şubat 1946, s. 6.
57 Hasanlı, *a.g.e.*, s. 287.
58 *FRUSDP*, C: II, 1945, s. 304.
59 *FRUSDP*, C: VII, 1946, s. 804-805.
60 Haluk Ulman, *Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri (1939-1947)*, Ankara 1961, s. 69-72.

sadece bir dilden anlıyorlar "Kaç tane tümen var?" Ruslara artık ödün vermememiz gerektiği kanısındayım. Sovyetleri kollamaktan bıktım."[61]

Nihayetinde 1946 yılı başlarından itibaren Türk-Sovyet ilişkilerine yaklaşımının değişmeye başlayacağı sinyalini veren ABD yönetimi, ilk olarak Türkiye ile SSCB arasındaki sorunları BM aracılığıyla çözmeyi planlamıştır. Bu meyanda ABD Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'ye gönderdiği mesajda, Türkiye ile SSCB arasındaki sorunların giderek büyümesini yakından takip ettiklerini bildirmiştir. Gürcü profesörlerin mektubunda dile getirilen arazi isteklerinin Türk-Sovyet ilişkilerini aşarak BM Anayasası çerçevesine girdiğini ve ABD'nin BM'nin ilkelerinin çiğnenmesine izin vermeyeceğini ifade etmiştir.[62] Ayrıca gerek Byrnes gerekse Ankara Büyükelçisi Wilson, Dışişleri Bakanı Hasan Saka ile 1946 yılı Ocak ayında yaptığı görüşmelerde SSCB'nin Türkiye'ye yönelik arazi taleplerinin sadece iki ülkeyi değil, dünya barışını yakından ilgilendirdiği mesajını vermiştir. Türk-Sovyet ilişkilerinin düzelmesi yolunda BM'nin kurulmasının büyük bir şans olduğu ve ABD Hükümeti'nin konuyu yakından takip ettiğini dile getirmiştir.[63]

28 Şubat 1946'da Byrnes, BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada, barışın muhafazası için mümkün olan tek yolun BM Anayasası'na saygı olduğunu resmen beyan ettikten sonra hiçbir milletin uluslararası kanunların tatbikini kendi eline almak hakkına malik olmadığına vurgu yapmıştır. Dünyada şüphe ve güvensizliğin devam ettiğine dikkat çekmiş, "*Sadece kendi güvenliğimizi değil, dünya barışını da korumalıyız*" demiştir. Dünya barışını korumak için her türlü saldırganlığın, zorlama ve baskının gerçekleştirilmesine izin verilmeyeceğinin altını çizerek,[64] SSCB'ye karşı daha sert bir politika takip edileceğinin işaretini vermiştir.

Lakin Amerikan yönetimi, bu şekilde Sovyetlerin ikna olmayacağının anlaşılması üzerine bir taraftan SSCB'ye karşı daha sert bir duruş sergilemeye başlarken, bir taraftan da Sovyetlere karşı Türkiye'ye verdiği desteği net bir şekilde göstermeye yönelik adımlar atmıştır. Bu bağlamda Sovyet yönetiminin uluslararası yükümlülüklerin aksine 2 Mart 1946 tarihi itibariyle askerlerini İran'dan tahliye etmemesi karşısında sessiz kalmamıştır. Sovyet askerlerinin İran'da bulunmasını resmen protesto etmiş[65] ve kısa bir süre sonra da Sovyet ordusunun İran'ı terk etmesi hususunda Moskova'ya ültimatom vermiştir.[66] Nihayetinde SSCB, İngiltere ve ABD'nin baskıları karşısında geri adım atarak 24 Mart'tan itibaren askerlerini İran'dan çekmeye başlamış ve bu sürecin beş-altı hafta içerisinde sonuçlandırılacağını bildirmiştir.[67]

---

61 Harry Truman, *Memoirs, Year of Decisions*. New York 1965, s. 606.
62 Feridun Cemal Erkin, *Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi*, Ankara 1968, s. 279.
63 *FRUSDP*, C: VII, 1946, s. 810-812.
64 *The Evening Star*, 1 Mart 1946, s. 1, 4.
65 *Cumhuriyet*, 3 Mart 1946, s. 1.
66 *Cumhuriyet*, 5, 7 Mart 1946, s. 1.
67 *Cumhuriyet*, 25 Mart 1946, s. 1.

ABD'nin bu olaydan sonra SSCB'ye karşı diğer bir hamlesi ise vazifesi başında vefat etmiş olan Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Münir Ertegün'ün cenazesinin 1946 yılı Nisan ayında İstanbul'a gönderilmesi üzerine olmuştur.[68] Zira cenazenin Japonya'nın kayıtsız teslim anlaşmasını imzaladığı Missouri zırhlısıyla gönderilmesi sıradan bir jest olmayıp, ABD'nin Türkiye'yi ilgilendiren sorunlarla yakından ilgilendiğinin bir işaretidir. Bir başka deyişle ABD'nin, SSCB'nin Türkiye'nin bağımsızlığını ve bütünlüğünü yok etmeye yönelik her türlü çabasına karşı Türkiye'nin yanında olacağına dikkati çekmek içindir.[69]

Açıkçası Gürcü akademisyenlerin mektubunun, Potsdam Konferansı'nda SSCB'nin Türkiye yönelik toprak talepleri karşısında kayıtsız kalan ve bu meselenin Türkiye ile SSCB'yi ilgilendirdiğini söyleyen ABD'nin, Ortadoğu'yla yakından ilgilenmesine ve bu bağlamda Türkiye'nin toprak bütünlüğünü önemsemeye başlamasına da etki ettiğini söyleyebiliriz.

3.3. SSCB'nin Sergilediği Tutum

Söz konusu mektubun Gürcistan'ın *Komüni*st gazetesinde yayımlamasından sonra SSCB, ilk olarak bu mektubu Pravda, İzvestiya ve Krasnaya Zvezda[70] gibi parti, hükümet ve ordu gazetelerinde yayımlatmak suretiyle mektupta dile getirilen toprak taleplerini haklı bulduğu ve desteklediği mesajını vermiştir. Lakin Sovyet yönetimi, bu mesajına rağmen mektupta gündeme getirilen isteklerle ilgili herhangi bir resmî açıklama yapmamış, Türkiye'den resmen toprak talebinde bulunmamış ve Türkiye'ye karşı tehditkâr bir dil kullanmamıştır. Bir başka deyişle, Gürcistan'ı toprak elde etme siyasetine dâhil edip Türkiye'ye yönelik arazi isteklerini Gürcü akademisyenler üzerinden dile getiren SSCB daha ileri gidememiştir. Zira böyle bir girişimde bulunduğu takdirde uluslararası kamuoyunun kendisini yayılmacı bir politika izlemekle suçlayacağının, Türk topraklarını kendisi için değil, haksızlığa uğradıklarını iddia ettiği Gürcüler ve Ermeniler adına istediği şeklindeki argümanlarının çürüyeceğinin ve daha da önemlisi bu yolla Türkiye'den toprak alamayacağının farkındadır.

Öte yandan Sovyet yönetiminin Türkiye'den resmî olarak arazi talebinde bulunmamasının veya Türkiye'ye karşı tehditkâr bir üslup benimsememesinin nedeni, iddia edildiği gibi SSCB'nin Türkiye'ye yönelik toprak beklentisinin aslında var olmaması ve bu taleplerin Türkiye tarafından uydurulması değildir.[71] Yine bu durumu "Sovyet yönetimi aslında Türkiye'den arazi talebinde bulunmamıştır ve konu Türkiye'nin SSCB ile ittifak antlaşmasını yenilemek istemesine karşılık Molotov tarafından bir teklif olarak gündeme getirilip onunla

---

68 *Cumhuriyet*, 5 Nisan 1946, s. 1.

69 *FRUSDP*, C: VII, 1946, s. 822-823.

70 *Pravda*, 20 Aralık 1945, s. 2.; *İzvestiya*, 20 Aralık 1945, s. 3.; *Krasnaya Zvezda*, 20 Aralık 1945, s. 2.

71 Yalçın Küçük, *Türkiye Üzerine Tezler (1908-1978)*, C: II, İstanbul 1984, s. 280.

sınırlı kalmıştır"[72] gibi bir yaklaşımla açıklamak da doğru değildir. Bu süreçte Sovyet yönetiminin Türk yetkililerin bütün çabasına rağmen Türkiye'den arazi isteği olmadığına dair bir açıklama yapmaya yanaşmadığı, Türkiye'nin Gürcistan'a toprak vermesi gerektiği yönünde bir siyaset takip ettiği ve Türk-Sovyet ilişkilerinin düzelebilmesini arazi isteklerinin yerine getirilmesi şartına bağladığı da unutulmamalıdır.

Nitekim SSCB'nin Ankara Büyükelçisi Vinogradov, kendisine Gürcü akademisyenlerin mektubu hakkında düşüncesini sonra ABD'nin Ankara Büyükelçisi Wilson'a, Gürcü halkının kendisine ait olarak gördüğü toprakları Türkiye'den alma konusunda kararlı olduğunu dile getirmiştir.[73] Vinogradov, Wilson ile yaptığı 1 Şubat 1946 tarihli görüşmede de toprak meselesinin SSCB için çok önemli olduğu üzerinde durmuş ve Sovyet Rusya'nın zayıf olduğu bir dönemde Türkiye'ye bırakılan toprakların gerçek sahiplerine iade edilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.[74] Vinogradov, 4 Şubat 1946'da bir araya geldiği Dışişleri Bakan Vekili Nurullah Esat Sümer'e ise hükümetinin toprak taleplerini geri çekmesinin mümkün olmadığını ifade etmiştir. Buna gerekçe olarak da SSCB Anayasası'nın, Sovyet yönetimini kendisine bağlı cumhuriyetlerin çıkarlarını korumakla mükellef tutmasını göstermiştir.[75] Vinogradov, Nurullah Esat Sümer ile yaptığı 25 Şubat 1946 tarihli görüşmede de yine iki ülke ilişkilerinin düzelebilmesini toprak ve üs taleplerinin kabulüne bağlarken, ilk kez SSCB'ye toprak verilmesi halinde kendilerinin de Türkiye'nin başka yerlerden toprak almasına yardımcı olabileceğine dikkati çekmiştir.[76]

3.4. Ulusal ve Yabancı Basının Sergilediği Tutum

3.4.1. Ulusal Basın

Ulusal basın, Gürcü akademisyenlerin mektubundan 20 Aralık 1945'te yani mektubun SSCB'nin önde gelen gazetelerinde yer almasıyla birlikte haberdar olmuştur. Basının mektuba ilk tepkisi, "İki Gürcü profesörün gülünç talepleri", "Soğuk bir şaka! İki Gürcü profesörü Giresun'a kadar bütün Kuzey Doğu Anadolu'nun Gürcistan'a ilhakını istiyor", "Kars, Artvin ve Ardahan'dan sonra Gürcüler namına Trabzon, Giresun, Bayburt ve Gümüşhane'yi de istiyorlar", "Gürcistan hesabına istenen Türk toprakları"[77] şeklinde manşetler atmak suretiyle konuyu aktarmak olmuştur. Zira mektupta yer alan toprak talepleri konusunda gerek Türk gerekse Sovyet yönetimi herhangi bir açıklama

---

72 Behlül Özkan, "1945 Türkiye-SSCB Krizi Dış Politikada Kurucu Mitin İnşası", *Türkiye Rusya İlişkilerinde Değişen Dinamikler-Kuşku ile Komşuluk*, Ed. Gencer Özcan vd, İstanbul 2017, s. 64-65.

73 *FRUSDP*, C: VIII, 1945, s. 1287.

74 *FRUSDP*, C: VII, 1946, s. 813-814.

75 *FRUSDP*, C: VII, 1946, s. 815-816.

76 *FRUSDP*, C: VII, 1946, s. 817-818.

77 *Akşam*, 21 Aralık 1945, s. 1.;*Cumhuriyet*, 21 Aralık 1945, s. 1, 3.; *Ulus*, 22 Aralık 1945, s. 1, 3.; *Vakit*, 21 Aralık 1945, s. 1, 5.

yapmamış ve Sovyet basını da mektubu yayımlamanın dışında yorumda bulunmamıştır.

Ulusal basın ilerleyen günlerde ise bir taraftan "Uydurma tarih tezleriyle memleketimizi ele geçireceklerini sananlar, aldandıklarını ilk adımda göreceklerdir"[78], "Türk'ün azim ve kararı: Bir karış Türk toprağı için bütün Türkiye ateşe atılmaya hazırdır"[79], "Türk vatanı bir bütündür. Türkün nabzı Ardahan'da, Kars'ta, İzmir'de, Edirne'de Millî Misak'ın hudutları içinde çarpar. Yaşamak için ölmeyi bilen milletiz!"[80], "Biz Türkler toprak ihsan etmesini değil, vatan için ölmesini bilen milletiz."[81] "Rus istekleri karşısında Türkün yükselen sesi: En Büyüğümüzün ağzından çıkacak emri ve ardından çalacağı cenk havasını bekliyoruz"[82], "Türk Milletinin kararı: Her karış toprak için can vermeye hazırız"[83] şeklindeki manşetlerle Türk halkının Gürcü akademisyenlerin mektubu karşısında gösterdiği tepkiyi aktarmıştır. Bu suretle toprak taleplerinin kabulünün mümkün olmadığına dikkati çekmiş ve Türkiye'nin Sovyetlere boyun eğmektense kanının son damlasına kadar savaşmaya hazır olduğunun altını çizmiştir.

Ulusal basın diğer taraftan da Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Başbakan Şükrü Saraçoğlu gibi ülke yönetimindeki en yetkili ağızların Gürcü akademisyenlerin mektubu ve toprak talepleri konusundaki görüşlerine yer vermiştir. Bu bağlamda Şükrü Saraçoğlu'nun, 1935 tarihli Devlet istatistiklerine atıf yapmak suretiyle Gürcistan tarafından istenilen topraklarda çok az sayıda Gürcü yaşadığına dair aktardığı bilgiye ve "Gürcü akademisyenler Hitlerin Hayat sahası siyasetini canlandırmaya çalışıyor" ifadesine dikkati çekerek, söz konusu arazi isteklerin haksızlığına ve emperyalizmi çağrıştırdığına vurgu yapmıştır.[84] İsmet İnönü'nün "Bütün milletin malı ve canı, sınır boylarının her karış toprağı üzerine konmuştur"[85] şeklindeki sözlerine ilk sayfadan yer vererek, Sovyet toprak talepleri karşısında Türkiye'nin kat'î kararının değişmeyeceğini göstermek istemiştir.

Konuyla alakalı köşe yazarlarının tepkisi de benzer yönde olmuştur. Nitekim *Akşam* gazetesinden Necmeddin Sadak, Gürcü akademisyenlerin kendilerine verilmiş bir vazife sonucu böyle bir mektup kaleme aldığını ve bu mektupla birlikte SSCB'nin Türkiye hakkındaki niyetlerinin bir kat daha açığa çıkmış olduğunu dile getirmiştir. Arazi isteklerinin Türkiye açısından milli heyecanı arttırmak ve millî birliği sağlamlaştırmak dışında hiçbir etkisi olmayacağını ifade etmiştir. "*Türkiye, Rusya ile dostluğu toprak pahasına satın*

---

78 *Cumhuriyet*, 23 Aralık 1945, s. 1.
79 *Akşam*, 26 Aralık 1945, s. 1.;*Ulus*, 26 Aralık 1945, s. 1.
80 *Tanin*, 27 Aralık 1945, s. 1
81 *Cumhuriyet*, 27 Aralık 1945, s. 1.
82 *Cumhuriyet*, 30 Aralık 1945, s. 1.
83 *Tanin*, 3 Ocak 1946, s. 1.
84 *Akşam*, 07 Ocak 1946, s. 1-2.;*Cumhuriyet*, 07 Ocak 1946, s. 1, 3.; *Tanin*, 07 Ocak 1946, s. 1, 4.; *Ulus*, 07 Ocak 1946, s. 1, 2.
85 *Akşam*, 26 Mayıs 1946, s. 1.;*Cumhuriyet*, 26 Mayıs 1946, s. 1.; *Ulus*, 26 Mayıs 1946, s. 1.

almak niyetinde değildir"[86] diyerek, Sovyet taleplerinin kabul edilmeyeceğine dikkati çekmiştir.

Cumhuriyet gazetesinden Nadir Nadi, söz konusu mektubun uydurma tarih tezleri üzerine inşa edildiğinden bahsetmiştir. Sovyetlerin bu mektuba dayanarak Türkiye'den toprak almak gibi bir hevese kapılmasının büyük bir hata olacağının altını çizmiştir. "*Topraklarımızı zapt etmek isteyenler, o toprakların üstünde yaşayan bizleri son ferdimize kadar yok etmekten başka çare aramasınlar*"[87] sözleriyle de Türkiye'nin topraklarını korumak için sonuna kadar direneceği mesajını vermiştir.

Tasvir gazetesinden Peyami Safa, Gürcü akademisyenlerin "Lazlar Müslümanlaştırılmış Gürcü ırkındadırlar. Giresun'a kadar bütün Lazistan, Gümüşhane, Bayburt, Tortum, Oltu ve Artvin, Kars, Ardahan Türklerden alınmalıdır" şeklindeki iddialarının, Nazilerin başka milletlerin topraklarını ele geçirirken benimsemiş olduğu "Irk ve İlhak" prensibinden farklı olmadığı üzerinde durmuştur. Nazilerin Avusturya'yı, Südetleri ve Koridor'u bu iki prensine dayanarak istila ettiğini belirtmiş ve SSCB'nin de bu mektupla birlikte Nazizm prensiplerinin varisi olduklarını ilan ettiklerinin altını çizmiştir. "*Kâinat bilir ki Sovyetlerin resmî görüşüne uygun olmayan bir iddianın yayınlanmasına imkân yoktur*"[88] şeklindeki ifadesiyle, bu mektubun Sovyet yönetiminin izni dâhilinde yayımlandığı ve mektuptaki taleplerin aynı zamanda SSCB'nin de talepleri olduğuna dikkat çekmiştir.

Vakit gazetesinden Asım Us, Türkiye'de bir Gürcü meselesi olmadığından bahsetmiştir. Gürcülük adına hiçbir taraftan en küçük bir şikâyet işitilmediğini ve hiçbir istekte bulunulmadığını aktarmıştır. Bu gerçeğe rağmen SSCB'nin Türkiye'ye yönelik emperyalist politikalarına kılıf uydurmak için böyle bir mektup yayımlatmış olabileceği üzerinde durmuştur. Bu hamle karşısında Türk milletinin milli birliğini muhafaza etmesi gerektiğine vurgu yaparak,[89] SSCB'ye karşı olası bir mücadele için hazır olunması çağrısı yapmıştır.

Diğer taraftan Gürcü akademisyenlerin iddiaları hakkında İstanbul'da 1946 yılında neşredilen "Jeopolitik İlmi Antoloji Denemesi" isimli bir kitapta, Türk bilim adamlarının konuyla alakalı itirazlarına yer verilmiştir. Kitabın "Rus Jeopolitiği" bölümünün girişinde "*Dünyayı şaşkınlık içinde bırakan yeni Rus toprak iddiaları, eski Çarlık toprak iddialarının devamıdır, bunu inkâr edecek hiçbir idrak sahibi tasavvur edilemez. Yalnız iddiaları ortaya atma ve iddiaların muhteviyatlarını doldurma başkadır. Yeni iddialar Rusya namına değil, Rusya'dan ayrı gösterilen başka hükumetler namına yapılmakta, şüphesiz*

---

86 Necmeddin Sadak, "Rus Dostluğunu Toprak Pahasına Satın Alamayız", *Akşam*, 24 Aralık 1945, s. 1

87 Nadir Nadi "O Metot Bize Sökmez", *Cumhuriyet*, 23 Aralık 1945, s. 1.

88 Peyami Safa, "Sovyet Nazileri", *Ayın Tarihi,* Aralık 1945, s. 160.

89 Asım Us, "Ermeni ve Gürcü Meseleleri Arkasında Gizlenen Hedef", *Vakit*, 28 Aralık 1945, s. 1, 4.

yaptırılmaktadır"[90] denilerek, söz konusu taleplerin Sovyet yönetiminden geldiğine dikkat çekilmiştir. Daha sonra da Gürcü akademisyenlerin mektuplarında dile getirdiği savlar hakkında bilim adamlarının görüşleri aktarılmıştır.

Bu bağlamda Fahrettin Kırzıoğlu, "Tarih Gürcü İsimli Bir Halk, Coğrafya Gürcistan Adlı Bir Saha Tanımıyor" başlıklı yazısında, Gürcü kelimesinin Karadeniz kıyısındaki eski Kolkida - Kolşid bölgesi adından çıkıp tamamıyla coğrafi ve mezhebi bir manada kullanılagelmiş olduğu üzerinde durmuştur. Bu gerçeğe rağmen Gürcü milliyetçilerinin, "Gürcistan" ve "Gürcü" tabirlerini suiistimal ederek, Güney Gürcistan diye tabir edilen topraklarda hâkimiyet kuran Türk boylarını ve bilhassa Kür ve Çoruh bölgesini uzun bir süre yöneten Kıpçakları Gürcü saymak ve benimsemek gibi yanlış bir gayret içerisine düştüğünü dile getirmiştir. Yaşadıkları bölgeden veya mezheplerinden dolayı "Gürcü" olarak anılsa da Kıpçakların Türk kökenli olduğuna ve sonuçta bu toprakların "Türklere" de ait bulunduğuna vurgu yapmıştır.[91]

Fuat Köprülü, "Gürcülerin Efsanesi" başlığı altında kaleme aldığı metinde, Gürcü akademisyenlerin mektuplarında dile getirmiş oldukları Gürcü tarihi hakkındaki açıklamaların ilmi mahiyette bir tarih anlayışından ziyade, bir destana ve masala benzediğinden bahsetmiştir. Akademisyenlerin ilmi şahsiyetleri hakkında hiçbir bilgiye sahip olmamasına rağmen, tarihle destanı birbirinden ayıramayacak kadar geri ve iptidai olduklarına da ihtimal vermediğini belirtmiştir. "*O halde varacağımız netice şudur: Bu iki akademisyen sırf siyasi maksatlarla, tarihi hakikatleri bile bile tahrif etmişler, dünya efkârını yalanlarla kandırmaya kalkmışlardır. Her şeyden evvel ve her düşüncenin üstünde ancak hakikati aramakla mükellef olan ilim adamlarının bu gibi tahriflere tenezzül etmeleri, ilim haysiyetiyle asla telif edilemeyecek bir harekettir*"[92] demek suretiyle bu mektubun siyasi maksatla kaleme alındığının ve mektupta dile getirilen iddiaların tarihi hakikatlere aykırı olduğunun altını çizmiştir.

Fuat Köprülü, daha sonra Gürcü tarihiyle ilgili mektupta ortaya atılan iddiaları çürütmeye çalışmıştır. Bu bağlamda alanında uzman hiçbir tarihçinin Gürcü tarihini Hititler ile başlatmadığına dikkati çekerek, Hitit medeniyetini Gürcülere mal etmenin ve Gürcü tarihini MÖ 3000'lere kadar götürmenin ilmi bir yaklaşım olmadığını ifade etmiştir. Lazların, kullandığı dilin Gürcüce ile kardeş telakki edilen Migreli dili ile yakınlığından, yani dil akrabalığından dolayı Gürcü sayılamayacağını belirtmiştir. Buna delil olarak ise Gürcü tarihçi Profesör Marr'ın Lazcayı Migreli dilinden tamamıyla ayrı, müstakil bir dil olarak kabul etmesini göstermiştir. Akademisyenlerin XI. yüzyıl ile XIII. yüzyıllar arasında parlak bir Gürcü medeniyetinin var olduğuna dair ifadelerinin kendi milli kültürlerine karşı duydukları tabii alakadan dolayı mazur görülebileceğini dile getirmiştir. Lakin tarihi gerçeklere sadık kalmak adına söz

---

90 *Jeopolitik İlmi Antoloji Denemesi*, İstanbul 1946, s. 7.
91 *Jeopolitik İlmi....,* s. 31-37.
92 *Jeopolitik İlmi....,* s. 42-43.

konusu medeniyetin İran, Bizans ve İslam medeniyetlerinin tesiri altında vücuda gelmiş olduğuna ve bir dereceye kadar mahalli unsurlarla karıştığına, yani hiçbir zaman bariz bir orijinallik göstermediğine dikkat çekmiştir. Moğolların Kafkasya'ya gelmesinden kısa bir süre önce Celâleddin Harzemşah tarafından mağlup edilerek büyük bir darbe alan Gürcülerin, Moğol istilasına karşı batı dünyasını koruduğu gibi bir iddiada bulunmanın gerçekle örtüşmediğine değinmiştir. Osmanlı Devleti'nin Gürcistan'ı fetheden milletler arasında en zalimi olduğu, Gürcü sanayi ve tarımını yok ettiği, Gürcüleri zorla Müslümanlaştırdığı ve dillerini unutturduğu gibi ithamların da tamamen uydurma olduğuna vurgu yapmıştır. Buna gerekçe olarak Osmanlı Devleti'nin hiçbir milleti zorla Müslümanlaştırmak gibi bir siyaset takip etmemesini, hiçbir milletin dilini unutturmaya çalışmamasını, Hristiyanların kanun ve geleneklerine karşı daima hürmetkâr davranmasını göstermiştir. Fuat Köprülü, bu mektubun hiçbir ciddi kıymet taşımayıp, tarihi hakikatlere aykırı iddialar, tahrifler ve yalanlar barındığını, mektubu kaleme alan akademisyenlerin ilmi bir maksatla değil, siyasi bir propagandanın parçası olarak hareket ettiğini ifade ederek yazısına son vermiştir.[93]

İbrahim Kafesoğlu, "Gürcü İddialarının Tarih Karşısında Muhakemesi" başlıklı yazısında, ilk olarak mektupta ileri sürülen fikirlerin Türk toplumu üzerinde bıraktığı etkiden bahsetmiştir. Gürcü talepleri karşısında Türk milletinin topraklarını koruma yolunda sergilediği tavrı, "*Bu millet ancak istiklal ve namus ile yaşar, mukaddesatına kast edildiği anda silaha sarılmakta tereddüt göstermez*" sözleriyle ortaya koymuştur. Daha sonra da konuyu Kafkasya tarihine getirerek, Gürcülerin bu topraklarda hiçbir zaman mektupta bahsedildiği gibi ciddi bir rol oynamadığına dikkati çekmiştir. Zira bölgede ilk olarak Kimmerler ile yönetici zümresinin Türk olduğu bilinen İskitler, onlardan sonra da İran kökenli Sarmatlar hâkimiyet kurmuştur. IV. yüzyılın ortasından itibaren, yani Hunların bölgeye akınlar düzenlemesiyle birlikte Kafkasya Türk hâkimiyeti altına girmiştir. Bundan sonra bölgede Sabır Türkleri, Göktürkler ve İranlıları mağlup ederek Kafkasya'yı fetheden Hazar Türk Devleti'nin egemenliği söz konusu olmuştur. VII. yüzyıldan itibaren Araplar da Kafkasya'da görülmeye ve hâkimiyet kurmaya başlarken, XI. yüzyılda Türk akınları, XIII. yüzyıldan sonra ise Moğol istilası görülmüştür. Tüm bunlar, Kafkasya'nın İranlıların, Türklerin ve Arapların mücadele ettiği bir bölge olduğunu göstermektedir. Bu süre zarfında Gürcüler sadece Hazar Devleti'nin yıkılması sonucu ortaya çıkan otorite boşluğundan yararlanmak suretiyle X. yüzyılın sonuna doğru bir devlet kurmaya muvaffak olabilmişlerdir. Üstelik bu süreçte de Kıpçak Türklerinin büyük bir rolü söz konusudur. Açıkçası İbrahim Kafesoğlu, bu şekilde Gürcülerin Kafkasya tarihi açısından önemli bir rol oynamadığına dikkat çekmek istemiştir. Yazısının sonunda ise Türkiye'ye yönelik toprak taleplerinin haklı bir yanı ve kabulünün mümkün olmadığı mesajını şu sözlerle vermiştir:

---

93 *Jeopolitik İlmi....,* s. 43-46.

> "İster yoksul mazilerini süslemek üzere büyük zaferler icat etmek güçlüğünün neticeleri olsun, ister bir siyasî ipnotizm numarasında âlet mevkiine düşürülmüş biçarelerin şuur dışı saçmaları olsun, isterse çılgın hülyalar peşinden koşulsun, bu iddiaları laubali, ham düşünceler telâkki ettiğimizi söylemekten kendimizi alamıyoruz. Bu türlü fantezilerin temellerini coşkun Karadeniz dalgalarının yaladığı, o dalgalar kadar coşkun Türk milletinin öz topraklarına dayamağa kalkışmakla maksada ulaşacaklarını umanların yüzüne safdilliklerini haykırmayı da vazife biliriz"[94]

3.4.2. Sovyet Basını

Sovyet basınının bu süreçteki tutumu Gürcü akademisyenlerin iddialarını destekleyen yazılara yer vermek şeklinde olmuştur. Bu bağlamda *ZaryaVostoka* gazetesinin 29 Aralık 1945 tarihli nüshasında, Transkafkasya Müslümanları Ruhani İdaresi üyesi ve Acaristan Kadısı Beridze'nin "Türk İşgalciler Topraklarımızı Geri Versin" başlıklı bir makalesi yayımlanmıştır. Yine aynı gazete 1946 yılı Ocak ayında, Gürcistan Patriği Katolikos Kallistrat Zariya'nın "Gürcü Katolikosu Gürcistan Halkı'nın Türkiye'ye Karşı Kanuni Taleplerine ilişkin" başlıklı yazısına yer vermiştir. Bu yazılarda Gürcü akademisyenlerin Türkiye'ye yönelik toprak taleplerinin doğruluğu bir takım delillerle savunulmuş, Gürcü halkının taleplerinde haklı olduğu tezi işlenmiş ve toprak istekleri Gürcü halkı adına BM'ye iletilmek istenmiştir.[95]

25 Şubat 1946 tarihli *Pravda* gazetesi, Gürcistan Komünist Partisi Genel Sekreteri Çarkviani tarafından kaleme alınan "Sovyet Gürcistan'ının 25. Yıldönümü" başlıklı bir makaleye yer vermiştir. Makalesine, "*Bugün, Gürcistan'ın Sovyetler Birliği'ne girişinin 25'inci yıldönümüdür. Bu müddet zarfında Gürcistan, ekonomik ve kültürel rönesansını sağlamış, Rus milletiyle de sıkı ve sağlam bir dostluk tesis etmiştir. Bundan dolayı Rus milletine minnettarlığını ifade ediyoruz*" diyerek başlayan Çarkviani hemen akabinde iki halk arasındaki dostluğun Sovyet rejiminde derin ve tarihî bir hal aldığı ve bilhassa zaferlerle daha da güçlendiği üzerinde durmuştur. Çarkviani daha sonra sözü Türkiye'den istedikleri topraklara getirmiş ve bu durumu, Gürcü milletinin toprak bütünlüğünü sağlama yolunda henüz tahakkuk etmemiş bir emeli olarak aktarmıştır. Çanasiya ile Berdzenishvili'nin mektuplarında iddia ettikleri gibi Çarkviani de II. Dünya Savaşı'nın kazanılmasında Gürcü milletinin büyük bir pay sahibi olduğunu dile getirmiş ve bu nedenle kanuni talepleri olarak öne sürdükleri Türkiye'ye yönelik toprak taleplerinin kabulünü istemiştir. Çarkviani'ye göre de Türkiye'nin onlara vermesi gereken topraklar; Ardahan, Artvin, Oltu, Gümüşhane, Bayburt, Lazistan ve İspir'dir. Güya bu yerler Gürcü milletinin tarihi topraklarıdır ve gerçek sahiplerine iadesi lazımdır.[96] Böylece *Pravda*, "Türkiye'ye Karşı Meşru Toprak Taleplerimiz Üzerine" başlıklı bir

---

94 *Jeopolitik İlmi....,* s. 47-51.
95 Hasanlı, *a.g.e.*, s. 269.
96 Pravda, 25 Şubat 1946, s. 2.;*TDA*, 571 / 36185-142708-1.; 571 / 36185-142708-18.

mektupta yer alan taleplerin Çarkviani gibi bir Sovyet devlet adamı tarafından dile getirilmesine ve bir anlamda bu isteklerin resmî bir şekil almasına da ev sahipliği yapmıştır.

15 Mayıs 1946 tarihli İzvestiya gazetesinde ki Basileviç imzalı bir makalede, Sovyet Gürcistan'ı İlimler Akademisi üyeleri tarafından hazırlanan "Gürcistan Tarihi" adlı eserin özeti yayımlanmıştır. Bu eser tarihi mahiyette olması itibariyle doğrudan doğruya Gürcü isteklerine temas etmemekle beraber, Kuzey Mezopotamya ile Kafkasya arasındaki bölgede 2 bin sene önce Gürcülerin yaşadığından bahsetmektedir. Ayrıca eseri hazırlayanlar arasında Çanasiya ile Berdzenishvili de bulunmaktadır.[97] Bu meyanda *İzvestiya* siyasi bir maksatla yazıldığı belli olan bu kitaba yer vermek suretiyle Gürcistan'ın Türkiye'den talep ettiği toprakların "Gürcü halkının benliğinin beşiği olduğuna" dair iddiayı desteklediğini göstermiştir.

Zarya Vostoka'nın 31 Mayıs 1946 tarihli nüshasında ise Prof. E. Takaşvili imzasıyla "Türkiye Tarafından Zapt Edilen Gürcü Toprakları Hakkında" başlıklı bir makale yayımlanmıştır. Takaşvili makalesinin girişinde, Çanasiya ile Berdzenishvili'nin mektubuyla, yine başka bir akademi üyesi olan A. Çikobava'nın *Zarya Vostoka* gazetesinde çıkan mektubuna atıf yaparak başlamış ve bu mektuplarda Türkiye'ye yönelik arazi isteklerinin haklılığıyla ilgili meselenin çok doğru bir şekilde aktarıldığını iddia etmiştir. Nitekim ona göre de Türkiye'den talepte bulundukları toprakların ilk sahipleri Gürcülerdir ve Gürcüler, Türkler tarafından kitleler halinde başka bölgelere sürülmek suretiyle bu topraklardan çıkarılmıştır. Gürcü halkı büyük gayretleri sayesinde geliştirdiği bu bölgelerin kendinden alınmasını hiçbir zaman unutmamıştır. Takaşvili de makalesinin sonunda Gürcülerin II. Dünya Savaşı esnasında büyük fedakârlıklar yaptığı ve Sovyetler Birliği'ndeki öteki kavimlerle birlikte çok büyük kayıplar verdiği üzerinde durmuştur. Bu fedakârlıkların karşılığı olarak Gürcü halkının, Türkiye'ye yönelik isteklerinin kabulünü beklediklerini ifade etmiştir.[98]

3.4.3. İngiliz, ABD ve Fransız Basını

İngiliz basınından *Observer* gazetesi, Gürcü akademisyenlerin mektubunu SSCB'nin Türkiye üzerinde hâkimiyet kurma yolunda yeni bir hamlesi olarak görmüştür. Bu mektupla birlikte gündeme gelen toprak taleplerinin SSCB'nin Türkiye'ye karşı yürüttüğü psikolojik savaşta yeni bir baskı unsuru olduğunu ifade etmiştir. Söz konusu arazi isteklerinin Çarlık Rusya'sının 1914 yılında gündeme getirdiği taleplerin çok ötesinde olduğunu belirtmiş ve bu mektupla birlikte Sovyetlerin daha önce gayri resmî olarak ileri sürdükleri toprak taleplerini genişlettiğine vurgu yapmıştır.[99] Konuyu "Türkiye'ye Karşı Yeni Sovyet İddiaları"[100] başlığı altında aktaran *The Manchester Guardian* gazetesi,

---

97 *TDA*, 571 / 36185-142708-1.; 571 / 36185-142708-15.
98 *TDA*, 571 / 36185-142708-1.; 571 / 36185-142708-14.
99 *Observer*, 23 Aralık 1945, s. 1.
100 *The Manchester Guardian*, 21 Aralık 1945, s. 5.

Gürcü akademisyenlerin toprak taleplerinin Türkiye gibi II. Dünya Savaşı'nda Müttefiklere önemli hizmetler vermiş olan bir ülkenin parçalanmasına yönelik bir adım olduğu üzerinde durmuştur. Türkiye'nin yaptığı hizmetlerinin karşılığında böyle bir tehdit altında kalmasının haksızlığına değinmiştir.[101] *The Times* gazetesi, Gürcü akademisyenlerin arazi isteklerinin sağlam kanıtlardan yoksun olduğuna ve romantik bir geleneğe dayandığına dikkat çekmiştir. Makalenin şimdiye kadar Boğazlarda üs ile Kars ve Ardahan'ın iadesi gibi konularda Sovyet isteklerini kabule yanaşmayan Türkiye'nin takındığı tavrı yumuşatma yolunda bir adım olabileceğinden bahsetmiştir.[102] SSCB'nin beklentisi ne olursa olsun Türkiye'nin toprak vermektense sonuna kadar savaşmayı tercih edeceğini yazmıştır.[103]

ABD basınından *New York Times* gazetesi, Gürcü akademisyenleri tarafından dile getirilen isteklerin SSCB'ye ait olduğunu yazmış ve bu topraklara sahip olması durumunda SSCB'nin Orta Doğu'daki konumunun güçleneceğine dikkati çekmiştir. Ayrıca toprak isteklerinin SSCB'nin Türkiye'yi İngiltere ile ittifakından dolayı cezalandırmak ve Türkiye'ye karşı yürüttüğü pazarlık tekniğinin bir parçası olabileceğine vurgu yapmıştır. Zira Türkiye, SSCB'nin toprak isteklerini kabul etmezse o zaman Boğazlarla ilgili Sovyet taleplerini kabul etmek durumunda kalacaktır.[104] *Evening Star* gazetesi, söz konusu mektubu "Yeni Bir Rus İsteği" başlığı altında aktarmış ve buradaki isteklerin Sovyet yönetiminin başka bölgelerden taviz koparabilmesi adına ileri sürüldüğünü dile getirmiştir.[105] *Wilmington Morning Star* gazetesi de Türkiye yönelik toprak taleplerinin sözde bir mağduriyeti gidermek yolunda bir adım olmadığının altını çizmiştir. Böyle bir adımın dünya barışı için ciddi bir sorun olduğuna ve bu nedenle geri çekilmesi gerektiğine değinmiştir.[106]

Ayrıca bazı Amerikan gazeteleri de SSCB'nin Türkiye'den istediği bölgelerin bir zamanlar Gürcülere ait olmasının bu topraklar üzerinde iddiada bulunması için haklı bir gerekçe olmayacağından bahsetmiştir. Böyle bir durumda SSCB'nin de Lehistan'a toprak vermesi gerekeceğine dikkat çekilmiş ve Türkiye'nin Sovyetlere boğun eğmektense savaşmayı tercih edeceğine vurgu yapılmıştır.[107]

France Press Ajansı, Sovyet yönetiminin Gürcü akademisyenler üzerinden Türkiye'den toprak talebinde bulunmasının üç ihtimali olabileceği üzerinde durmuştur. Ajansa göre birinci ihtimal, SSCB'nin gerçekten Türkiye'nin sekiz vilayetini istediği yönündedir. SSCB isteklerini kuvvet yoluyla gerçekleştirmeye kalkarsa Türkiye de kendisine aynı şekilde karşılık verecektir. İkinci ihtimal, Sovyet yönetiminin az elde etmek için çok istemek

---

101 *The Manchester Guardian*, 24 Aralık 1945, s. 5.
102 *The Times*, 22 Aralık 1945, s. 4.
103 *The Times*, 28 Aralık 1945, s. 4.
104 *New York Times*, 24 Aralık 1945, s. 6.
105 *Evening Star*, 24 Aralık 1945, s. 6.
106 *Wilmington Morning Star*, 21 Aralık 1945, s. 6.
107 *TDA*, 571 / 36185-142708-2.

tarzında bir politika izlediğidir. Bu meyanda SSCB, Türkiye'yi Boğazlarda üs vermeye ikna etmek için toprak talebinde bulunmuştur. Üçüncü ihtimal ise Sovyet yönetiminin İngiltere'yi Uzak Doğu, Balkanlar ve atom bombası gibi başka konularda tavize zorlamak için böyle bir adım attığıdır. Ajansa göre bu süreçte Türkiye'nin tek isteği arazi bütünlüğünü ve hükümranlığını muhafaza etmektir.[108]

Görüldüğü gibi yabancı basın, söz konusu mektubu SSCB'nin Türkiye'den çok isteyip az almak, Boğazlarda üs ile Kars ve Ardahan'ın iadesi gibi konularda Türkiye'yi tavize zorlamak yolunda yeni bir hamlesi olarak görmüştür. Gürcülerin sözde mağduriyetini gidermek gibi ortada bir amaç olmadığına dikkati çekmiştir. Bu mektupla birlikte SSCB'nin Türkiye'den olan isteklerinin gayrı resmî bir surette ortaya atılmış bulunduğuna vurgu yapmıştır.

Lakin Gürcü akademisyenlerin mektubunun sadece Türkiye'yi Boğazlarda üs vermeye ikna etmek için yayınlandığı yönündeki görüşlere katılmak mümkün değildir. Çünkü SSCB'nin asıl amacı bu olsaydı Vinogradov, Nurullah Esat Sümer ile yaptığı 25 Şubat 1946 tarihli görüşmede, iki ülke ilişkilerinin düzelebilmesini Sovyet toprak ve üs taleplerinin kabulüne bağlamaz, kendilerine toprak verilmesi halinde SSCB'nin de Türkiye'nin başka yerlerden toprak almasına yardımcı olabileceği[109] gibi bir teklifi gündeme getirmezdi. Daha o dönemde Vinogradov hem Wilson'a hem de Türk yetkililere, Boğazlarda üs karşılığında toprak taleplerini geri çekebileceklerini söyleyebilirdi. Bu meyanda Sovyet yönetiminin en başından beri arzusunun hem toprak hem de Boğazlarla ilgili beklentilerinin yerine getirilmesi olduğunu ifade edebiliriz.

SSCB'nin mektupta dile getirilen bütün toprakları gerçekten mi istediği, yoksa Kars ve Ardahan'ın iadesi konusunda isteklerini kabule yanaşmayan Türkiye'yi tavize zorlamak gibi bir amaç güttüğü konusunda ise Sovyet yönetiminin herhangi bir pazarlık durumunda, bu iki il karşılığında diğer bölgelerden vazgeçmesinin ihtimal dâhilinde olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü SSCB'nin Türkiye'den talep ettiği ilk topraklar, Stalin'in söylemiyle "Dünya işçi ihtilalinin zaferi yolunda Türkiye'ye geçici olarak bırakılan ve zamanı gelince geri alınacak olan",[110] Molotov'un ifadesiyle de "Sovyetlerin zayıf oldukları bir zamanda imzalanan 16 Mart 1921 tarihli Türk-Sovyet Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması'yla kendilerinden koparılan"[111] Kars ve Ardahan'dır.

3.5. Gürcü Akademisyenlerin Mektubunun Gündemden Düşmesi

SSCB'nin Türkiye'ye yönelik arazi taleplerini Gürcü akademisyenlerin üzerinden yürütme politikası ve bu toprakları Gürcülerin istediği yönündeki stratejisi, gerek ABD ve İngiltere'nin siyasi çevreleri gerekse uluslararası

---

[108] *Ayın Tarihi*, Aralık 1945, s. 152-153.
[109] *FRUSDP*, C: VII, 1946, s. 817-818.
[110] T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi (CA), 02009455-1/495304.;*Yakın Tarihimiz*, Fasikül 4: s. 54.
[111] *Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl…., s.* 265.

kamuoyunda beklenen desteği bulamamıştır. Türkiye ise SSCB'ye toprak vermektense sonuna kadar mücadele edeceğini net bir şekilde ortaya koymuştur.

Diğer taraftan Gürcistan Dışişleri Bakanlığı'nca hazırlanan raporlarda da Gürcü akademisyenlerin talepleri konusunda olumsuz görüşlerin ağır bastığına vurgu yapılmıştır. Uluslararası kamuoyunda söz konusu taleplerin Moskova'nın tahriki ve Sovyet emperyalizmini gizlemek amacıyla dile getirildiği şeklinde bir düşüncenin hâkim olduğundan bahsedilmiştir. İngiltere Dışişleri Bakanı Bevin'in, Türk-Sovyet sınırlarının değiştirilmesi için herhangi bir gerekçenin olmadığına dair görüşlerine atıf yapılmıştır. Yine Gürcü akademisyenlerin iddialarını desteklemek amacıyla Çarkviani'nin kaleme aldığı makaleye ilişkin genel kanının da aynı olduğunun altı çizilmiştir. Zira dünya kamuoyu, bu makaleyi de Sovyetlerin yayılmacılık politikası yolunda atılan bir adım olarak görmüştür.[112] Bu şartlar altında Sovyet yönetimi, 1946 yılı yazından itibaren toprak taleplerini Gürcüler üzerinden yürütme politikasına son vermiştir.

Bu politikanın bir sonucu olarak SSCB'nin Ankara Büyükelçisi Vinogradov da söylemlerinde değişikliğe gitmiştir. Nitekim o tarihe kadar Gürcüleri kendilerine ait toprakları alma konusunda çok kararlı bulduğunu ifade eden,[113] Türkiye'nin sözde Rusya'nın zayıflığından yararlanarak aldığı toprakları gerçek sahipleri olan Gürcüler ve Ermenilere vermesi gerektiğine vurgu yapan, hükümetinin toprak taleplerini geri çekmesinin mümkün olmadığını dile getiren[114] Vinogradov'un bu tavrından eser kalmamıştır. Vinogradov, 1946 Haziran ayında Başbakan Şükrü Saraçoğlu ile yaptığı görüşmede, Türkiye'nin SSCB'ye Boğazlarda üs vermeyi kabul etmesi halinde kendilerinin de toprak taleplerini gözden geçirebileceklerine dikkat çekerek, ilk kez arazi iadesi isteklerini geri çekebilecekleri mesajını iletmiştir.[115]Bunun anlamı ise 7 Haziran 1945 tarihinden itibaren Boğazlarda üs, Montreux Sözleşmesi'nde değişiklik, Kars ve Ardahan'ın iadesi gibi taleplerinin kabulü yönünde girişimde bulunan, hatta Çanasiya ile Berdzenishvili'nin mektubuyla birlikte arazi isteklerini genişleten SSCB'nin Türkiye'den toprak almasının mümkün olmadığının farkına vardığıdır. Boğazlarla ilgili isteklerinin yerine getirilmesi yolunda toprak taleplerinden vazgeçmeyi önermesinin altında da bu zorunluluk yatmaktadır.

Bu arada Vinogradov'un teklifi karşısında Şükrü Saraçoğlu'nun cevabı ise hayır olmuştur. Hatta Şükrü Saraçoğlu, Vinogradov'a Sovyet yönetimini Türkiye'ye yönelik Boğazlarda üs ve toprak iadesi gibi taleplerini geri çekmeye ikna etmesi konusunda çağrıda bulunmuştur. Bunun gerçekleşmesi halinde iki ülke ilişkilerinin düzelebileceğini belirtmiştir.[116]

---

112 Hasanlı, *a.g.e.*, s. 253, 295.
113 *FRUSDP*, C: VIII, 1945, s. 1287.
114 *FRUSDP*, C: VII, 1946, s. 813-814, 817.
115 *FRUSDP*, C: VII, 1946, s. 826.
116 *FRUSDP*, C: VII, 1946, s. 826.

Lakin SSCB'den toprak taleplerini geri çektiğine veya Türkiye'den hiçbir toprak talebi olmadığına dair bir açıklama gelmemiştir. Bununla birlikte Sovyet yönetimi, bu tarihten sonra ne kendisi ne de başka bir toplum adına Türkiye'den arazi isteme yolunda yeni bir teşebbüste de bulunmamıştır. Şüphesiz Sovyet yönetiminin bu kararında, toprak talepleri konusunda İngiltere ve ABD'nin tutumu, iktidarı ve muhalefetiyle Türkiye'deki bütün kesimlerin Sovyet taleplerinin kabul edilmeyeceği yönünde gösterdiği net tavır, SSCB'nin önceliğini Boğazlara kaydırması ve Türkiye'nin güvenlik kaygısıyla giderek batıya yaklaşması gibi hususlar etkili olmuştur. Zira Sovyet yönetimi, arazi taleplerinde ısrar etmenin Türkiye'yi biraz daha fazla batıya yaklaştıracağının farkına varmıştır.[117]

Böyle bir süreçte Gürcü akademisyenlerin mektubu son kez 24 Ekim 1947 tarihli BM Genel Kurulu Siyasi Komitesi toplantısında, Türkiye'nin BM temsilcisi Selim Sarper ile SSCB'nin BM temsilcisi Vışinski arasındaki konuşmalar esnasında gündeme gelmiştir. Vışinski, Türkiye'yi ve Türk basınını savaş yanlısı ve savaş çığırtkanlığı yapmakla itham edince Selim Sarper de yanıt olarak Türkiye'nin harp tahrikçiliği yapmadığını ve Türkiye'de yeni bir harpten fayda umacak tek bir fert bulunmadığını söylemiştir. Daha sonra da konuyu SSCB'nin Türkiye'yi zayıflatmaya ve bölmeye yönelik uğraşlarına getirerek SSCB'nin Türkiye'nin toprak bütünlüğüne yönelik tecavüzkâr davranışlar sergilediğinden bahsetmiştir.[118] Bunun üzerine Vışinski ise Türkiye'den Sovyet Hükümeti'nin değil, Gürcülerin toprak talebinde bulunduğunu belirtmiştir. Bu söylemine kanıt olarak da Gürcü akademisyenlerin mektubunu göstermiş ve "*Sayın Bay Sarper'e, Gürcü Bilimler Akademisi'nin üyeleri olan Çanasiya ile Berdzenishvili'nin tamamen akademik bir tarzda ve tarihi kaynaklara atıfta bulunarak yazdıkları bu mektubu bir kez daha okumasını tavsiye ediyorum. Gürcü akademisyenler, tarihi, etnografik, siyasi ve diğer gerekçelere dayanarak barışçıl bir şekilde bu toprakların Gürcistan Cumhuriyeti'ne ve Gürcü halkına iadesini istiyorlar. Onlar bu taleplerinde haklıdır. Çünkü bu topraklar Gürcü topraklarıdır*" demiştir.[119]

Burada da görüldüğü üzere Gürcü akademisyenlerin mektubu SSCB'nin değil, Gürcistan'ın Türkiye'den arazi istediği söylemine delil olarak bir kez daha öne çıkarılırken, mektubun tam manasıyla anlamsız hale geldiği tarih ise 1953 yılı olmuştur. Çünkü Stalin'in ölümü üzerine göreve gelen Malenkov yönetimi, uluslararası ilişkilerde gerginliğin azaltılması ve barış içinde bir arada yaşama yönünde bir dış politika benimsemiştir.[120] Bu politika gereği Türkiye'yle ilişkilerini düzeltme kararı alan Malenkov yönetiminin ilk hamlesi, Türk-Sovyet ilişkilerinin bozulmasındaki en büyük etkenlerden biri olan arazi talebi gibi isteklerden vazgeçildiğini bildirmek olmuştur. Nitekim Molotov, 30 Mayıs

---

117 Arslan, *Türk-Sovyet.....*, s. 159.
118 *Ulus*, 25 Ekim 1947, s. 1, 4.
119 *Krasniy Sever*, 1 Kasım 1947, s. 4.
120 Eren Tellal, *SSCB-Türkiye İlişkileri (1953-1964)*. Ankara 2020, s. 45.

1953'te Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi'ne Sovyet Hükümeti adına aşağıdaki bildiriyi iletmiştir:

> "Son zamanlarda Sovyetler Birliği'nin komşu devletlerle münasebetleri meselesi ile meşgul olan Sovyet Hükümeti, diğer meseleler arasında, Sovyet-Türk münasebetlerinin durumuna da dikkat atfetmiştir. Bilindiği gibi, 1925 tarihli Sovyet-Türk Muahedesinin müddetinin sona ermesi ile alakalı olarak, Sovyet-Türk münasebetlerinin tanzimi meselesi birkaç sene evvel iki devlet mümessillerinin resmî görüşmelerinde mevzuubahis edilmişti. Bu görüşmelerde Ermenistan S.S. Cumhuriyeti ile Gürcistan S.S. Cumhuriyeti'nin Türkiye'ye karşı bazı toprak iddiaları ve aynı veçhile Sovyet Hükümeti'nin, Sovyetler Birliği emniyetine Karadeniz Boğazları cihetinden gelebilecek tehdidin bertaraf edilmesine müteallik mülahazaları da yer almış bulunuyordu. Türkiye Hükümeti ve içtimai mahafili bunları teessürle karşılamış ve bu da Sovyet-Türk münasebetleri üzerinde tesirini göstermekten hali kalmamıştı. İyi komşuluk münasebetlerinin idamesi ve barış ve emniyetin tesisi namına, Ermenistan ve Gürcistan Hükümetleri Türkiye'ye karşı toprak iddialarından sarfınazar etmeği mümkün telakki etmişlerdir. Boğazlar meselesinde Sovyet Hükümeti, bu mesele hakkında eski noktai nazarını yeniden gözden geçirmiştir ve Sovyetler Birliği'nin Boğazlar cihetindeki emniyetini, Sovyetler Birliği için olduğu gibi, Türkiye için de kabule şayan şartlar altında temin etmeği mümkün addetmektedir. Bu suretle Sovyet Hükümeti, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye karşı hiçbir toprak iddiasında olmadığını beyan eder."[121]

Nihayetinde iyi komşuluk münasebetlerinin idamesi, barış ve emniyetin sağlanması adına Gürcistan Hükümeti'nin ve SSCB'nin Türkiye'ye yönelik hiçbir toprak iddiası bulunmadığına dair yapılan bu açıklamayla birlikte Gürcü akademisyenlerin mektuplarında dile getirdiği talepler de resmî olarak gündemden düşmüştür.

Sonuç

Çanasiya ile Berdzenishvili'nin "Türkiye'ye Karşı Meşru Taleplerimiz Üzerine" başlıklı bir mektup kaleme almasına giden süreç, Türk topraklarının paylaşımıyla ilgili Gürcistan yönetiminin yaptığı itirazın Sovyet yönetimi tarafından kabul edilmesiyle başlamıştır. Zira SSCB Dışişleri Komiserliği, Türkiye'den talep edilecek toprakların dağıtımı esnasında Batum eyaletinin güney kısmı ile Ardahan ve Oltu'nun Ermenistan'a bırakılması gerektiği yönünde bir karar alınca, Gürcistan yönetimi bu topraklar üzerinde kendi hakları olduğu gerekçesiyle buna itiraz etmiştir. Hatta itirazları sırasında sundukları raporda, Türkiye'nin başka bölgeleri üzerinde de hakları olduğunu iddia etmişlerdir. Yapılan bu itiraz, Sovyet yönetimi üzerinde etkili olmuş ve Türk

[121] *T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA),* 30-01-00-00 / 61-376-17.

topraklarının paylaşımıyla ilgili Gürcistan lehine değişiklik yapılmıştır. Artık SSCB için sırada arazi istekleriyle ilgili konunun ağırlık merkezini Ermeniler ve Gürcüler üzerine kaydırarak uluslararası kamuoyunun desteğini almak vardır.

Sovyet yönetiminin bu bağlamda yaptığı ilk hamle, yurt dışında yaşayan Ermenileri Sovyet Ermenistan'ına davet etmek olmuştur. Sovyet Ermenistan'ına çok sayıda Ermeni'nin göç etmesi halinde buradaki arazilerin onlara yetmediği propagandası yapılacak ve onlar adına Türkiye'den toprak talep edildiğine dair bir süreç başlatılacaktır. Sovyet yönetiminin ikinci hamlesi ise Çanasiya ile Berdzenishvili'nin mektubunu yayımlatmak olmuştur. Bu bağlamda mektup, SSCB'nin Türkiye'ye yönelik arazi isteklerini meşru gösterme yolunda atılan ikinci adımdır.

Türkiye'nin Gürcistan'a dolaylı olarak da SSCB'ye toprak vermesi gerektiği hususunda uluslararası kamuoyunun desteğini sağlamak için yayımlanan bu mektupta, tarihsel bir metin görünümü altında Gürcistan'ın Türkiye'ye yönelik toprak taleplerinin sözde haklılığı üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda Gürcülerin ata topraklarını Türklere kaptıran mağdur ve faşizmin yenilgiye uğratılmasında önemli katkılarından dolayı ödüllendirilmeyi hak eden bir millet, Türklerin ise Gürcülerin benliğinin beşiğinin oluştuğu toprakları gasp eden zalim ve Hitler Almanya'sı ile iş birliğinden dolayı cezalandırılması gereken bir halk olduğu gibi tarihsel gerçeklerle bağdaşmayan iddialar ortaya atılmıştır. Mektubun sonunda da Trabzon, Giresun, Ardahan, Artvin, Oltu, Tortum, İspir, Bayburt, Gümüşhane ve Rize'nin Gürcistan'a verilmesi gerektiği öne sürülmüştür.

Lakin SSCB'nin arazi isteklerinin ilk kez kendi vatandaşlarının yani Gürcülerin ağzından uluslararası kamuoyuna aktarılmasında aracılık görevi üstlenen bu mektup, Sovyet yönetiminin beklediği etkiyi yaratmamıştır. Çünkü gerek SSCB'nin müttefiki ABD ve İngiltere gerekse uluslararası kamuoyu, bu taleplerin Sovyet yönetiminin arzusu olduğunun farkındadır. Mektupla ilgili genel kanı, Sovyet yönetiminin, Türk topraklarının Gürcistan tarafından isteniyormuş gibi bir algı yaratmak suretiyle kendisini olayın dışında tutmaya ve arazi isteklerine haklılık kazandırmaya çalıştığı yönündedir. Hatta mektup, SSCB'nin Türkiye'ye yönelik arazi isteklerini ortada somut bir tehdit olmaması nedeniyle ciddi bir problem olarak görmeyen İngiltere ve ABD'nin tavrının değişmesine ve Sovyet taleplerine karşı Türkiye'nin yanında yer almasına etki etmiştir. Zira mektupta dile getirilen talepleri, SSCB'nin Türkiye'ye karşı saldırgan siyasetinin bir parçası ve dünya barışı adına tehlikeli olarak değerlendiren İngiltere ve ABD, Türkiye'nin SSCB'yle olası bir mücadelesinde yalnız bırakılmayacağına dikkati çekmiştir. Bu süreçte Türkiye ise SSCB'ye toprak vermektense sonuna kadar mücadele edeceğini net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu şartlar altında SSCB, Türkiye'den toprak almasının mümkün olmadığını görerek önceliğini Boğazlara kaydırmış ve Boğazlarla ilgili isteklerinin yerine getirilmesi halinde toprak taleplerinden vazgeçebileceği önerisini dahi gündeme getirmiştir.

Nihayetinde Sovyet yönetimi, 1946 yılı yazından itibaren toprak taleplerini Gürcüler üzerinden yürütme politikasına son verirken, mektubun tam manasıyla anlamsız hale geldiği tarih ise 1953 yılı olmuştur. Çünkü Molotov, bu tarihte Sovyet Hükümeti adına yaptığı açıklamada, Gürcistan Hükümeti'nin Türkiye'ye karşı arazi iddialarından vazgeçtiğini ve aynı şekilde SSCB'nin de Türkiye'ye karşı hiçbir toprak iddiasında bulunmadığını açıkça beyan etmiştir. Sonuç olarak Çanasiya ile Berdzenishvili tarafından kaleme alınan bu mektup, SSCB'nin Türkiye'ye yönelik toprak taleplerinin meşruluğu yolunda istenilen etkiyi göstermediği gibi Sovyet yönetiminin Türkiye'ye karşı olan niyetlerinin bir kez daha açığa çıkmasına, İngiltere ve ABD'nin Türkiye'nin toprak bütünlüğünü önemsemeye başlamasına da vesile olmuştur.

KAYNAKLAR

1. Arşivler
Gürcistan Cumhurbaşkanlığı Arşivi (GCA)
GCA, F.14, L.19, D.209 / 20-22.
GCA, F.14, L.19, D.209 / 23-39.
T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi (CA)
CA, 02009455-1 / 495304.
T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)
BCA, 30-01-00-00 / 61-376-17.
T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (TDA),
TDA, 571 / 36185-142708-1.
TDA, 571 / 36185-142708-2.
TDA, 571 / 36185-142708-5.
TDA, 571 / 36185-142708-8.
TDA, 571 / 36185-142708-12.
TDA, 571 / 36185-142708-14.
TDA, 571 / 36185-142708-15.
TDA, 571 / 36185-142708-18.
The Foreign Relations Of The United States, Diplomatic Papers (FRUSDP)
FRUSDP, The Conference of Berlin/Potsdam, C: II, 1945, page 302-304.
FRUSDP, The Near East and Africa, C: VIII, 1945, page 1239-1241.
FRUSDP, The Near East and Africa, C: VIII, 1945, page 1271-1272.
FRUSDP, The Near East and Africa, C: VIII, 1945, page 1285-1289.
FRUSDP, The Near East and Africa, C: VII, 1946, page 804-818.
FRUSDP, The Near East and Africa, C: VII, 1946, page 822-826.

2. Süreli Yayınlar
Akşam
Ayın Tarihi
Cumhuriyet

Evening Star
İzvestiya
Krasnaya Zvezda
Krasniy Sever
New York Times
Observer
Pravda
Tanin
The Evening Star
The Manchester Guardian
The Times
Ulus
Vakit
Wilmington Morning Star
Yakın Tarihimiz

3. Kitap ve Makaleler

ALP, Sedat, *Hitit Çağlarında Anadolu: Çivili ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar*, Tübitak Yayınları, Ankara 2005.

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1990)*, C: I, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 1994.

ARMAOĞLU, Fahir, *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.

ARSLAN, Gürbüz, "Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Türkiye'ye Yönelik Toprak Talepleri Kapmasında 'Türkiye'nin Ele Geçirdiği Gürcü İlleri Hakkında' Başlıklı Raporu", *Siyasi, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Türkiye ve Rusya*, Ed. Osman Köse, Berikan Yayınevi, Ankara 2021, ss. 79-112.

ARSLAN, Gürbüz, "Türk-Sovyet İlişkilerinde Kars ve Ardahan'ın İadesi Meselesi (1945-1953)", *Türkiye-Rusya İlişkileri: Dünü, Bugünü ve Yarını*, Ed. İlyas Topsakal, Alperen Kürşat Zengin, Nobel Yayınevi, İstanbul 2021, ss. 137-161.

ARSLAN, Gürbüz, "Yol Ayrımını Derinleştiren Süreçte Türk-Sovyet İlişkilerinde Meydana Gelen Gelişmeler (19 Mart 1945- 7 Kasım 1945)", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C: IX, S: 27, 2021, ss. 139-191.

AYDIN, Mahir, "Elviye-i Selase", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C: XI, Ankara 1995, ss. 68.

BAŞKAN, Argun, "Kafkasya'da Bütünleşme ve Dağılma Döngüleri İçinde Gürcüler, Zanlar (Megreller ve Lazlar) ve Svanlar", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C: VIII, S: 30, 2011, ss. 15-41.

BİLGE, Suat, *Güç Komşuluk: Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri 1920-1964*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1992.

CHURCHİLL, Winston, *Triumph and Tragedy: The Second World War*, C: VI. Rosetta Books, Newyork 2002.

ÇİLOĞLU, Fahrettin, *Dilden Dine, Edebiyattan Sanata Gürcülerin Tarihi*, Ant Yayınları, İstanbul 1993.

ERKİN, Feridun Cemal, *Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi*, Başnur Matbaası, Ankara 1968.

GÜL, Mustafa, "Elvîye-i Selâse'nin Osmanlı Devleti'ne İadesi ve Bazı Uygulamalar", *AÜ Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C: IV, S: 15, 1995, ss. 367-380.

HASANLI, Cemil, *Tarafsızlıktan Soğuk Savaşa Doğru Türk-Sovyet İlişkileri 1939-1953*, Çev. Ali Asker, Bilgi Yayınevi, Ankara 2011.

Jeopolitik İlmi Antoloji Denemesi, Gençlik Kitabevi Neşriyatı İçtimai Eserler Serisi, No 7, Çukurova Basımevi, İstanbul 1946.

KAÇAR, Abdulgani, "Yazılı Kaynaklara Göre Subartu ve Subarlar", *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri,* C: XII, S: 1, 2018, ss. 31-48.

KILIÇ, Ümit, "Oltu'da Arslan Paşa Külliyesi", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi,* C: V, S: 17, 2008, ss. 113-131.

KÜÇÜK, Yalçın, *Türkiye Üzerine Tezler (1908-1978)*, C: II, Tekin Yayınevi, İstanbul 1984.

NADİ, Nadir, "O Metot Bize Sökmez", *Cumhuriyet*, 23 Aralık 1945, ss. 1.

NİYAZOV, Ahmed, "Ahıska Mufassal Defteri", *Bizim Ahıska Dergisi*, S: 42, 2016, ss. 16-19.

ÖZKAN, Behlül, "1945 Türkiye-SSCB Krizi Dış Politikada Kurucu Mitin İnşası", *Türkiye Rusya İlişkilerinde Değişen Dinamikler-Kuşku ile Komşuluk*, Ed. Gencer Özcan vd, İletişim Yayınları, İstanbul 2017.

SADAK, Necmeddin, "Rus Dostluğunu Toprak Pahasına Satın Alamayız", *Akşam*, 24 Aralık 1945, ss. 1.

SAFA, Peyami, "Sovyet Nazileri", *Ayın Tarihi*, Aralık 1945, ss. 160.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarihi: Birinci Dünya Savaşı'nın Sonundan 1980'e Kadar*, İmge Kitapevi, Ankara 1989.

SARI, Mustafa, "Batum'da Son Türk İdaresi (1921)", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, C: II (Kafkasya Özel Sayısı): 2017, ss. 475-506.

SOYSAL, İsmail, "Cevat Açıkalın'ın Anıları", *Belleten*, C: LVI, S: 217, Aralık 1992, ss. 987-1078.

TELLAL, Eren, *SSCB-Türkiye İlişkileri (1953-1964)*. Siyasal Kitabevi, Ankara 2020.

TELLİOĞLU, İbrahim, "Lazlar Güney Kafkasya Kökenli Bir Topluluk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C: II, Ankara 2019, ss.149-150.

TELLİOĞLU, İbrahim, *Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler*, Serander Yayınları, Trabzon 2007.

TELLİOĞLU, İbrahim, *XI.-XII. Yüzyıllarda Türk-Gürcü İlişkileri*, Serander Yayınları, Trabzon 2009.

TRUMAN, Harry, *Memoirs, Year of Decisions*, Doubleday & Company, New York 1965.

Türk Dış Politikası (1919-1980), C: I, Ed. Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl: II. Dünya Savaşı Yılları 1939-1946, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara 1973.

ULMAN, Haluk, *Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri (1939-1947)*, Sevinç Matbaası, Ankara 1961.

URAL, Selçuk, "Kurtuluştan Mondros Mütarekesi'ne Elviye-i Selâse'de Yaşanan Sorunlar", *AÜ Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C: XII, S: 47, 2011, ss. 647-676.

US, Asım, "Ermeni ve Gürcü Meseleleri Arkasında Gizlenen Hedef", *Vakit*, 28 Aralık 1945, ss. 1, 4.

ÜNAL, Ahmet *Hititler Devrinde Anadolu*, C: I, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2002.

YALÇIN, Hazal, *1945 Türkiye-SSCB İlişkileri*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2021.

ГАСАНЛЫ, Джамиль, *СССР–Турция: От Нейтралитета к Холодной Войне (1939–1953)*, Центр Пропаганды, Москва 2008.

4. Tezler

DEDEOĞLU, Azad, *Ahıska Bölgesinde Kıpçakların Tarihi ((XI-XVI. Yüzyıllar Arası),* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2018.

GÜMÜŞ, Nebi, *XVI. Asır Osmanlı-Gürcü İlişkileri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2000.

KAÇAR, Abdulgani, *Subartu ve Subarlar*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2014.

ÖZDEMİR, Güllühan, *Kraliçe Puduhepa'nın Hitit Devleti'ne Siyasi Ve Sosyal Etkileri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon 2018.

Ekler:

Ek 1: *Pravda*, 20 Aralık 1945, s. 2.

2 ПРАВДА

В тбилисской грузинской республиканской газете «Коммунисти» 14 декабря опубликовано письмо в редакцию академиков Джанашиа и Бердзенишвили под заголовком «О наших законных претензиях к Турции». Ниже приводится перевод этого письма:

Письмо в редакцию газеты «Коммунисти»

О наших законных требованиях к Турции

С тяжелыми завершением освободительной войны победившие империалистические державы организуются в лагерь мира и безопасности. В этой организации свободолюбивые народы могут занять достойное себе место, найти осуществление своих заветных чаяний.

Грузинский народ, внесший значительный вклад в дело разгрома фашизма, завоевал также право предъявить свои законные требования.

Мы апеллируем к мировому общественному мнению по поводу оторванных Турцией наших исконных земель.

Речь идет не о незначительном территориальном уменьшении, а о захвате новой части нашей народной индивидуальности, о преступлении, растянем целого живого национального тела.

Речь идет о древнем великой борьбы грузинского народа.

С глубокой древности грузинский народ жил, трудился и боролся на этой своей территории — от Большого Тауза до Большого Кавказа. Создал здесь живые и мощные центры цивилизации и государственности, грузинский народ создал оригинальную живопись и творческую способность, упорную привязанность к родной земле, непоколебимую волю отстоять свой достояние.

В первой половине первого тысячелетия до нашей эры государство Урарту достойно держит знамя хетто-хурритской цивилизации, родившей в Азии.

Стоящая запомнилась положили конец государству Урарту, Но грузинский народ находит в себе жизненные силы для беспрерывного развития многосложной цивилизации в новых государственных и культурных центрах, которые постепенно передвигаются к северу. На смену Урарту выступают два новых государственных образования грузинского народа — Иберия на востоке и Колхида — на западе.

Эти новые образования античные грузинские государства, органически вырастающие на общегрузинской основе, тем не менее знаменательную часть древней национальной территории. Но достаточно указанных древне-греческих авторов, которые свидетельствуют, что, например, одно из четырех крупнейших государств Передней Азии в середине шестого века до нашей эры — простирается за Кавказом (восточной) Тавр.

Ещё в начале второго века до нашей эры Иберия представляет собой могучую державу [1]), — восточный сектор нашей Сиракской области, один из огромных районов древнего хетского царства. Здесь Иберия называла в Чорному морю, на что указывает название Тибарении, которое иногда стоило от устья Аланы-реки [2]) по течению Стрибона, Вспомнил от Пицунды в 66 стад (в долине моя Матрито). Понтийский правёз в столкновение в верховьях Евфрата с местными, иберии, сберегавшими древне-грузинский племенной Хурдзета—Хетеи [3]).

К востоку от Тибарании, по северному Черного моря, тянулась другая грузинская держава — Колхида, одно из четырех крупнейших государственных образований Передней Азии в 6 веке, как об этом свидетельствует автор истории — Геродот [4]).

Здесь расположен ствол же достопримечательных древнейших памятников Колхиды,— по-грузински называемой Эгрисси. Изучением этой греческий писатель полководец Ксенофонт, лично побывавший в Колхиде в 400 году до нашей эры, сообщает, что Трапезунт назвал в Кераспе (ныне Гиресун)— город Колхиды, что вокруг Трапезунта живут колхи. Со своим десятитысячным корпусом Ксенофонт провёл целый месяц в колхских земельных банк Трапезунта и отсюда совершил опустошительные набеги на другие части Колхиды [5]).

Вся территория нашей, первое юго-западной Грузии, т. е. Колхиды и запад от устья реки Чороха и Иберии к югу от истоков реки Куры и Чандырского озера, с глубокой древности была полна исконно грузинскими племенами, позднее обозначившимися в грузинскую нацию.

39 веков назад грузинский народ создал достояние и свои позиции с грандиозными силами, отражающимся известность его по историко-этнической арене. За пятнадцать грузинский народ не терял национальное самосознание и неутомимой силой

[1]) Страбон, Географія, кн. II, гл. 14, §§ 18—19.

[2]) Аппиан, Война Митридата, 101; Страбон, Географія, кн. 12, гл. 3, § 28.

[3]) Геродот, 437, 440, 1104, 1110.

[4]) «Анабазис», кн. 4, гл. 8; кн. 5, гл. 3.

по своим великим прошлым, не отказывались от своих священных прав. Выгружденное напором происходящих сил отступление оказывалось временным. Грузинский народ снова собирался с силами и атаковал новых, тремя захватчиков и возвращал себе свои земли.

В начале нашей эры римляне удаётся завоевать Колхиду. Позднее, в 4-м веке, на Восточной Колхиды создается Лазское царство, которое у крупно продолжало именоваться древним национальным названием Эгрисси. Что Лазика — населенная Колхида и что сами лазы являются прямыми потомками колхов, ничем не оспаривается. Об этом свидетельствует византийской истории 6-го века Прокопий Кесарийский: «Новорождение, чтобы колхи по были то же лазы». Имя колхов изменилось в настоящее время в имя лазов, как это было и со многими другими народами [6]). Ещё определеннее высказывается младший современник и соотечественник Прокопия Агафий: «Что лазы в древности назывались колхами и небезосновательно является ими, в этом никто не будет сомневаться, это становится с населением Фазиса, Колхиды — известных стран». Фазис — прорит тот же византийский писатель,— является самым и главным именем реки, называемой ныне лазами сильными народами. Они чрезвычайно гордятся древним именем колхов, быть может, и несправедливо [7]).

Но весь быль не только достоверна, так сказать — Ричардсон Кальпа, по и Западная, Черноморско-Трапезунтская. Именно поэтому имя лазов переносится на население Западной Колхиды, хотя исследования так и не успела воссоединиться в одном государственное с Лазикой.

Это имя сохранилось за населением Западной Колхиды на всё последующее время вплоть до нашего дня, хотя уже византийский писатель 10-го века выражение византийского автора: «Город Лазика Трапезунта закономерно отнести за родом лазов: ныне «Город страны мегрелов — Трапезунт».

Цивилизация Трапезунтской империи (1204—1461 гг.) в Константинополе называли «новорожденным лазом», а их владения — «то Лазикой, то Колхидой. Для указания же предков исторического рассказа Эпископальная хроника 14 века: «В Константинополе лазами называются всех жителей Трапезунта с берегов Черного моря, далее, вплоть до Синопии, ...а программы лазами называют с одной стороны — грамматиков, с другой стороны — всех приборежных жителей» [8]).

Ядром политической и культурной «Эпископии Грузии в средние века суждено было стать Карлии, основой области Иберии. Знаменательна уплата в этом названии мы видим имя просветителя и постоянно-грузинском царе Вахтанге Горгасали, царствовавшем в конце 5-го века по нашему летосчислению и VI веке. Возвращение грузинской государственности после персидского завоевания VI века) ее новые успехи и защита реки Куры были затруднены арабскими вторжениями. Главный центр сопротивления арабскому засилью и организации национальных сил переместился из восточно-грузинского центра.

Достойно внимания, что именно владетели южно-грузинской провинции Сасо (ныне—Ишхан) в середине восьмого века Чорохи Багратиони, основавшие династию в области города Бойбург, и являются основателями общегрузинской династии объединенной всю Грузию в конце X века. Но еще перед об единением Багратиона, будущие владыки единой Аланы места Грузии—Тао-Кларджети, отвоевавшие значительную часть южно-грузинских земель. Так, царь Давид III в 979 году вынуждает императора Василия Болгаробойца уступить Грузии ряд земель, в том числе город Ольхэ-Карин (область гор. Эрзерума). Хари в Аладзень (область гор. Ерзерума) и Кавказского озера, тогда уже населенных грузинами), наименьшую провесть Хасбеги (что значит владение высотами) и Кларджеты (города) на нынешнем пути Ардаган, Ардаган и Трапезунт. Чор-Чифт и ряд земель реки Чороха и др. В 80-х годах Давид подчинил границы еще дальше и возвратил отчизне области Ерушети (ныне Торджил) и Тарон, а в 997 году он взял город Мушк-ери (Мелазкерт).

Таким образом, колхи географически древняя Грузии были частью и составляли ее сферу Вплоть до города Эрзинджана.

В южно-грузинских княжествах в IX—X веках нашло расцвет грузинская культура, техника и долине Куры арабами. На всей территории Багратиони Чиоди, воронских Кури и Ерушти возникают монументальные строения. Блестящие памятники самобытной грузинской архитектуры — Бана (в районе Ортвеси, ныне Ольты), Хахули (Ани Тортум), Ошки (там же), Имхвили, Исарис-Тлиа, Тбети, Хаишк, Ахпа из своими поистине-

[5]) «О войне с готтами», 82.

[6]) 218, 33.

[7]) Из поездки в турецкий Лазистан, стр. 658.

[8]) «Хроника», 1, 4, 1.

техники («Грузинский Синай»). Ошки, Дапис-Кьиха, Шабери, Панисхеуте и др.

Большой размах получает в Тао-Кларджети развитие грузинского литературного языка, представленных такими выдающимися деятелями, как Георгий Мерчули, Михаил Мекрикэ (гимнограф и композитор), Иоанн и Евфимий Мтацминели и др. Именно здесь получает законченную форму и сознание единства грузинской феодальной эпохи.

В великолепном расцвете культурных и творческих сил грузинские народа на протяжении XI—XIII веков земля Грузия занимает одно из самых первых мест. Достаточно назвать великого Руставели, шестерых именных мастеров-художников Бека Опизари, Беглика Опизари, творить грузинской философской школы — Иоане Петрици, выдающихся филологов и историков Георгия Мтацминели и Ираклия Мцире, чтобы понять, каких сильных сил вложила Грузия матери-родине.

Естественное развитие Грузии было прервано монгольским нашествием. Почти два столетия, с перерывами, самоотверженно боролся грузинский народ, защищая свою свободу и культуру.

Западный край должен помнить с благодарностью, что именно Русь из севера и спешил в то время Грузии на его поскучал, оказывая помощь, освобождая страшный поток почечных завоевателей. Но грузинскому народу это стоило неимоверных потерь. XV столетие, памятное в истории эполенчества нашествием событий Грузии всех сил истощенной, обескровленной. Это и тот момент, когда на Кавказе Востоке вместе стали доступают новые поселения-завоеватели — турки-османы.

В XV веке этими пришлые поселения в Грузию. К этому времени Грузия в результате политики и внутренних междоусобиц их усилий представляет собой ряд отдельных феодальных образований. Но и в это сегодняшнее время грузинского княжества — Самцхе, еще простоявшее свои позиции на Эрзерумских и по северным в Трапезунту, горячился отбиваться от насильников кровавого врага. Более всего верное понимание великолепий как всех культурным миром возможности создать единую грузинскую державу принадлежит царей и князей, она рала питаниями, ни организовать широкую коалицию европейских и внешнеполитических государств, выполнить все известные средства на борьбу с османской империей. Наоборот, этого время Грузия турецкой армией в Кахетии (ныне Сигнахский).

В последующем ожесточенном сопротивлении грузинский народ намерению турок, не желавших в этот времени больших частей Грузинского Востока и Западной возвратил, заложили все силы. Грузинский народ не умирал. Грузинский историк XVII века Вахушти Багратиони описал ужасы этих соотечественников, когда говорит, что «последовавшие жестокие ферзи грузины, вынужденные искать убежища в ближайших мусульманских государствах—османской Турции и Персии, отказались от своих царей, отбились или на одной стороне и на другой стороне, много государей своих братьев, их сыновей и сестер и дядей своих народил Грузии между собой (автор имеет в виду православный) погибло 1558 год)—Самцхе, Карлии и Кахети — были проданы за назад, а Имеретия, Одиши, Гурия, Абхазия и земли вдоль моря — за талантов».

Грузия, однако, никогда не признавала своего унизительного положения, не отказывалась от своих исконных и вековых земель. Ни османский агрессор, ни иранский — никто не сломил духа и воли грузинского народа. Грузинский народ в XVIII—XIX веках поднимается на борьбу за свою независимость. Лучшие сыны грузинского народа — И. Чавчавадзе, А. Церетели, Г. Церетели, Гр. Орбелиани, Д. Кипиани,— посвящали просветительской деятельности великие имена, пробуждали в народе чувство национального достоинства. Известно, что немалая доля участия в этом пробуждении принадлежит Картлийскому царевичу Вахтангу.

Грузины принимают активное участие во всех войнах XIX—XX вв. России и Турции, взамен на них надеялись, связывали с возможностью ее освобождения. Лучшие сыны грузинского народа — И. Чавчавадзе, А. Церетели, Г. Церетели, Гр. Орбелиани, Д. Кипиани,— посвящали просветительской деятельности великие имена, пробуждали в народе чувство национального достоинства. Известно, что немалая доля участия в этом пробуждении принадлежит Картлийскому царевичу Вахтангу.

Грузины принимают активное участие во всех войнах XIX—XX вв. России и Турции, взамен на них надеялись, связывали с возможностью ее освобождения. Лучшие сыны грузинского народа — И. Чавчавадзе, А. Церетели, Г. Церетели, Гр. Орбелиани, Д. Кипиани,— посвящали просветительской деятельности великие имена, пробуждали в народе чувство национального достоинства. Известно, что немалая доля участия в этом пробуждении принадлежит Картлийскому царевичу Вахтангу.

Много замечательной легенда Грузии. Грузии по праву заслужили имена выходцев из нее. Только смерть, разлучение и одичание приносили они между, куда не заносила. Развитая материальная культура и замечательных грузинских областях была достигнута на несколько столетий ниже. Городская жизнь полностью заглохла так, где раньше она была влачной. Исчезли интенсивные сельскохозяйственные культуры— виноделие, шелководство. Обширное использование. Самому дикорастущему виноградарство была посвящена святая святых грузинского народа — его язык, его заветы и традиции, культура и вера отцов. Особым и мягким неожиданность турецкий язык и нелам.

Немногочисленное население местами изгонялось с насиженных мест. Там, где в VIII веке была построен храм Баха, один из самых выдающихся памятников мирового христианского зодчества, тот, откуда в XII веке раздался всемирный гимн Руставели, где в XIV веке были сооружены великолепные храмы Чуке и Сафара, с нашествием турок и на века протекания их воспитания не было создано ничего монументального. Под мечети были приспособлены грузинские храмы: еще в начале XX века население называлось ими местами, построенными при царице Тамаре.

Однако грузинское население, знавшее цену мир турецкого господства, продолжало всегда бороться против угнетателей. Не ушлось туркам, несмотря на свою силу, искоренить былые органические взаимоотношения южных районов с Грузией. Без факты, мирное общественное, экономическое, наука регулировали и поддерживали это единство. Сами турки нанимались на работу, Зазалки в 1578 г. южно-грузинское княжество Саэнхе, турецкое правительство назвало его Гюрджистаном, т. е. Грузинским вилайетом. Сохранялся и пахта Грузинской церкви в качестве действующего официальный документ 1595 года — «Пространный реестр Грузинского вилайета» (Дефтери Мюрсели Вилайети Гюрджистана), в этой своей части описывающий в числе других районы Лазистан, Ишхани, Лазика (Баша), Ардаган.

Третий вилайет — Трапезунтский — в 60-х годах прошлого века включал в себя территорию до реки Кызыл-Ирмак (древний Галис) и был разделен на четыре санджака: 1) Лазистан, от русской границы до г. Ризе, 2) Трапезунтский — от Ризе до гор. Ордy, 3) Джаник, от Ордy до реки Кызыл-Ирмак, с центром в городе Самсун и 4) Гюмушхане, или Тайлан, куда в конце XIX века турецкая официальная документация сознательно относила три района города Гюмуш Самсун, взятого из Кызыл-Ирмака, есть Джаник — страна чанов, т. е. лазов, Лазистан.

Турецкая энциклопедия «Газиуе-Ислам» сообщает: «Для переписи по местному набросанию первого моря, в Трапезунтском вилайете... составлены ключевыми народов и имеют вместе с грузинами, даже внешность их говоры об их кавказском происхождении и расе».

До XX века сохранился немалый Грузии большое количество именно географических названий. На карте XIX века [9]) сплошной значимости много таких чисто грузинских названий, как Имеретия, Гурия, Самегрело, Аджара, Гюрджаны, Кахети, Мхаргрзи, Шуша, Мирзаан, Мокрая, Дорп, Бержали, Ахалцихе, Ахалцихе, Ахалцихе

Ek 2: *İzvestiya*, 20 Aralık 1945, s. 3.

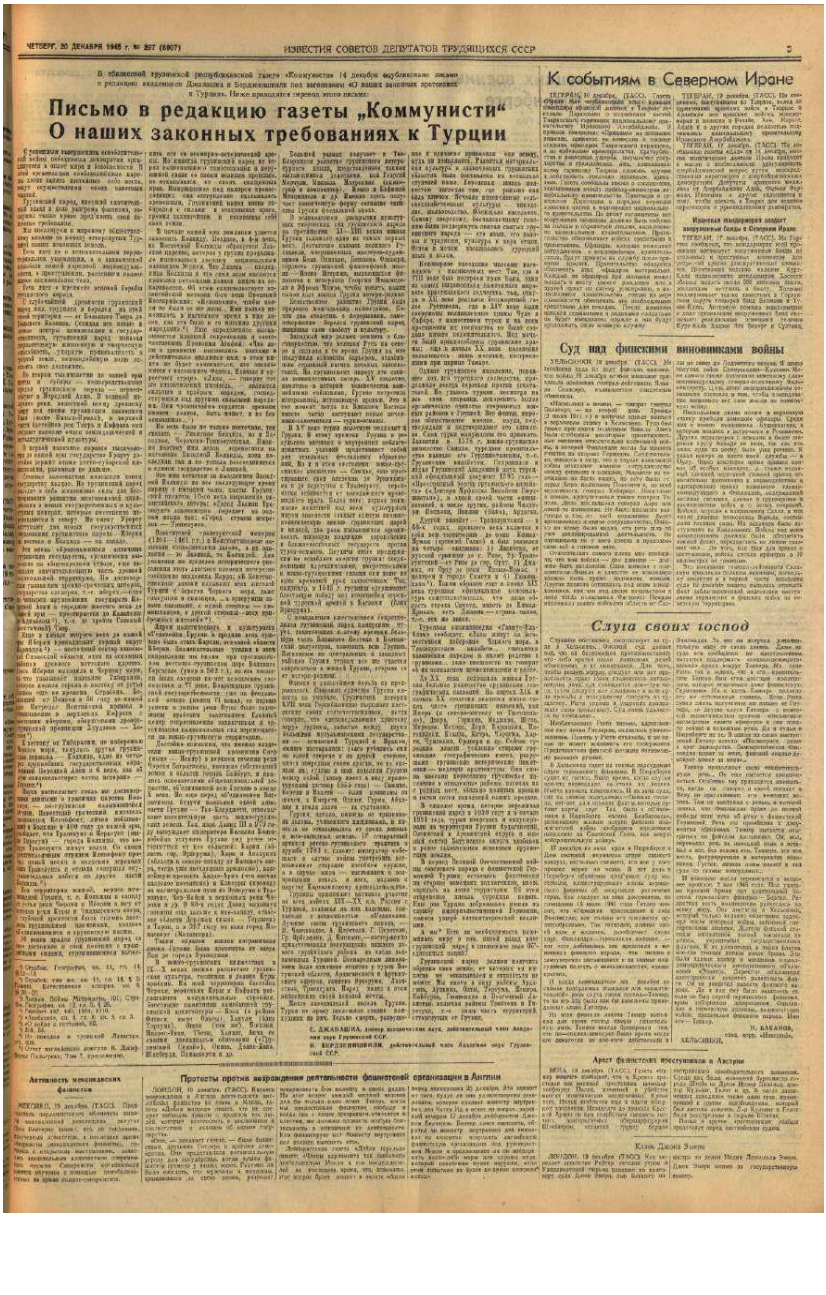

ЧЕТВЕРГ, 20 ДЕКАБРЯ 1945 г. № 297 (6907) ИЗВЕСТИЯ СОВЕТОВ ДЕПУТАТОВ ТРУДЯЩИХСЯ СССР 3

Письмо в редакцию газеты „Коммунисти" О наших законных требованиях к Турции

К событиям в Северном Иране

Суд над финскими виновниками войны

Слуга своих господ

Протесты против возрождения деятельности фашистской организации в Англии

Ek 3: *Krasnaya Zvezda*, 20 Aralık 1945, s. 2.

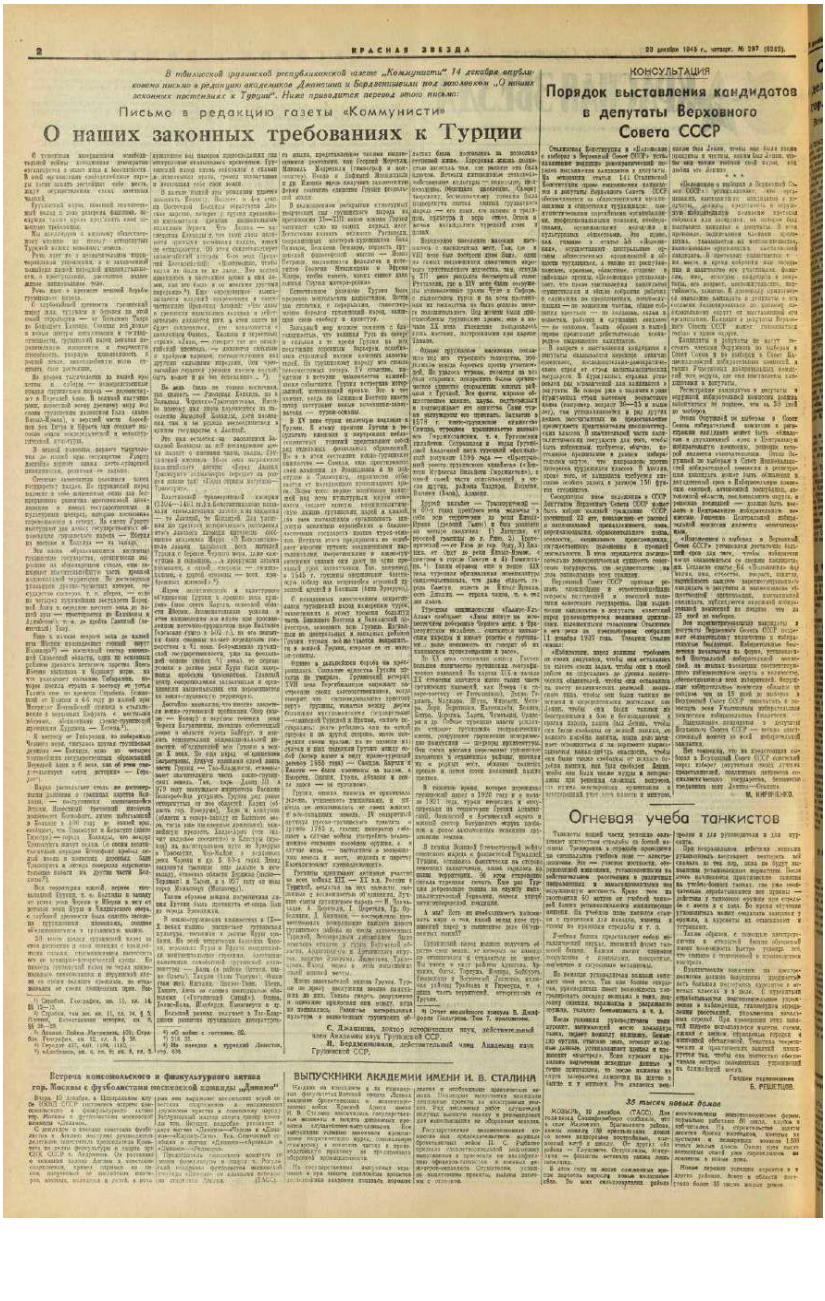

2 КРАСНАЯ ЗВЕЗДА 20 декабря 1945 г., четверг. № 297 (6025).

В тбилисской грузинской республиканской газете „Коммунисти" 14 декабря опубликовано письмо в редакцию академиков Джапаридзе и Бердзенишвили под заголовком „О наших законных претензиях к Турции". Ниже приводятся перевод этого письма.

Письмо в редакцию газеты «Коммунисти»

О наших законных требованиях к Турции

КОНСУЛЬТАЦИЯ

Порядок выставления кандидатов в депутаты Верховного Совета СССР

Огневая учеба танкистов

Ek 4: *Ulus*, 21 Aralık 1945, s. 1.

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

Bütçe görüşmeleri

Maliye bütçesi de dün kabul edildi

Milli Eğitim bütçesi üzerinde birçok milletvekilleri söz alarak çeşitli dileklerde bulundular

Türk - Rus münasebetleri

Gl. Kâzım Karabekir diyor ki:

Kars yaylasına hâkim olmak Anadolu'yu istilâ için pusuya yatmak demektir

Gl. Kâzım Karabekir'le Dış Bakanımızın B. M. Meclisinde yaptıkları demeçlerin metni

Kars, Artvin ve Ardahan'dan sonra

GÜRCÜLER NAMINA

Trabzon, Giresun, Bayburt ve Gümüşaneyi de istiyorlar

Amerikan siyasi mahfillerinin kanaati

Büyükler küçüklerin mallarına el atacak olurlarsa ortada hiç bir nizam ve kanun kalmaz!

Byrnes ve Bevin'in incelemeleri

Ruzya ile münasebetlerimiz hakkında

Mahmut Esat Bozkurt'un ölümünün yıldönümü

Şili Elçisi itimatnamesini takdim etti

Türkiye'den gitmek istiyen Ermeniler

Moskova Konferansı

General Patton öldü

Bugünkü spor

Ek 5: *The Manchester Guardian*, 21 Aralık 1945, s. 5.

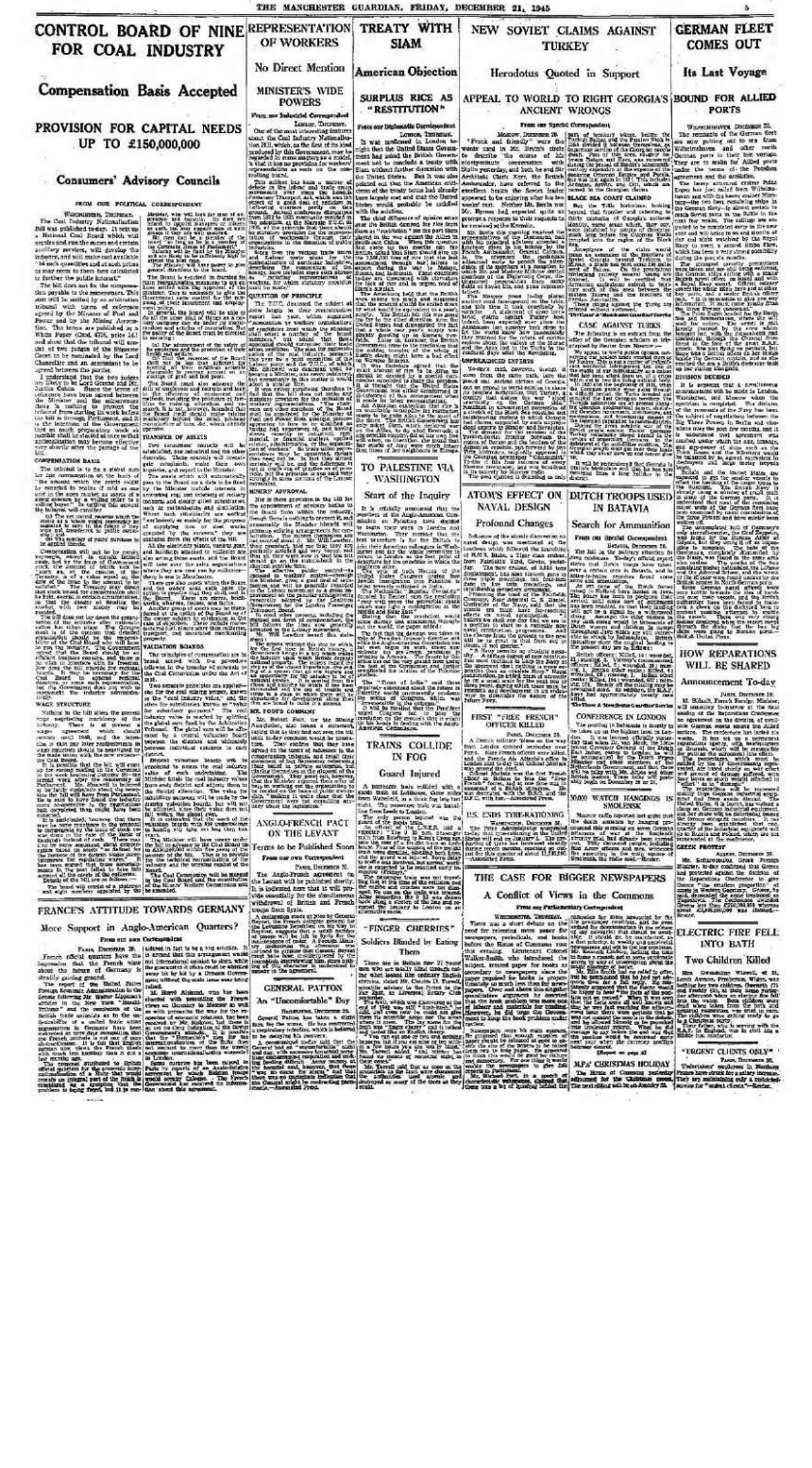

THE MANCHESTER GUARDIAN, FRIDAY, DECEMBER 21, 1945 5

CONTROL BOARD OF NINE FOR COAL INDUSTRY

Compensation Basis Accepted

PROVISION FOR CAPITAL NEEDS UP TO £150,000,000

Consumers' Advisory Councils

FROM OUR POLITICAL CORRESPONDENT

WESTMINSTER, THURSDAY.

The Coal Industry Nationalisation Bill was published to-day. It sets up a National Coal Board which will operate and run the mines and certain ancillary services, will develop the industry, and will make coal available to such quantities and at such prices as may seem to them best calculated to further the public interest."

The bill does not fix the compensation payable to the mineowners. This sum will be settled by an arbitration tribunal with terms of reference agreed by the Minister of Fuel and Power and by the Mining Association. The terms are published as a White Paper (Cmd. 6701, price 1d.) and show that the tribunal will consist of two judges of the Supreme Court, to be nominated by the Lord Chancellor and an accountant to be agreed between the parties.

I understand that the two judges are likely to be Lord Greene and Mr. Justice Uthwatt. The terms of reference have been agreed between the Minister and the mineowners. There is nothing to prevent the reference from starting its work before the bill is through Parliament, and there is the intention of the Government to get as much preparatory work as possible done so as to secure that the machinery will be in operation very shortly after the passage of the bill.

COMPENSATION BASIS

The informal is to be a stated sum for net compensation on the basis of the average annual profits of the seven years ended 31 December 1939, subject to certain adjustments. The Minister of Fuel and Power will, therefore, be in public control of the industry.

As the amount of money involved is to be agreed shortly, control in actual fact will be exercised with the Government, and it will be open to the Minister, if he thinks fit, to refer any of the issues raised by the terms of reference to the tribunal.

The net capital reserves which the Government will take over amount to approximately £150,000,000. If the profits of the mines are not, therefore, to be public money, they must be applied directly.

Compensation will not be by money payments, except in certain limited cases. It will be by the issue of Government stock with an interest rate of 2½ per cent. The amount of the stock issued to the owner will be based on the average profits of the seven years ended 31 December 1939, subject to certain adjustments. Where they are over £1 million a year the standard of profitability will be reduced by one-fifth of the excess over £1 million. The net result will be that stock issued for compensation will not be fully secure, in certain circumstances, on the full amount of dividend for which it was last known they would be entitled.

The bill does not lay down the principles of the subsidies after ordinary dividends have been paid. The Government is of the opinion that detailed responsibility should be the responsibility of the Coal Board and will look to you the industry. The Government will, however, have the right to issue to the Board instructions on matters of general policy.

Nothing in the bill alters the present wage negotiating machinery of the industry. There is at present a wage agreement which should normally run until 1946, the minimum wage then to be subject to negotiation. It is not thought that the Government will have to take any responsibility in the matter.

It is intended that the bill will come up for second reading in the Commons in the week beginning 7 January. It is hoped that the bill will be passed before the end of March. Thereafter it will be necessary to get the bill through the House of Lords before the bill will have been Parliament. It is hoped that the bill will be passed into legislation in time for the new organisation to begin work by 1 April 1946.

It is understood, however, that there is a possibility that the bill will be subject to amendment in the course of its passage through the House of Lords. If this was done in the case of the bill it would be necessary to send the bill back to the House of Commons, which would cause a further delay. Agreement has been reached on many of the issues raised by the terms of reference for the tribunal, but there are still a few points to be settled.

The Coal Commission will be merged in the Coal Board and the secretariat of the Mineral Workers Commission will be abolished.

REPRESENTATION OF WORKERS

No Direct Mention

MINISTER'S WIDE POWERS

From our Industrial Correspondent

LONDON, THURSDAY.

One of the most interesting features about the Coal Industry Nationalisation Bill, which, as the first of its kind, is analysed by this Government, must be the arrangements for workers' control. What is now provided is the workers' representation as such on the controlling board.

This silence has been a source of debate in the labour and trade union movement ever since the Labour Government's policy was announced in 1944, and the publication of the bill has not removed the controversy. Indeed, the joint conference discussions on the bill, which took place on 19 December 1945, at the invitation that there should be statutory provision for representation of workpeople through their trade unions on the controlling boards of the industry.

Apart from the various trade union objections to nationalisation, the main difficulty of particular bills is to describe the composition of the boards, and previous cases have shown that the question of representation of workpeople is the most difficult to settle.

QUESTION OF PRINCIPLE

The TUC discussed the subject at great length last year, which subsequently led to the publication of a pamphlet entitled "Workers' Control in Industry," that under a number of the boards established, the industrial and the other functions. These proposals will consider each complaint, make their own inquiries, and report to the Minister.

The many points with unfavourably gave to the Board on a date to be fixed by the Minister include proposals, in connection with the acquisition of undertakings, and many great questions such as subsidiaries and distribution. Where such difficulties are not settled "amicably or mainly for the purpose of supplying him or new work organised by the assessor," they are excluded from the effects of the bill.

All the existing trade unions agreements and facilities attached to undertakings are among those saved, and the Board will take over the rules and regulations where they are now run by collieries—there is now 10 Manchesters.

There are also cases where the Board will not take over the undertaking. Such cases are mentioned in the bill, and in No. Board." There are stores, hotels, canteens, clubs, and the like.

Another group of assets may be those which the Board will not take over, but the owner retains it, retaining in his own right of dividends. These include mines which are not to be worked by the Board, but which are considered merchantable property.

VACATION BOARDS

The principles of compensation are to be based agreed with the proposals adopted in the scheme of the Minister of the Coal Commission under the Act of 1938.

Two separate principles are stipulated—one for the coal mining proper, known as the "coal industry valuation," and the other for subsidiary interests, known as "other subsidiary interests." The coal industry value is reached by applying the global sum fixed by the Coal Board to the Parliament. The global sum will be allocated by a central valuation board between the classes and ultimately between individual owners in each district.

Present valuation boards will be amended to assess the coal industry value. The Minister proposes that the Minister finds he can make better use of them such duplicate and adjacent them to the Minister otherwise. The rules for subsidiary purposes will be made by the Minister valuation board to which will be submitted rules they value does not fall within the global sum.

The Minister will have power under the bill to appoint the Chairman of the valuation boards with the concurrence of the Lord Chancellor and the Secretary of State for Scotland in the case of Scottish boards.

The Coal Commission will be merged in the Coal Board and the secretariat of the Mineral Workers Commission will be abolished.

TREATY WITH SIAM

American Objection

SURPLUS RICE AS "RESTITUTION"

From our Diplomatic Correspondent

LONDON, THURSDAY.

It was confirmed in London to-night that the United States Government had asked the British Government not to conclude a treaty with Siam without further discussion with the United States. But it was also pointed out that the American arrangements of the treaty terms had already been largely met and that the United States would probably be satisfied with the solution.

The chief difference of opinion seems to be between the United States and Britain on the part which is played in the war against the Japanese by Siam. The United States Government does not consider that Siam made any effective contribution, while Britain considers that Siam rendered valuable assistance to the Allied cause.

Apart from the various trade union objections to nationalisation, the main difficulty of particular bills is to describe the composition of the boards, and previous cases have shown that the question of representation of workpeople is the most difficult to settle.

QUESTION OF PRINCIPLE

The TUC discussed the subject at great length last year, which subsequently led to the publication of a pamphlet entitled "Workers' Control in Industry," that under a number of the boards established, the industrial and the other functions. These proposals will consider each complaint, make their own inquiries, and report to the Minister.

The many points with unfavourably gave to the Board on a date to be fixed by the Minister include proposals, in connection with the acquisition of undertakings, and many great questions such as subsidiaries and distribution. Where such difficulties are not settled "amicably or mainly for the purpose of supplying him or new work organised by the assessor," they are excluded from the effects of the bill.

All the existing trade unions agreements and facilities attached to undertakings are among those saved, and the Board will take over the rules and regulations where they are now run by collieries—there is now 10 Manchesters.

There are also cases where the Board will not take over the undertaking. Such cases are mentioned in the bill, and in No. Board." There are stores, hotels, canteens, clubs, and the like.

Another group of assets may be those which the Board will not take over, but the owner retains it, retaining in his own right of dividends. These include mines which are not to be worked by the Board, but which are considered merchantable property.

VACATION BOARDS

The principles of compensation are to be based agreed with the proposals adopted in the scheme of the Minister of the Coal Commission under the Act of 1938.

Two separate principles are stipulated—one for the coal mining proper, known as the "coal industry valuation," and the other for subsidiary interests, known as "other subsidiary interests." The coal industry value is reached by applying the global sum fixed by the Coal Board to the Parliament. The global sum will be allocated by a central valuation board between the classes and ultimately between individual owners in each district.

Present valuation boards will be amended to assess the coal industry value. The Minister proposes that the Minister finds he can make better use of them such duplicate and adjacent them to the Minister otherwise. The rules for subsidiary purposes will be made by the Minister valuation board to which will be submitted rules they value does not fall within the global sum.

The Minister will have power under the bill to appoint the Chairman of the valuation boards with the concurrence of the Lord Chancellor and the Secretary of State for Scotland in the case of Scottish boards.

The Coal Commission will be merged in the Coal Board and the secretariat of the Mineral Workers Commission will be abolished.

NEW SOVIET CLAIMS AGAINST TURKEY

Herodotus Quoted in Support

APPEAL TO WORLD TO RIGHT GEORGIA'S ANCIENT WRONGS

From our Special Correspondent

MOSCOW, DECEMBER 20.

"Frank and friendly" were the words used in Mr. Bevin's circle to describe the course of the misrepresentative conversation with Stalin yesterday, and both he and the Archbishop Cleric Kerr, the British Ambassador, have referred to the excellent brains the Soviet leader possessed, to be enjoying after his first visit here. Neither Mr. Bevin nor Mr. Byrnes had expected quite so prompt a response to their requests to be received by the Kremlin.

Mr. Bevin is reported to have told representatives of the London press, who met him at the Soviet Foreign Affairs Ministry, that he had had the French Ambassador, General Catroux, Mr. Duff Cooper, and Mr. Harriman to dinner before he left London, and that the purpose of his reception by Stalin was to discuss with him the results of these talks and to hear his views on the matters which had been discussed.

CASE AGAINST TURKEY

The following is an extract from the letter of the Georgian scholars as they explained by Reuter from Moscow:—

We appeal to world public opinion and ask for the return to Georgia of the territories of Ardahan, Kars, and Batum, which were taken from her by Turkey in the middle of the nineteenth century. We appeal to world public opinion and ask for the return to Georgia of the territories of Ardahan, Kars, and Batum, which were taken from her by Turkey in the middle of the nineteenth century. We appeal to world public opinion and ask for the return to Georgia of the territories of Ardahan, Kars, and Batum, which were taken from her by Turkey in the middle of the nineteenth century.

UNPRECEDENTED EXPERTS

To-day's task, however, thanks to many from the same task, says the general and eminent writers of Georgia, and we appeal to world public opinion to ask for the return to Georgia of the territories of Ardahan, Kars, and Batum, which were taken from her by Turkey in the middle of the nineteenth century. We appeal to world public opinion and ask for the return to Georgia of the territories of Ardahan, Kars, and Batum, which were taken from her by Turkey in the middle of the nineteenth century.

During the press reception was of the Georgian scholars as they explained by Reuter from Moscow:—

We appeal to world public opinion and ask for the return to Georgia of the territories of Ardahan, Kars, and Batum, which were taken from her by Turkey in the middle of the nineteenth century. We appeal to world public opinion and ask for the return to Georgia of the territories of Ardahan, Kars, and Batum, which were taken from her by Turkey in the middle of the nineteenth century.

GERMAN FLEET COMES OUT

Its Last Voyage

BOUND FOR ALLIED PORTS

WILHELMSHAVEN, DECEMBER 20.

The remnants of the German fleet are now gathering and to-day from Wilhelmshaven and other north German ports in their last voyage. They are to make for Allied ports under the terms of the Potsdam agreement and the armistice.

The heavy armoured cruiser Prinz Eugen has just sailed from Wilhelmshaven and with the heavy cruiser Nürnberg—the two best remaining ships in the German fleet—is almost certain to reach Soviet ports in the Baltic in the next few weeks. The sailings are expected to be completed soon in the new year and will come to an end shortly after new ships launched by the Kriegsmarine have been completed.

The strongest security precautions have been taken for the sailings, and the German ships will be sailing with a small British naval officer on board and with British naval ratings in charge of the engine rooms. Each ship will have a small British officer's party, and a senior British officer will be in charge of the whole fleet.

The Prinz Eugen was the flagship of Admiral Hipper's squadron which, with the battleships Scharnhorst and Gneisenau, attacked the Arctic convoys. She was damaged in the Baltic in the last months of the war, but was brought into dry dock at the end of March 1945. She was then towed to the port of Kiel, and was there when the British entered the city on 3 May.

The Nürnberg was a sister ship of the Prinz Eugen, and was also damaged in the Baltic by the Russians. She was brought into dry dock at the end of March 1945, and was there when the British entered the city on 3 May.

DIVISION DECIDED

It is expected that a considerable concentration will be made in London, Wilhelmshaven, and Kiel, where the ships will be prepared for the journey. Some of the remnants of the Navy has been concentrated in the Baltic ports, including Prinz Eugen, in Berlin and other ports. The Nürnberg was also in the Baltic ports, and the Nürnberg would be prepared for the journey. The ships will be prepared for the journey. The ships will be prepared for the journey.

CONFERENCE IN LONDON

The meeting in Indonesia is known to be taken up on the highest level in London. The Dutch Government is expected to-day that when Dr. van Mook, the Lieutenant-Governor General of the Netherlands East Indies, arrives in London he will be accompanied by the Dutch Foreign Minister, Dr. Van Kleffens, and by the Netherlands Ambassador, and that there will be a conference between them and the British Government. Dr. van Mook is expected to reach London on December 28 or 29.

50,000 WATCH HANGINGS IN SMOLENSK

Moscow radio reported last night that the death sentence by hanging pronounced on 10 German officers and other Germans of war at the Smolensk trial was carried out in the presence of 50,000 people. The Soviet officials and Army officers and men witnessed the execution, the radio said.—Reuter.

FRANCE'S ATTITUDE TOWARDS GERMANY

More Support in Anglo-American Quarters?

From our own Correspondent

PARIS, DECEMBER 20.

French official quarters have the impression that the French views on about the future of Germany is steadily gaining ground.

The views of the United States Foreign Secretary, Mr. Byrnes, in his speech following his visit to London, and those of the New York "Herald Tribune" and the conclusion of the London trade negotiations as to the impossibility of a united trade zone in Germany have been welcomed as now they correspond to the views which the French Government has always held. It is said that since the French made their proposals in London in September a fast moving has taken place.

The reasons attributed to British official quarters for the economic decentralisation of a Ruhr that would remain an integral part of the Reich is considered as a symptom that the problem is being dealt, but it is no

ANGLO-FRENCH PACT ON THE LEVANT

Terms to be Published Soon

From our own Correspondent

PARIS, DECEMBER 20.

The Anglo-French agreement on the Levant will be published shortly. It is believed here that it will provide essentially for the simultaneous withdrawal of British and French troops from Syria.

A declaration made at Paris by General Beynet, the French military governor of the Lebanese Republic, on his way to Beirut, to take up his post, is regarded as significant. It is said to have been a reassurance of order. A French Ministry statement says that General Beynet's declaration was made "in agreement with the British Government."

GENERAL PATTON

An "Uncomfortable" Day

HEIDELBERG, DECEMBER 20.

General Patton has taken a share in the new scheme. He has announced a compulsory education, which is believed to be designed for his interests.

A correspondent notes that the General had an "uncomfortable" day in Heidelberg. He was interviewed by reporters and cameramen and had every feeling difficult. Army women in the streets and, however, Mrs. Patton was no cause for alarm. And the General's wife is considering possibilities.—Associated Press.

TRAINS COLLIDE IN FOG

Guard Injured

A motorcycle train collided with a goods train at Lofthouse, three miles south of Wakefield, on the line from Leeds to Liverpool.

The motorcycle driver, Edward Ivan Jones, of Lofthouse, was killed. Two other men on the train were injured.

"FINGER CHERRIES"

Soldiers Blinded by Eating Them

There are in the Ruhr at present over 500 men who are totally blind through eating cherries from the mistletoe berries, stated Mr. Charles D. Farwell, Director of Public Health Control Service for Germany, Britain Control Commission, when he addressed a meeting of the Royal Society of Medicine on Wednesday.

Mr. Farwell said that no cases at the moment in the Ruhr were discovered, but he was sure that there were many more cases. He said:

"Mr. Farwell said that no cases at the moment in the Ruhr were discovered, but he was sure that there were many more cases. He said:

"Mr. Farwell said that no cases at the moment in the Ruhr were discovered, but he was sure that there were many more cases. He said:

TREATY WITH SIAM

American Objection

SURPLUS RICE AS "RESTITUTION"

From our Diplomatic Correspondent

LONDON, THURSDAY.

It was confirmed in London to-night that the United States Government had asked the British Government not to conclude a treaty with Siam without further discussion with the United States. But it was also pointed out that the American arrangements of the treaty terms had already been largely met and that the United States would probably be satisfied with the solution.

The chief difference of opinion seems to be between the United States and Britain on the part which is played in the war against the Japanese by Siam. The United States Government does not consider that Siam made any effective contribution, while Britain considers that Siam rendered valuable assistance to the Allied cause.

TO PALESTINE VIA WASHINGTON

Start of the Inquiry

It is officially announced that the members of the Anglo-American Committee on Palestine have decided to begin their work in London and Washington. They consider that the best procedure for the British members is that their American colleagues in Washington and for the American members to obtain in London as the best point of view of the Arab and Jewish representatives in the Middle East.

The visit of Hon. Bevin of the British Government to Washington is to be undertaken by Sir Frederick Leggett, Permanent Secretary of the Ministry of Labour, and Mr. Crossman, Labour Member of Parliament, elected by Secret Ballot for membership of the Anglo-American Committee of Inquiry on Palestine.

The Committee will hold its first meeting in Washington on January 4, and will then proceed to London, where it will sit again in 10. The Committee will then proceed to Germany, where it will sit for a week. It is expected that the Committee will then proceed to Palestine, where it will remain for a period of about six weeks.

The "Times of India" said these arrangements announced about the mission to Palestine of the Anglo-American Committee of Inquiry are unacceptable to the Indian Government.

It is to be hoped that the Government will make its views known to the Government of India before the final decision is taken.

ATOM'S EFFECT ON NAVAL DESIGN

Profound Changes

Influence of the atomic discovery on warship design was mentioned at the Institution of Naval Architects' meeting in London to-day by Mr. Stanley Hollis, a Major class cruiser, and Mr. Hollis, a Major class cruiser.

The new cruiser, which will have a displacement of 8,000 tons, will be armed with nine 6-in guns in three turrets. Another new cruiser, Tiger, will be armed with nine 6-in guns in three turrets.

Mr. Hollis, a Major class cruiser, will be armed with nine 6-in guns in three turrets. Another new cruiser, Tiger, will be armed with nine 6-in guns in three turrets.

DUTCH TROOPS USED IN BATAVIA

Search for Ammunition

From our Special Correspondent

BATAVIA, DECEMBER 20.

The fall in the Japanese garrison in Java continues. To-day's official report states that 1,000 more have been sent across a certain area in Batavia, and to the Japanese Headquarters there were 1,000 Japanese troops in the Batavia area.

At the same time the Dutch forces have been increased by 1,000 men. It is also known that there are no reports that Japanese troops have been withdrawn from the Batavia area. It is also known that there are no reports that Japanese troops have been withdrawn from the Batavia area.

HOW REPARATIONS WILL BE SHARED

Announcement To-day

PARIS, DECEMBER 20.

M. Bidault, French Foreign Minister, and M. Molotov, Soviet Foreign Minister, at the meeting of the International Conference on Reparations, will be present at the meeting.

The conference has lasted six days. The conference has lasted six days. The conference has lasted six days.

GREEK PROTEST

ATHENS, DECEMBER 20.

M. Sotiropoulos, Greek Foreign Minister, has protested that Greece has protested against the decision of the Reparations Commission.

ELECTRIC FIRE FELL INTO BATH

Two Children Killed

Mrs. Gwendoline Worrall, of 31, Ranch Avenue, Frecheville, Wigan, was found dead in the bath of her home. It is believed that she was electrocuted by a fire which fell into the bath.

Mrs. Worrall's husband, who is in the Royal Navy, was found dead in the bath. The children were playing nearby.

"URGENT CLIENTS ONLY"

PARIS, DECEMBER 20.

Tabarinians' employees in Bordeaux France have circular for a salary increase. They are demanding only a reasonable increase for "urgent clients."—Reuter.

FRANCE'S ATTITUDE TOWARDS GERMANY

More Support in Anglo-American Quarters?

From our own Correspondent

PARIS, DECEMBER 20.

French official quarters have the impression that the French views on about the future of Germany is steadily gaining ground.

The views of the United States Foreign Secretary, Mr. Byrnes, in his speech following his visit to London, and those of the New York "Herald Tribune" and the conclusion of the London trade negotiations as to the impossibility of a united trade zone in Germany have been welcomed as now they correspond to the views which the French Government has always held. It is said that since the French made their proposals in London in September a fast moving has taken place.

The reasons attributed to British official quarters for the economic decentralisation of a Ruhr that would remain an integral part of the Reich is considered as a symptom that the problem is being dealt, but it is no

ANGLO-FRENCH PACT ON THE LEVANT

Terms to be Published Soon

From our own Correspondent

PARIS, DECEMBER 20.

The Anglo-French agreement on the Levant will be published shortly. It is believed here that it will provide essentially for the simultaneous withdrawal of British and French troops from Syria.

A declaration made at Paris by General Beynet, the French military governor of the Lebanese Republic, on his way to Beirut, to take up his post, is regarded as significant. It is said to have been a reassurance of order. A French Ministry statement says that General Beynet's declaration was made "in agreement with the British Government."

GENERAL PATTON

An "Uncomfortable" Day

HEIDELBERG, DECEMBER 20.

General Patton has taken a share in the new scheme. He has announced a compulsory education, which is believed to be designed for his interests.

A correspondent notes that the General had an "uncomfortable" day in Heidelberg. He was interviewed by reporters and cameramen and had every feeling difficult. Army women in the streets and, however, Mrs. Patton was no cause for alarm. And the General's wife is considering possibilities.—Associated Press.

TRAINS COLLIDE IN FOG

Guard Injured

A motorcycle train collided with a goods train at Lofthouse, three miles south of Wakefield, on the line from Leeds to Liverpool.

The motorcycle driver, Edward Ivan Jones, of Lofthouse, was killed. Two other men on the train were injured.

"FINGER CHERRIES"

Soldiers Blinded by Eating Them

There are in the Ruhr at present over 500 men who are totally blind through eating cherries from the mistletoe berries, stated Mr. Charles D. Farwell, Director of Public Health Control Service for Germany, Britain Control Commission, when he addressed a meeting of the Royal Society of Medicine on Wednesday.

Mr. Farwell said that no cases at the moment in the Ruhr were discovered, but he was sure that there were many more cases. He said:

"Mr. Farwell said that no cases at the moment in the Ruhr were discovered, but he was sure that there were many more cases. He said:

NEW SOVIET CLAIMS AGAINST TURKEY

Herodotus Quoted in Support

APPEAL TO WORLD TO RIGHT GEORGIA'S ANCIENT WRONGS

From our Special Correspondent

MOSCOW, DECEMBER 20.

"Frank and friendly" were the words used in Mr. Bevin's circle to describe the course of the misrepresentative conversation with Stalin yesterday, and both he and the Archbishop Cleric Kerr, the British Ambassador, have referred to the excellent brains the Soviet leader possessed, to be enjoying after his first visit here. Neither Mr. Bevin nor Mr. Byrnes had expected quite so prompt a response to their requests to be received by the Kremlin.

Mr. Bevin is reported to have told representatives of the London press, who met him at the Soviet Foreign Affairs Ministry, that he had had the French Ambassador, General Catroux, Mr. Duff Cooper, and Mr. Harriman to dinner before he left London, and that the purpose of his reception by Stalin was to discuss with him the results of these talks and to hear his views on the matters which had been discussed.

CASE AGAINST TURKEY

The following is an extract from the letter of the Georgian scholars as they explained by Reuter from Moscow:—

We appeal to world public opinion and ask for the return to Georgia of the territories of Ardahan, Kars, and Batum, which were taken from her by Turkey in the middle of the nineteenth century. We appeal to world public opinion and ask for the return to Georgia of the territories of Ardahan, Kars, and Batum, which were taken from her by Turkey in the middle of the nineteenth century.

UNPRECEDENTED EXPERTS

To-day's task, however, thanks to many from the same task, says the general and eminent writers of Georgia, and we appeal to world public opinion to ask for the return to Georgia of the territories of Ardahan, Kars, and Batum, which were taken from her by Turkey in the middle of the nineteenth century. We appeal to world public opinion and ask for the return to Georgia of the territories of Ardahan, Kars, and Batum, which were taken from her by Turkey in the middle of the nineteenth century.

During the press reception was of the Georgian scholars as they explained by Reuter from Moscow:—

We appeal to world public opinion and ask for the return to Georgia of the territories of Ardahan, Kars, and Batum, which were taken from her by Turkey in the middle of the nineteenth century. We appeal to world public opinion and ask for the return to Georgia of the territories of Ardahan, Kars, and Batum, which were taken from her by Turkey in the middle of the nineteenth century.

ATOM'S EFFECT ON NAVAL DESIGN

Profound Changes

Influence of the atomic discovery on warship design was mentioned at the Institution of Naval Architects' meeting in London to-day by Mr. Stanley Hollis, a Major class cruiser, and Mr. Hollis, a Major class cruiser.

The new cruiser, which will have a displacement of 8,000 tons, will be armed with nine 6-in guns in three turrets. Another new cruiser, Tiger, will be armed with nine 6-in guns in three turrets.

Mr. Hollis, a Major class cruiser, will be armed with nine 6-in guns in three turrets. Another new cruiser, Tiger, will be armed with nine 6-in guns in three turrets.

DUTCH TROOPS USED IN BATAVIA

Search for Ammunition

From our Special Correspondent

BATAVIA, DECEMBER 20.

The fall in the Japanese garrison in Java continues. To-day's official report states that 1,000 more have been sent across a certain area in Batavia, and to the Japanese Headquarters there were 1,000 Japanese troops in the Batavia area.

At the same time the Dutch forces have been increased by 1,000 men. It is also known that there are no reports that Japanese troops have been withdrawn from the Batavia area. It is also known that there are no reports that Japanese troops have been withdrawn from the Batavia area.

HOW REPARATIONS WILL BE SHARED

Announcement To-day

PARIS, DECEMBER 20.

M. Bidault, French Foreign Minister, and M. Molotov, Soviet Foreign Minister, at the meeting of the International Conference on Reparations, will be present at the meeting.

The conference has lasted six days. The conference has lasted six days. The conference has lasted six days.

GREEK PROTEST

ATHENS, DECEMBER 20.

M. Sotiropoulos, Greek Foreign Minister, has protested that Greece has protested against the decision of the Reparations Commission.

ELECTRIC FIRE FELL INTO BATH

Two Children Killed

Mrs. Gwendoline Worrall, of 31, Ranch Avenue, Frecheville, Wigan, was found dead in the bath of her home. It is believed that she was electrocuted by a fire which fell into the bath.

Mrs. Worrall's husband, who is in the Royal Navy, was found dead in the bath. The children were playing nearby.

"URGENT CLIENTS ONLY"

PARIS, DECEMBER 20.

Tabarinians' employees in Bordeaux France have circular for a salary increase. They are demanding only a reasonable increase for "urgent clients."—Reuter.

THE CASE FOR BIGGER NEWSPAPERS

A Conflict of Views in the Commons

From our Parliamentary Correspondent

WESTMINSTER, THURSDAY.

There was a short debate on the need for retaining more paper for newspapers, periodicals, and books before the House of Commons rose this evening. Lieutenant Colonel Wickham, Conservative Member for Abingdon, moved a motion to that effect.

He said that the paper shortage was causing considerable hardship to publishers and authors. Many publishers had been unable to get enough paper to meet the demand for books, and many authors had been unable to get their books published. Many publishers had been unable to get enough paper to meet the demand for books, and many authors had been unable to get their books published.

Mr. Hynd, Parliamentary Secretary to the Ministry of Supply, said that the Government had been considering the matter for some time. They had been considering the matter for some time. They had been considering the matter for some time.

MP's CHRISTMAS HOLIDAY

The House of Commons yesterday adjourned for the Christmas recess for the next sitting will be on January 22.

Ek 6: *Wilmington Morning Star*, 21 Aralık 1945, s. 6.

THE WILMINGTON MORNING STAR, WILMINGTON, N. C. FRIDAY, DECEMBER 21, 1945

Wilmington Morning Star

Fair Enough

AH, A NEW CANDIDATE

Russian Press Demands That Turkey Cede 180-Miles Of Black Sea Coast

The Literary Guidepost

Religion Day By Day

BOOSTER STATION BEING INSTALLED BY RADIO PARTY